

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Cecilia Åberg

Resning i brottmål
– funktioner, förutsättningar och
förfarande

Examensarbete
30 högskolepoäng

Handledare: Per Ole Träskman

Processrätt

HT 2008

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
1.3 Metod och material	8
1.4 Avgränsningar	11
1.5 Disposition	11
2 BROTTMÅLSDOMENS RÄTTSKRAFT	13
2.1 Processens ram	13
2.1.1 Gärningsbeskrivningen	14
2.1.2 Åtalsändring och justering	16
2.2 Domens rättskraft	18
3 RESNING	21
3.1 Kort historik	21
3.2 Resningsinstitutets funktioner	22
3.3 Gemensamma resningsbestämmelser i brottmål	24
3.4 Resning till förmån för en tilltalad	25
3.4.1 Intresseavvägningar och funktioner	26
3.4.2 Förutsättningar för resning till en tilltalads förmån	27
3.4.2.1 Resning på grund av brottsligt förfarande	28
3.4.2.2 Resning på grund av jäv	29
3.4.2.3 Resning på grund av falsk bevisning	29
3.4.2.4 Resning på grund av nya omständigheter eller bevis	30
3.4.2.5 Resning på grund av uppenbart lagstridig rättstillämpning	32
3.5 Resning till nackdel för en tilltalad	33
3.5.1 Intresseavvägningar	34
3.5.2 Allmänt om resningsförutsättningarna	36
3.5.3 Nya omständigheter eller bevis	37
3.5.4 Ursäktsrekvisitet	40
3.5.5 Ettårsfristen	42

3.6	Reglering i EKMR	44
4	BEVISPRÖVNING OCH BEVISKRAV I RESNINGSÄRENDEN	47
4.1	Allmänt om bevisning i brottmål	47
4.2	Bevisprövningen i resningsärenden vid nya omständigheter eller bevis	49
4.2.1	Beviskravet och dess betydelse	50
4.2.2	Praxis	52
4.3	Sammanfattande synpunkter	54
5	RESNINGSFÖRFARANDET I SVERIGE OCH NORGE	56
5.1	Svensk rätt	56
5.1.1	Behörig domstol	56
5.1.2	Åklagarens roll	57
5.1.3	Jävsproblematik	58
5.1.4	Övriga regler	59
5.1.5	Kompetent myndighet?	59
5.2	Norsk rätt	62
5.2.1	Domstolsväsendet	62
5.2.2	Gjenopptakelse/gjenåpning	63
5.2.3	Gjenopptakelseskommissjonen	64
6	ANALYS	69
6.1	Rättskraftsreglernas betydelse för resningsinstitutet	71
6.2	Vilka funktioner fyller resningsinstitutet?	73
6.3	Resningsbestämmelserna aktualiserar svåra rättsfrågor och sakfrågor	76
6.4	I vems händer bör avgörandet ligga?	81
6.5	Avslutande kommentarer	83
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	85
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	90

Summary

In Sweden, as in many other legal systems, principles on legal force exist. Once a ruling has been made in a legal matter, the matter shall not be subject to another assessment in a new trial. In criminal cases the principles on legal force ensure that a ruling is definitive. A defendant must be able to rely on the fact that a verdict is final and not live with a constant fear of being charged for the same crime once again. This approach is called *the rule of immovability*. However, the principles on legal force can imply that unjust verdicts are upheld when a court in a specific case has not attained the most correct outcome. The approach that emphasizes the importance of correct decisions being reached by the administration of justice is called *the rule of truth*. An innocent person may have been wrongfully convicted due to numerous circumstances as well as it is possible that a person guilty of a criminal act may walk free due to the lack of sufficient evidence. Thus, to satisfy the demands of justice being upheld, the Swedish procedure code contains provisions stipulating the possibility of a new trial. An unappealable verdict can according to Swedish law be revised and the question of guilt can once again be tried by a court of law. The provisions that surround this extraordinary remedy are the result of a compromise between *the rule of immovability* and *the rule of truth*.

The purpose of this essay is to examine and discuss three different aspects of revision in criminal cases; the purpose of the possibility to revision, the stipulated provisions regarding revision and the legal proceedings when the assessment of whether revision should be granted or not is being made. Revision in criminal cases can be granted in favour of a defendant as well as to the detriment of a defendant. The way in which the provisions have been drawn up differs however. This essay examines the right to a new trial to the detriment of a defendant more thoroughly but crucial aspects regarding the right to a new trial in favour of a defendant is also discussed.

The possibility of revision being granted to the detriment of a defendant, which is found in the 3rd paragraph of the 58th chapter of the Swedish procedure law, is not entirely uncontroversial. Such an encroachment on the legal rights of the individual can not be found in English, French nor Italian law. Unlike the case of revision in favour of the defendant, the interests of the individual can not be adopted as an argument for the existence of the possibility of revision to the detriment of the defendant. Nevertheless, the Swedish legislator has found it to be too offensive for the sense of justice if the possibility of revision to the detriment of a defendant was excluded from the Swedish procedure code. It is thus the expected effect general prevention is thought to have on the morals of the public that has given cause for the provisions on revision of today. One must however be able to question whether the elimination of the possibility of revision to the detriment of a defendant really would affect the moral of the general public.

It is thought to be more important to give a wrongfully convicted person the possibility to obtain redress than it is to convict a person that once escaped liability for a crime. This statement which was made in the legislative history to the procedure code has manifested itself in the provisions concerning the right to a new trial. The provisions stating the prerequisite in question are more generous when it comes to the right to a new trial in favour of a defendant. To obtain materially accurate judgements is the interest of prominent significance in this case. In other words, the rule of truth has taken precedence over the rule of immovability. In turn the rule of immovability is of greater importance when it comes to the prerequisites regarding revision to the detriment of a defendant.

Revision due to new circumstances or evidence is from a practical point of view the most important prerequisite in both variants of revision. The interpretation and application of the paragraphs in question has been left to decide through court practice. In many respects, however, fixed criterion can hardly be set for the application of the prerequisites. Instead the courts assessing a petition for a new trial must take reasonable considerations into account. The provisions concerning revision bring to some extent difficult issues of law to the fore, questions of factual matter can however also be hard to settle. An example of a difficult question of factual matter is the assessment on whether new evidence reaches the set proof requirement, "probable" or not. The court considering the application for a new trial must in doing so make a hypothetical evaluation of whether the newly discovered circumstances or evidence would have led to a different outcome in the case if it had been brought before the court in the ordinary legal proceeding.

Whether a new trial should be granted after a petition for it, is decided by a court. The court making the assessment should not be on the same hierarchical level as the court that made the original ruling in the case. The Norwegian proceedings in this matter are somewhat different from the Swedish ones. An independent body assesses petitions for a new trial, decides whether a new trial should be held or not and may also assist the applicant with measures of investigation. The present Norwegian legislation came into existence since the former legislation had been heavily criticized. According to the abrogated provisions in the Norwegian procedure code, the court that had made the judgement in the ordinary proceeding was also the court responsible of deciding whether an application of a new trial concerning the same case should be granted or not. Despite of the big differences between the present Swedish provisions and the former Norwegian legislation in this respect, I still believe that valuable lessons can be learned from our neighbouring country in regard to the proceedings there.

Sammanfattning

I Sverige, liksom i många andra rättsordningar, finns regler om rättskraft. En sak som har avgjorts i en dom skall inte kunna bli föremål för prövning i en ny rättegång. I brottmål fyller rättskraftinstitutet en trygghetsfunktion. En tilltalad skall kunna förlita sig på att en dom är slutgiltig och återigen inrätta sig i samhällslivet. Detta synsätt är ett uttryck för den s.k. orubblighetsprincipen. Rättskraftsregler kan emellertid innebära att oriktiga domar upprätthålls när domstolen i ett konkret fall inte har uppnått det materiellt riktigaste resultatet. Mot orubblighetsprincipen står således sanningsprincipen som är ett uttryck för rättskipningens uppgift att uppnå avgöranden som bäst svarar mot de verkliga förhållandena. En oskyldig person kan på grund av olika omständigheter ha dömts till fängelse eller så kan en skyldig person ha gått fri från straff för att bevisningen i målet inte har räckt till för en fällande dom. För att tillgodose de krav på rättvisa som ett rättssamhälle får antas ha finns regler om resning i 58 kap. RB, genom vilka en lagakraftvunnen dom kan angripas och möjliggöra en förnyad prövning. Resningsinstitutet är en kompromiss mellan orubblighetsprincipen och sanningsprincipen.

Den här uppsatsen syftar till att undersöka och diskutera tre olika aspekter av resning i brottmål; resningsinstitutets funktioner, de i RB angivna förutsättningarna för beviljande av resning samt själva resningsförfarandet. Resning i brottmål kan beviljas såväl till en tilltalads förmån som till en tilltalads nackdel. Utformningen av reglerna skiljer sig emellertid åt då olika intressen gör sig gällande beroende på vilken variant av resning som söks. I uppsatsen ägnas resning till men för en tilltalad störst uppmärksamhet men viktiga aspekter som tar sikte på regleringen av resning till förmån för en tilltalad diskuterats också.

Möjligheten att bevilja resning till men för en tilltalad, som återfinns i 58 kap. 3 § RB, är inte helt okontroversiell. Enligt varken engelsk, fransk eller italiensk rätt tillåts ett sådant ingrepp i den enskildes rättstrygghet som enbart verkar till dennes nackdel. Till skillnad från vid resning till förmån för en tilltalad, uppbärs inte resning till men för en tilltalad av något enskilt intresse. I svensk rätt har man emellertid ansett det vara allt för stötande för rättskänslan om möjligheten till resning till nackdel för en tilltalad skulle uteslutas. Allmänpreventionens moralbildande funktion tycks således ha motiverat vår nuvarande ordning. Det bör dock kunna ifrågasättas om det finns några verkliga belägg för det skulle inverka menligt på allmänhetens moral om resning till nackdel för en tilltalad inte existerade.

Det anses mer angeläget att ge en oskyldigt dömd person möjlighet till upprättelse än att fälla den som en gång undkommit ansvar. Detta manifesterats genom att bestämmelserna är mer generöst utformade vid resning till förmån för en tilltalad. Erhållandet av materiellt riktiga domar, att uppnå en "sanning" är det intresse som betonas starkast vid resning till

förmån för en tilltalad. Sanningsprincipen har med andra ord fått företräde framför orubblighetsprincipen. Vid resning till men för en tilltalad tillmäts i sin tur orubblighetsprincipen större betydelse.

För båda varianter av resnings vidkommande är resning på grund av nya omständigheter och bevis av störst praktisk betydelse. Paragrafernas tolkning och tillämpning har i stor utsträckning lämnats till rättstillämparen att avgöra och vissa rekvisit bereder särskilda svårigheter. I många avseenden kan dock knappast några fasta kriterier ställas upp för tillämpningen, utan resningsinstansen måste i sin prövning låta rimlighetsöverbäganden vara vägledande. Resningsbestämmelserna aktualiserar sålunda i viss utsträckning svåra rättsfrågor men även sakfrågorna kan vara svåra att avgöra. Bedömningen av huruvida nytt bevismaterial når upp till beviskravet sannolikt eller ej är exempel på en sådan. Resningsinstansen måste härvid göra en hypotetisk bedömning av om det nya processmaterialet skulle ha lett till en annan utgång i målet om det hade förebringats i den ursprungliga processen.

Resningsförfarandet är i huvudsak skriftligt och frågan huruvida resning skall beviljas eller ej avgörs av en domstol på en annan hierarkisk nivå än den som fällde det ursprungliga avgörandet. Har avgörandet som den sökande önskar angripa meddelats av en hovrätt skall resning således sökas hos Högsta domstolen. I Norge ser resningsförfarandet något annorlunda ut. Ett oberoende organ prövar resningsansökningarna, beslutar om resning skall beviljas eller ej och kan även bistå den sökande med utredningsåtgärder. Den norska nuvarande ordningen tillkom efter att kritik riktats mot den tidigare ordningen som innebar att den domstol som meddelat det ursprungliga avgörandet också var den domstol som senare hade att ta ställning till en eventuell resningsansökan avseende avgörandet. Trots att det finns stora skillnader mellan det nuvarande svenska resningsförfarandet och den norska förutvarande ordningen tror jag att lärdomar kan dras av vårt skandinaviska grannlands lösning såvitt gäller resningsförfarandet.

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
EKMR	Europakonventionen om de mänskliga fri- och rättigheterna
HD	Högsta domstolen
JK	Justitiekanslern
JO	Justitieombudsmannen
NOU	Norges offentlige utredninger
Ot.prp.	Odelstingsproposisjon
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
RF	Regeringsformen
RÅ	Riksåklagaren
SOU	Statens offentliga utredningar
Strpl.	Straffeprocessloven av 22. mai 1981 nr. 25

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den 18:e september 2008 skriver justitiekansler Göran Lambertz i Dagens Nyheter att det ställs orimligt höga krav för att resning skall beviljas i mål med svag bevisning och tvivelaktiga domslut.¹ Den centrala frågan är enligt JK hur många oskyldiga vi skall tillåta oss att döma för att kunna fälla tillräckligt många skyldiga. Denna rättssäkerhetsaspekt aktualiserar i JK:s mening även frågan hur lätt eller svårt det skall vara att få resning beviljad.

Resning är ett extraordinärt rättmedel genom vilket en lagakraftvunnen dom kan angripas. Möjligheten till resning i RB innebär undantag från grundläggande processprinciper som syftar till att skapa trygghet för parterna i en rättegång genom att en domstols avgörande är slutgiltigt. Om osäkerhet kring ett avgörandes orubblighet skulle råda skulle även detta skada det allmänna förtroendet för rättskipningen och få konsekvenser för andra än de direkt inblandade parterna. Mot intresset av orubblighet, står emellertid intresset av att erhålla materiellt riktiga avgöranden. Ett upprätthållande av lagakraftvunna avgöranden som materiellt sett är uppenbart felaktiga eller har tillkommit under en domstolsprocedur där viktiga rättssäkerhetsgarantier har nonchalerats, skulle även detta innebära ett undergrävande av allmänhetens förtroende för rättsväsendet och anses stötande för rättskänslan. Resningsbestämmelserna som återfinns i 58 kap. RB kan sägas utgöra resultatet av en avvägning av dessa två motstående intressen.²

De senaste åren, och framförallt sedan JK:s rapport *Felaktigt dömda*³ publicerades, har frågan om resning nästan uteslutande diskuterats i sammanhang som berör oskyldigt dömdas möjligheter till upprättelse. Resningsinstitutet framställs då enbart som en yttersta rättssäkerhetsgaranti för den enskilde. Det finns emellertid en annan aspekt som nästan aldrig är föremål för diskussion, som enligt min mening är av stort principiellt intresse, nämligen resning till nackdel för en tilltalad. Vid denna typ av resning ställs devisen ”hellre fria än fälla” på sin spets och erhållandet av en materiellt riktigt dom vinner företräde framför den enskildes rättssäkerhet. Hur stötande är det för rättskänslan att en skyldig person går fri?

En ytterligare intressant aspekt av resning i brottmål är själva förfarandet. I vårt rättssystem är det domstolarna som har att pröva resningsansökningar och avgöra om resning skall beviljas eller ej. Om resning beviljas i ärendet så skall en helt ny materiell prövning av målet ske. Även

¹ ”Läkarna i styckmordsmålet måste beviljas resning”, <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=829353> (2008-09-18), hämtad 2008-09-22.

² SOU 1938:44, s. 65.

³ Felaktigt dömda, Rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt (2006).

resningsförfarandet har varit föremål för debatt. I JK:s nyss nämnda rapport ges förslag på inrättandet av en ”resningsnämnd” och i skrivande stund pågår inom justitiedepartementet arbetet med att utforma ett uppdrag till en särskild utredare om en översyn av förfarandereglererna i anledning av en ansökan om resning i brottmål.⁴ Att ett särskilt organ prövar resningsansökningar är ingen nyhet i våra skandinaviska grannländer. Är det dags att man i svensk rätt också tar detta steg?

1.2 Syfte och frågeställningar

Det övergripande syftet med den här framställningen är att redogöra för och problematisera den svenska rättsliga regleringen av det extraordinära rättsmedlet resning. Som framkommit i presentationen av ämnet kan resning beviljas såväl till förmån för en tilltalad som till nackdel för densamme. Den här uppsatsen syftar dock i större utsträckning till att undersöka samt diskutera innebörden av och eventuella problem med de rättsliga förutsättningarna för beviljande av resning av det senare slaget.

Jag har emellertid också funnit det vara av intresse att närmare undersöka resningsförfarandet i Sverige jämfört med det norska resningsförfarandet då det i Norge för några år sedan skedde omfattande förändringar i detta avseende som kan vara av relevans för svenskt vidkommande. I den här delen av uppsatsen är resning till förmån för en tilltalad av störst intresse då det är denna variant av resning som främst motiverade de ändringar som gjordes i den norska Straffprocessloven. Då båda typerna av resning i mångt och mycket aktualiserar samma rättsliga principer är det enligt min mening inte meningsfullt att någon av dem studeras helt isolerat.

Inom ramen för det ovannämnda syftet kommer följande frågeställningar att besvaras:

- Vilka funktioner fyller resningsinstitutet och på vilka rättsliga grunder vilar detta särskilda rättsmedel?
- Under vilka förutsättningar kan resning till nackdel för en tilltalad beviljas? Vilka beviskrav ställs för beviljande av resning på grund av nya omständigheter eller bevis?
- Hur motiveras behovet av möjligheten till resning till nackdel för en tilltalad? Finns det anledning att rikta kritik mot utformningen av reglerna eller till och med mot själva existensen av reglerna?
- Är den nuvarande ordningen med domstolarna som beslutsfattare i frågan om resning skall beviljas eller ej tillfyllest, eller bör något annat organ vara kompetent myndighet att pröva resningsärenden?

Den sistnämnda frågeställningen kommer att diskuteras mot bakgrund av det norska resningsförfarandet.

⁴ Uppgifter från Anne-Therése Byström, Åklagarenheten vid Justitiedepartementet per mail den 19:e december 2009.

Den rättsliga sfären ser idag väldigt annorlunda ut än vad den gjorde på 1940- talet då resningsbestämmelserna tillkom. Sverige har många europeiska och internationella åtaganden som i stor utsträckning betraktas som svensk gällande rätt och vars bestämmelser riksdagen inte får stifta lagar i strid med. I den mån frågeställningarna medger måste alltså även relevanta, för Sverige bindande överenskommelser, beaktas för att kunna ge en fullständig bild av den svenska rättsliga regleringen av resning. Mot bakgrund av bl.a. ökat rättsligt samarbete stater emellan kan det också vara av intresse att studera andra länders reglering av en viss rättslig företeelse för att se till lösningar på rättsliga problem i den egna staten. I den här uppsatsen har jag valt att närmare undersöka regleringen av det norska resningsförfarandet som skiljer sig avsevärt från den ordning vi har i Sverige.

1.3 Metod och material

Om ett arbete kan sägas vara vetenskapligt eller ej är framförallt beroende av uppsatsskrivarens metodval. Det är med hjälp av en metod som en uppsatsskrivare skall finna svaret på sina uppställda frågeställningar. I rättsvetenskapliga uppsatser används ofta svävande termer som ”traditionell rättsdogmatisk metod” eller ”klassisk rättsdogmatisk metod” utan att närmare definiera innebörden av dessa. På inrådan av Sandgren avstår jag från att benämna mitt arbete eller min metod som rättsdogmatisk då begreppsbildningen är något diffus.⁵

I stället vill jag framhålla att jag använder mig av en juridisk metod så som Sandgren definierar den. Som grund för en juridisk metod finns rättskällevärdet som pekar ut vilka rättskällor som skall, bör och får beaktas. Rättskällevärdet omfattar även i många fall rättskällevärdeprinciper, dvs. oskrivna regler för källornas tolkning samt principer om reglernas inbördes relation. I de flesta framställningar utpekas lag, lagförarbeten, rättspraxis och doktrin i nämnd ordning som rättskällorna. Juridisk metod är emellertid enligt Sandgren ett vidare begrepp som utöver rättskällevärdet inkluderar olika aspekter på faktahantering och faktas relation till rättskällorna. Avgränsningen av rättsligt relevanta fakta samt att tillämpa en rättsregel på ett visst faktiskt förhållande är viktiga moment i juridisk metod. Juridisk metod lämnar vidare också utrymme att väga samman materialet och se till de olika källornas sakliga tyngd, istället för att blint tillämpa källorna i ovan angiven ordning utan reflektioner kring vilken vikt som kan läggas vid enskilda texter och uttalanden.⁶ Det skall emellertid inte förstås som att jag avser att frånga användandet av traditionella rättskällor.

Precis som metodvalet i stor utsträckning styrs av uppsatsförfattarens ämne så måste valet av material anpassas till detsamma. Bestämmelserna i rättegångsbalken som reglerar resning härrör från processkommissionens

⁵ Sandgren (2006), s. 53.

⁶ Sandgren (2006), s. 36 ff.

betänkande från år 1926 samt processlagsberedningens förslag till rättegångsbalk från år 1938. Endast redaktionella ändringar har gjorts sedan bestämmelsernas ikraftträdande. Motiven är med andra ord av något ålderdomlig karaktär och bristen på översyn av reglerna medför att propositionen och de två SOU:erna är de enda förarbetena på området av direkt relevans som finns att tillgå. Bestämmelserna om resning tillkom i samband med ett omfattande lagstiftningsarbete och har inte ägnats den uppmärksamhet som de troligtvis skulle få i förarbeten av idag. Förarbetena får anses vara av principiell vikt men ger inte i särskilt stor utsträckning någon vägledning om hur enskilda bestämmelser och tillhörande rekvisit skall tillämpas. Praxis och doktrin har således varit till stor hjälp för att fylla ut en del av dessa luckor. Då resning till nackdel för en tilltalad är av mindre praktisk betydelse och relativt ovanligt finns ett mindre antal rättsfall att tillgå, men desto fler som avser resning till förmån för en tilltalad. I viss mån skiljer sig bestämmelserna åt mellan de olika resningstyperna varför ett rättsfall som behandlar resning till förmån för en tilltalad inte behöver vara av relevans för stadgandena om resning till men för en tilltalad. Försiktighet bör också iakttas med användandet av analogiresonemang för att dra slutsatser då bakomliggande överväganden och motiv till de respektive bestämmelserna skiljer sig åt.

Trots att doktrinen på området inte är särskilt ny har den varit av stort värde i arbetet med den här uppsatsen. Särskilt Welamsons bok *Rättegång VI* och Diesen och Häckters artikel i *Juridisk Tidskrift* har varit användbara då de innehåller resonemang kring en del av de svåra frågor som resningsbestämmelserna kan aktualisera.

Kapitel fem i den här framställningen syftar till att undersöka det svenska och det norska resningsförfarandet, för att senare i analysen diskutera om några lärdomar för svenskt vidkommande kan dras utifrån den norska gällande ordningen. Enligt Bogdan omfattar komparativ rättskunskap bl.a. ett jämförande av olika rättssystem med syfte att utröna deras likheter och skillnader.⁷ Den komparativa rätten kan ha flera användningsområden t.ex. i fall där en jurist arbetar *de lege ferenda*, för att höja juristens allmänna bildning och för att uppnå bättre förståelse av den egna rättsordningen. Flera problem är emellertid knutna till studier av utländsk rätt som i förevarande fall kan vara av betydelse och föranleda att viss självkritik bör riktas.⁸

Bogdan anför att komparativ rätt gör det möjligt att se den egna rättsordningen från en ny synvinkel och med en viss distans. Vid lagstiftningsarbete och när t.ex. en utredare eller rättsvetenskapsman arbetar *de lege ferenda* kan det vara av stor betydelse att kunna bedöma den egna rättsordningen utan att vara bunden av rättsliga lösningar. Studerandet av främmande rättsordningar och att se till de erfarenheter som där har dragits är att föredra framför att gissa sig fram och riskera mindre lämpliga resultat. Det kan ju vara så att man i något land redan har provat det som lagstiftaren

⁷ Bogdan (2003), s. 18.

⁸ Bogdan (2003), s. 26 ff samt s. 39 ff.

eller utredaren överväger att införa eller föreslå i det egna landet.⁹ Det är utifrån dessa ståndpunkter jag har valt att studera norsk rätt såvitt gäller resningsförfarandet.

Helt oproblematiskt är det dock inte att studera ett annat lands rättsordning och en stor risk ligger i att man medvetet eller omedvetet utgår ifrån att ett stort antal juridiska begrepp, rättsinstitut och tolkningsmetoder i den egna rättsordningen är giltiga också i det främmande rättssystemet. I den här uppsatsen har jag använt mig av såväl primärkällor som sekundärkällor i mina studier av norsk rätt. Jag har således studerat lagtext och norska förarbeten (Straffeprocessloven, en Odelstingsproposition samt en NOU) och litteratur, bl.a. en kommentar till Straffeprocessloven, som berör ämnet. Bestämmelserna som har varit av intresse ändrades för några år sedan varför jag också använt mig av äldre litteratur för att få en uppfattning om den förutvarande ordningen. Några rättsfall har jag inte studerat då jag inte funnit det vara av direkt relevans i det här sammanhanget. Vid studier av främmande rättsordningar måste man respektera det system och den hierarki av rättskällor som finns i det aktuella landet.¹⁰ Jag har försökt att få en övergripande bild av det norska rättssystemet och Norges parlamentariska system och därmed lagstiftningsprocessen genom att studera officiella hemsidor såsom www.domstol.no och www.stortinget.no. Användandet av Internet som källa kan möjligen kritiseras men mot bakgrund av mitt syfte och min ambitionsnivå i detta avseende anser jag de angivna hemsidorna vara fullgoda och med liten risk för felmarginaler.

Ytterligare två saker som måste beaktas vid studiet av utländsk rätt är översättningsproblematiken samt det faktum att en utländsk rättsordning måste studeras i sin helhet. Trots att det norska språket är näraliggande det svenska är det inte helt okomplicerat att studera juridisk litteratur och förarbeten på norska. Så långt möjligt har jag använt mig av en tvåspråkig ordbok men jag har tyvärr inte kunna finna någon juridisk ordbok vilket annars är att föredra vid komparativa studier.¹¹ När en främmande rättsordning studeras är man vidare oftast intresserad av en detaljfråga, i mitt fall resningsförfarandet. Det är dock viktigt att studera rättsordningen i dess helhet och inte förutsätta att det undersökta problemet i den utländska rätten regleras inom samma del av rättsordningen som i svensk rätt.¹²

De svårigheter som studiet av utländsk rätt kan medföra har jag i möjligaste mån försökt avhjälpa genom att i viss utsträckning använda mig av svensk litteratur som berör det norska resningsförfarandet¹³, användandet av en ordbok, noggranna studier av förarbetena som rör *gjenopptakelse* samt vara medveten om de fallgropar som finns. Det bör dock tas i beaktande att det

⁹ Bogdan (2003), s. 28.

¹⁰ Bogdan (2003), s. 44.

¹¹ Bogdan (2003), s. 48 ff.

¹² Bogdan (2003), s. 46 ff.

¹³ Se bl.a. Felaktigt dömda (2006), s. 495 f, Stridbeck, Rättssäkerhet i praxis, JT 99/00, s.388-400 samt Träskman, Rätten till riktig resning, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab 2005, s. 249-270.

komparativa avsnittet i den här uppsatsen är just bara *en* del av arbetet och ambitionsnivån är anpassad därefter.

1.4 Avgränsningar

Som framgått av tidigare avsnitt behandlar den här uppsatsen endast frågan om resning i brottmål. Resning i tvistemål har med andra ord helt lämnats utanför framställningen. Klagan över domvilla samt återställande av försutten tid är andra extraordinära rättsmedel som inte kommer att undersökas inom ramen för denna uppsats.

Resning till men för en tilltalad är i uppsatsen föremål för störst fokus såvitt gäller problematiserandet av resningsinstitutets funktioner, förutsättningarna för resning samt det i 58 kap. 2 och 3 § RB angivna beviskravet ”sannolikt”. Avgränsningen har gjorts då jag inte har funnit det vara möjligt att i detalj redogöra för samtliga bestämmelser och aspekter som berör resning. I det här avseendet har min avsikt således inte varit att uttömmande redogöra för motsvarande reglering och medföljande problematik vid resning till förmån för en tilltalad. Grundläggande bevisrätt behandlas också väldigt översiktligt och intressanta aspekter såsom grunderna för bevisvärderingen, trovärdighet och tillförlitlighet samt hjälpfaktas betydelse har lämnats utanför då uppsatsen annars skulle bli alltför omfattande.

Kapitel fem tar sikte på att redogöra för det svenska respektive det norska resningsförfarandet i syfte att undersöka om en annan rättsordnings rättsliga lösningar på området möjligtvis kan vara att föredra framför det svenska. De bakomliggande intressen som låg till grund för lagändringen i norsk rätt var framförallt dömda personers möjlighet till resning. Ändringarna diskuteras således i förarbetena nästan uteslutande utifrån en ”oskyldigt dömds” perspektiv. I det här kapitlet kan huvudfokus sålunda inte vara resning till men för en tilltalad. Trots att en stor del av min uppsats har denna typ av resning som utgångspunkt har jag ändå funnit det vara av stort intresse att beakta det norska resningsförfarandet. Som jag nämnde i inledningen ter det sig inte särskilt meningsfullt att diskutera de olika varianterna av resning helt isolerat varför jag anser det vara motiverat att fokus i viss mening skiftas. Detta inte minst då jag i tidigare kapitel har redogjort för förutsättningarna vid resning till förmån för en tilltalad samt vilka funktioner denna typ av resning fyller och de intresseavvägningar som hör därtill.

1.5 Disposition

Uppsatsen är indelad i sex kapitel. I kapitel två ges en relativt översiktligt redogörelse för brottmålsdomens rättskraft. Grunderna för brottmålsprocessen behandlas i detta kapitel samt rättskraftens betydelse för resningsinstitutet såsom en förutsättning för dess existens. Viktiga processrättsliga principer uppmärksammas i kapitlet vilka enligt min

mening är av avgörande vikt för en förståelse för de funktioner som resningsinstitutet fyller.

I uppsatsens tredje kapitel behandlas själva fenomenet resning. Kapitlet inleds med en kort historisk bakgrund samt en redogörelse för grunderna för resningsinstitutet. Bestämmelser som är gemensamma för resning till förmån och resning till nackdel för en tilltalad utreds också i korthet. De olika resningsgrunderna i RB vid resning till förmån för en tilltalad och vid resning till nackdel för en tilltalad behandlas var för sig. I avsnitt 3.4.2. redogör jag för förutsättningarna för resning till förmån för en tilltalad, men denna redogörelse är i viss mån också relevant för resning till nackdel för en tilltalad. På samma sätt är avsnitt 3.5. som tar sikte på regleringen i 58 kap. 3 § RB i begränsad utsträckning av intresse för resning till förmån för en tilltalad. Av störst betydelse ur praktisk synvinkel är resning på grund av nya omständigheter och bevis vilket jag har valt att redogöra för med utgångspunkt i resning till men för en tilltalad. I det här avseendet har således vissa aspekter som enbart berör resning till förmån för en tilltalad på grund av nya omständigheter eller bevis uteslutits. Det avslutande avsnittet i kapitel tre (avsnitt 3.6.) berör regleringen av resning i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna något kortfattat.

Kapitel fyra tar sikte på bevisprövningen i resningsärenden och mer specifikt, på det i 58 kap. 3 § RB angivna beviskravet. Kapitlet inleds med några bevisrättsliga utgångspunkter som avser att ge en grundläggande förståelse för bevisprövningen. I det avslutande avsnittet i kapitlet sammanfattas de enligt min mening viktigaste slutsatserna som kan dras såvitt gäller bevisprövningen vid resning på grund av nya omständigheter eller bevis.

I det femte kapitlet redogörs mer ingående för själva resningsförfarandet i svensk rätt där även faktorer som åklagarens roll och domstolens sammansättning vid resningsärenden beaktas. De förslag till förändringar av resningsförfarandet som har framförts behandlas också. Kapitel fem innefattar också en redogörelse av det norska resningsförfarandet. Häri inbegrips den förut gällande norska ordningen, den nuvarande ordningen och skälen till den lagändring som trädde ikraft år 2004.

Uppsatsen avslutande kapitel består av min analys där jag utifrån tidigare presenterat material besvarar mina i inledningen angivna frågeställningar. I avsnitt 6.1. diskuteras grundläggande processprincipers betydelse för resningsinstitutet. Avsnitt 6.2. har som syfte att sammanfattande beskriva de funktioner som resningsinstitutet fyller och i avsnitt 6.3. diskuteras en del av de svårigheter som resningsbestämmelser i sin tillämpning aktualiserar. *I vems händer bör avgörandet ligga?* är rubriken för avsnitt 6.4. Utifrån det presenterade norska resningsförfarandet och de bakomliggande orsakerna till de gjorda lagändringarna diskuteras behovet av en ändring i svensk rätt i detta avseende. Avslutningsvis ges några sammanfattande synpunkter som jag anser vara värda ytterligare omnämnande i avsnitt 6.5.

2 Brottmålsdomens rättskraft

För att kunna närma sig reglerna om resning är det av stor vikt att grundläggande begrepp och principer inom processrätten klarläggs. För att resning överhuvudtaget skall kunna bli aktuellt måste det finnas en lagkraftvunnen dom. Minst en rättegång där målet har avgjorts skall alltså redan ha ägt rum. Av betydelse är då bl.a. vilka typer av rättsverkningar rättegången för med sig, något det här kapitlet avser att klargöra. I kapitlet behandlas endast allmänt åtal, dvs. åtal som väcks av en åklagare. Enskilt åtal, vilket innebär åtal av målsägande, har lämnats helt utanför framställningen.

2.1 Processens ram

Det är åklagarens uppgift att väcka åtal för brott som hör under allmänt åtal. I princip alla brott faller under allmänt åtal, en uttrycklig föreskrift härom krävs för att brottet inte skall innefattas i denna kategori.¹⁴ Enligt 20 kap. 6 § RB skall en åklagare, om inget annat är stadgat, väcka åtal för brott som hör under allmänt åtal. Lagtexten antyder två viktiga saker. Det finns för det första en grundprincip om obligatoriskt åtal (tidigare betecknad som absolut åtalsplikt), vilket innebär att åklagaren inte bara är berättigad att åtala utan faktiskt också skyldig att göra så. Som motpol till detta står fakultativt åtal, eller relativ åtalsplikt som det även kallas, som innebär att åklagaren äger göra en lämplighetsbedömning i frågan huruvida åtal skall väckas eller ej. För det andra ger paragrafen en fingervisning om att det finns undantag från skyldigheten att åtala. Processkommissionen uttalade i sitt betänkande¹⁵ att hur omsorgsfullt än straffbestämmelserna är utformade, kan det under vissa omständigheter ske att straff för en handling som enligt lagen är en brottslig sådan, inte kan anses påkallat av det allmännas intresse. Kommissionen anförde vidare att vid sådana tillfällen utkräva straff får anses som en onödig och olämplig hårdhet men att det ligger i sakens natur att sådana överväganden endast kan aktualiseras vid mindre grova brott.¹⁶ De möjligheter till inskränkningar i principen om obligatoriskt åtal som finns idag är bl.a. strafföreläggande och föreläggande av ordningsbot vid lindrigare brottslighet och åtalsunderlåtelse.¹⁷

Obligatoriskt åtal har bibehållits trots genomförda reformer som idag ger åklagaren möjlighet att underlåta att åtala i allt större utsträckning. Flera viktiga argument kan framföras, och har framförts under lagstiftningsprocesserna, för obligatoriskt åtal och därmed mot fakultativt åtal. Allas likhet inför lagen skulle t.ex. kunna äventyras om lagen gav möjlighet till ett skönsmässigt avgörande av åtalsfrågan. Risken för att

¹⁴ 20:2-3 §§ RB.

¹⁵ SOU 1926:32.

¹⁶ SOU 1926:32, s. 35.

¹⁷ Se 48 kap. RB samt 20:7 RB.

allmänpreventionen skulle försvagas om en generell möjlighet till åtalsunderlåtelse infördes och risken för en ojämn tillämpning har också framförts som argument för obligatoriskt åtal.¹⁸

Lagstadgade undantag från 20 kap. 6 § RB ger åklagaren möjlighet att underlåta att åtala. Även i fråga om den absoluta åtalsplikten finns emellertid begränsningar i skyldigheten att åtala. Denna skyldighet inträder nämligen först då åklagaren på objektiva grunder kan motse den misstänktes sakfällande. Åklagaren kan inte anses skyldig att väcka åtal så snart endast sannolika skäl föreligger mot den misstänkte.¹⁹ Innan åklagaren väcker åtal måste han således ta ställning till ett antal omständigheter. Innefattar gärningen som skall bedömas ett brott? Här skall alla omständigheter som hör till gärningens objektiva och subjektiva sida beaktas. Förhållanden som kan utesluta eller upphäva straffbarhet måste också tas i beaktande, t.ex. att gärningspersonen handlat i nöd eller nödvärn. Om ett brott är preskriberat skall heller inte detta föranleda åtal. Åklagaren har också till uppgift att pröva styrkan av den bevisning som finns för att den misstänkte har begått gärningen. Som förarbetena antyder måste bevisningen vara tillräckligt stark för att åklagaren på objektiva grunder skall kunna förvänta sig en fällande dom.²⁰

För att det överhuvudtaget skall bli en brottmålsprocess måste åklagaren väcka åtal. Det är åklagaren som har att avgöra om tillräcklig grund och bevisning föreligger för ett åtal och det är genom åklagarens gärningsbeskrivning som processens ram bestäms.

2.1.1 Gärningsbeskrivningen

Med denna något kortfattade redogörelse om gärningsbeskrivningen vill jag introducera det kommande avsnittet om brottmålsdomens rättskraft. Jag gör inte anspråk att ge en fullständig bild av regleringen, utan vill snarare visa på gärningsbeskrivningens betydelse för processen.

En brottmålsprocess inleds med att åklagaren ger in en stämningsansökan, vilket står att utläsa ur 45 kap. 1 § RB. Åtal anses väckt när ansökan kommit in till rätten. I stämningsansökan skall åklagaren ange vem som är tilltalad, vem som är målsägande om det finns någon sådan, vilken den brottsliga gärningen är med angivande av tid och plats för dess förövande samt de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.²¹

Genom att ange dessa uppgifter i stämningsansökan så anger också åklagaren ramen för den kommande processen. Vem som är den tilltalade begränsar domstolens prövning av vem som är gärningsman. Angivandet av målsägande och beskrivningen av själva gärningen styr domstolens prövning av vilket brott som har begåtts. Gärningsbeskrivningen är central

¹⁸ SOU 1926:32, s. 35 f, SOU 1976:47, s. 81 ff.

¹⁹ SOU 1938:44, s. 257.

²⁰ Fitger, *Rättegångsbalken. En kommentar på Internet*, s. 20:6.

²¹ 45 kap. 4 § 1 st. RB.

då den binder domstolen till att pröva en viss gärning begången av en specifik person. Enligt 30 kap. 3 § RB får inte domstolen döma över någon annan gärning än den som omfattas av åklagarens gärningsbeskrivning. Av lagrummet framgår emellertid också att rätten inte är bunden av yrkande beträffande brottets rättsliga beteckning eller tillämplig paragraf, vilket är ett uttryck för principen *iura novit curia* (ung. rätten kan lagen).²²

Gärningsbeskrivningen har en viktig roll i processen och fungerar som en gränssättare dels för domstolens prövningsrätt som nyss angetts, och dels för rättegångens och domens verkan som processhinder. I senare avsnitt kommer mer utförligt att redogöras för hur möjligheten att väcka åtal mot samma tilltalad, samtidigt som en pågående rättegång eller efter att denna har avslutats, är beroende av åklagarens bestämning av vilken gärning som åtalet avser.²³

Regleringen i 30 kap. 3 § RB är som framkommit nära förbunden med 45 kap. 4 § RB. Den förstnämnda paragrafen bygger på den ackusatoriska principen, vilken bl.a. innebär att en domstol inte på eget initiativ tar upp en fråga om ansvar. Det förutsätts i stället att åtal väcks av en åklagare (eller målsägande). Bestämmelsen ger vidare uttryck för att rätten inte får utsträcka prövningen till att avse annan gärning än den som innefattas i åklagarens gärningsbeskrivning.²⁴ Då rätten i princip inte får döma över andra gärningsmoment än sådana som åklagaren i sin gärningsbeskrivning har åberopat till stöd för ett ansvarspåstående är det av avgörande betydelse hur åklagaren utformar sin gärningsbeskrivning. Enligt 45 kap. 4 § p.3 RB skall det i beskrivningen anges den brottsliga gärningen med angivande av tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter som fordras för dess kännetecken. Tillsammans med uppgifterna om vem som är tilltalad och vem som är målsägande begränsas åtalet på så sätt till subjekt, tid, rum och objekt. Gärningen individualiseras genom dessa angivelser i förhållande till andra likartade händelseförlopp som har ägt rum vid en annan tidpunkt eller på en annan plats eller med andra personer som gärningsman och brottsoffer.²⁵

Vilka krav som kan ställas på hur individualiserad och precis en gärningsbeskrivning skall vara väljer jag att inte närmare redogöra för i detta arbete. Jag kan konstatera att då varken lagtext eller förarbeten erbjuder särskilt mycket vägledning, har frågan lämnats åt HD att besvara. I doktrinen har emellertid HD:s uttalanden i vissa rättsfall kritiserats, inte minst mot bakgrund av de krav som uppställs enligt art. 6 EKMR.²⁶

²² Nordh (2006), s. 23 f.

²³ Nordh (2006), s. 23 f.

²⁴ SOU 1938:44, s. 340.

²⁵ Nordh (2006), s. 26.

²⁶ Se Fitger, *Rättegångsbalken. En kommentar på Internet*, s. 45:4, som hänvisar till Heuman i JT 2005/06 s. 536-548 bl.a.

2.1.2 Åtalsändring och justering

Som angetts i föregående avsnitt så får rätten enligt 30 kap. 3 § RB inte döma över någon annan gärning än den som åklagaren åberopat till stöd för åtalet. Rätten är emellertid i övrigt obunden av parternas yrkanden och åberopanden vilket i brottmål främst får effekt i frågan om vilket straffbud den åtalade gärningen faller under. Påföljdsfrågan har också lämnats till rätten att bestämma. En åklagare kan visserligen yrka en viss påföljd, men rätten är helt obunden av ett sådant yrkande.²⁷

Rättsfakta som är till men för en tilltalad (gärningsmoment) måste åberopas, till skillnad från rättsfakta som är till dennes förmån. Detta motiveras av intresset att förhindra oriktiga straffdomar. Ordalydelsen i 30 kap. 3 § RB, att rätten inte får döma över *annan gärning*, skulle kunna tolkas så att rätten i viss utsträckning får grunda domen på gärningsmoment som åklagaren inte åberopat till stöd för åtalet. Enligt Ekelöf m.fl., har det i praxis emellertid inte ansetts vara möjligt för rätten att döma över några andra gärningsmoment än dem åklagaren åberopat till stöd för ansvarspåståendet. Till dessa moment hör det subjektiva rekvisitet, olika delar av den brottsliga verksamheten, dennas effekt samt sådana mer speciella rekvisitmoment som att handlingen riktats mot en tjänsteman eller förövats på allmän plats.²⁸

Då rätten inte får döma över annan gärning än den som åklagaren åberopat är det av stor betydelse i vilken utsträckning åklagaren kan modifiera sitt åtal. Det är gärningsbeskrivningen som anger vad en tilltalad har att försvara sig mot. Om en åklagare förbehållslöst skulle kunna ändra i gärningsbeskrivningen efter väckt åtal så skulle också den tilltalades möjligheter att utforma sitt försvar försämrats.²⁹

I 45 kap. 5 § 1 st. RB stadgas således att väckt åtal inte får ändras. Åklagaren skall alltså i princip ansöka om ny stämning om han vill väcka åtal beträffande en ny gärning. Detta är emellertid endast huvudregeln, som är fakultativ, och undantag står givetvis att finna. Ur samma stycke i paragrafen kan nämligen utläsas att en åklagare får, mot samma tilltalad, utvidga åtalet att avse en annan gärning om rätten finner det lämpligt med hänsyn till utredningen och andra omständigheter. Enligt förarbetena står praktiska skäl bakom denna möjlighet till utvidgning av åtalet. Processlagberedningen var av den åsikten att möjligheten till utvidgning kunde vara särskilt angeläget då ansvar yrkas för en ny gärning som har gemensamma moment med den först åtalade. Så kan fallet t.ex. vara om åtal väcks för bedrägeri mot en person och det sedan visar sig att den tilltalade genom samma åtgärder bedragit även andra personer. I vissa fall kan det likaledes vara lämpligt att åtalet utvidgas till att gälla även en annan gärning än den som angivits i stämmningsansökan, t.ex. ett nytt brott som den

²⁷ Ekelöf m.fl. (1996), s. 129 f.

²⁸ Ekelöf m.fl. (1996), s. 130 ff.

²⁹ SOU 1938:44, s. 471 f.

tilltalade erkänt under rättegången. En ny förundersökning kan dock i sådana fall behövas.³⁰

Processekonomiska fördelar står att vinna genom möjligheten till utvidgning av ett åtal. En annan fördel är att en gemensam handläggning medför att den åtalade döms till en gemensam påföljd för brotten. I 23 kap. 22 § 2 st. RB finns undantag från kravet att en förundersökning skall föregå ett åtal, vilket underlättar en gemensam handläggning. Det kan dock finnas omständigheter som talar emot en åtalsutvidgning. Om den nya gärningen kräver att en omfattande utredning företas och detta innebär att ett avgörande i det tidigare väckta åtalet fördröjs avsevärt så bör en utvidgning inte tillåtas. Starka målsägandeintressen och frihetsberövande av den tilltalade motiverar snabba avgöranden.³¹

Av 45 kap. 5 § 3 st. RB framgår att såsom ändring av åtal anses inte, att åklagaren beträffande *samma* gärning inskränker sin talan eller åberopar annat lagrum än det som uppgetts i stämningsansökan eller en ny omständighet till stöd för åtalet. Rätten för en åklagare att åberopa ett annat lagrum hänger samman med domstolens obundenhet av vad åklagaren har angett i detta avseende enligt 30 kap. 3 § RB. Av störst betydelse för brottmålsdomens rättskraft är emellertid åklagarens rätt till åtalsjustering som anges i paragrafen. Om åklagaren åberopar en ny omständighet som endast utgör ett nytt moment i den tidigare åberopade gärningen så får rätten inte avvisa denna omständighet.³²

Det tredje stycket i 45 kap. 5 § RB skall läsas mot bakgrund av paragrafens första mening som föreskriver att väckt åtal inte må ändras. Om detta förbud helt skulle hindra åklagaren från att göra ändringar i den ursprungliga gärningsbeskrivningen så skulle denne vara tvungen att vid varje väckt åtal formulera gärningsbeskrivningen så att den täckte in allt som kan antas få betydelse som gärningsmoment. Detta sammanhänger med att en dom får rättskraft med avseende på den gärning som prövats genom domen och det faktum att domen då utgör hinder mot ett nytt åtal mot samma tilltalad angående samma gärning.³³ Om t.ex. en tilltalad blir dömd eller frikänd för en stöld så kan nytt åtal inte tas upp till prövning, även om åklagaren i sin nya stämningsansökan hävdar att stölden har förövats på en annan plats eller genom inbrott eller att gärningsmannen kommit åt egendomen genom förskingring i stället för stöld. Exemplet synliggör att rättskraften även omfattar andra omständigheter än de som åberopas i den ursprungliga gärningsbeskrivningen. De omständigheter som åklagaren hade kunnat åberopa enligt 45 kap. 5 § 3 st. RB i den första rättegången träffas av rättskraften och utgör således ett processhinder för en ny rättegång.³⁴

³⁰ SOU 1938:44, s. 471 f.

³¹ Nordh (2006), s. 65 ff.

³² Ekelöf m.fl. (1996), s. 140 f.

³³ Nordh (2006), s. 50 f.

³⁴ Ekelöf m.fl. (1996), s. 142.

2.2 Domens rättskraft

Rättskraften är uttryck för en fundamental princip om att en sak som har avgjorts i en dom inte skall bli föremål för prövning igen i en ny rättegång (*ne bis in idem*). I 30 kap. 9 § 1 st. RB stadgas rättskraftens betydelse som processhinder. Om nytt åtal väcks angående samma gärning som tidigare prövats i en lagakraftvunnen dom så skall domstolen avvisa talan på grund av *res judicata*, domens negativa rättskraft.³⁵

En dom har flera olika rättsföljder, varav rättskraft är en och laga kraft en annan. Av 30 kap. 9 § RB framgår att när tid för talan mot en dom har utgått, får fråga om ansvar för den tilltalade för gärning som prövats genom domen inte tas upp på nytt. Rättsföljden inträder enligt stadgandet, då tid för talan utgått, dvs. när domen inte längre kan överklagas med något ordinarie rättsmedel. Domen sägs då ha vunnit laga kraft. Domens rättskraft inträder vid samma tidpunkt som den laga kraften men har en annan innebörd. Rättskraften utgör en sammanfattning av domens rättsliga betydelse för parter, domstolar och andra myndigheter i framtiden. Laga kraft är ett sammanfattande uttryck för att domen inte får överklagas eller inte har överklagats inom föreskriven tid eller att domen efter överklagande har fastställts av högre rätt utan att det går att angripa den högre rättens avgörande. Att ett extraordinärt rättsmedel, så som resning, kan tillgripas saknar betydelse.³⁶

En dom kan erhålla både negativ och positiv rättskraft. Med positiv rättskraft förstås att den dom där en sak är prövad får bindande betydelse i en annan rättegång, även kallat rättskraftens prejudiciella betydelse. Det är emellertid främst i tvistemål som domens positiva rättskraft är av betydelse, varför jag fortsättningsvis kommer att fokusera på den negativa rättskraften som är central för brottmål.³⁷

För brottmålets vidkommande fyller rättskraftsinstitutet framförallt en trygghetsfunktion. Låt säga att en tilltalad frikänns för brott, oaktat att denne gjort sig skyldig till gärningen eller ej. Om brottmålsdomen inte vann rättskraft skulle den tilltalade få räkna med en konstant risk att samma åtal väcktes på nytt och att han eller hon i en senare process befanns vara skyldig. Att leva med en sådan ständig oro kan inte anses vara rimligt, inte ens för en frikänd person som i själva verket är skyldig. För en oskyldig som anklagats för brott och redan tvingats genomgå en process, skulle det vara ännu värre om en frikännande dom inte gav honom skydd och trygghet mot ett nytt åtal. Rättskraftsregeln i 30 kap. 9 § RB är således av betydelse för människors personliga trygghet och ett uttryck för en orubblighetsprincip.³⁸

³⁵ Ekelöf m.fl. (2006), s. 171 f, samt s. 240.

³⁶ Ekelöf m.fl. (2006), s. 175.

³⁷ Ekelöf m.fl. (2006), s. 171.

³⁸ Ekelöf m.fl. (2006), s. 241.

Väckande av talan i brottmål syftar till att framkalla en straffrättslig reaktion mot en person som misstänks ha gjort sig skyldig till brottsligt förfarande. Det finns i brottmål inte någon motsvarighet till civilprocessens negativa fastställelsetalan. En tilltalad har med andra ord ingen möjlighet att väcka talan om att få sin oskuld fastslagen. Regeln i 30 kap. 9 § RB som medför att en talan skall avvisas om *res judicata* föreligger fråntar således inte en tilltalad en processuell befogenhet som annars skulle ha tillkommit honom. Tillämpningen av stadgandet i 30 kap. 9 § RB innebär därför alltid en förmån för den tilltalade. Det är vidare viktigt att påpeka att rättskraften ger en yttre auktoritet åt avgöranden vilket får anses vara av särskild vikt vid frikännande domar. Om en dom inte är slutgiltig kan dess auktoritet lätt minskas och för en person som redan har blivit anklagad för brott skulle de sociala skadeverkningarna bli ännu större om frågan om dennes skuld när som helst kan tas upp till förnyad prövning.³⁹ Vid fällande domar är den yttre auktoriteten av betydelse för verkställigheten av dessa domar. Dyra dubbelprocesser kan vidare undvikas genom rättskraftsinstitutet. En annan processekonomisk fördel är att rättskraftsreglerna innebär ett incitament för åklagaren att bedriva förundersökningar med omsorg och att inledandet av en rättegång sker först då åklagaren på objektiva grunder kan förvänta sig en fällande dom. En avsaknad av regler som den i 30 kap. 9 § RB skulle kunna medföra att åklagare inte lade ner särskilt mycket tid på brottmålsutredningar utan istället förlitade sig på att utgången i målen alltid genom ett nytt åtal kan korrigeras.⁴⁰

Varje tilltalad skall kunna förlita sig på att en dom är slutgiltig och därefter återigen kunna inrätta sig i samhällslivet utan att behöva oroa sig över att hans en gång bedömda förfarande skall prövas på nytt. En regel som den i 30 kap. 9 § ger trygghet för den vars gärningar har blivit korrekt bedömda. Men regeln verkar samtidigt till fördel för den som oförtjänt har gynnats av en felaktig dom. Synpunkter kan således framföras på det berättigade i att upprätthålla materiellt oriktiga domar. Regler om rättskraft kan ju antas leda till att man i ett konkret fall inte alltid uppnår det materiellt riktigaste resultatet och ”sanningen”. Existensen och utformningen av rättskraftsregeln i 30 kap. 9 § RB kan sägas vara ett uttryck för en avvägning där rättssäkerheten har vunnit företräde framför effektiviteten i detta hänseende. Sanningsprincipen har fått ge vika för orubblighetsprincipen. För att tillgodose de krav på effektivitet som kan tänkas vara nödvändiga i ett rättssamhälle finns istället resningsbestämmelserna som en säkerhetsventil.⁴¹

Rättskraften avser en fråga om den tilltalades ansvar. När en ansvarsfråga blir rättskraftigt avgjord innebär detta att samtliga straffrättsliga påföljder rörande denna ansvarsfråga är slutligt avgjorda i och med domen. I princip kan en påföljdsfråga inte tas upp fristående från en ansvarsfråga.⁴² För rättskraft krävs vidare att den aktuella frågan om ansvar har prövats. Om

³⁹ Welamson (1949), s. 46.

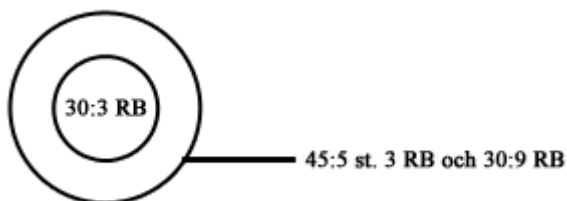
⁴⁰ Welamson (1949), s. 54 f.

⁴¹ Welamson (1949), s. 52 ff.

⁴² Se dock 30 kap. 9 § 2 st. RB.

domen är friande eller fällande är irrelevant för rättskraftsfrågan. Till skillnad från i tvistemål så inträder rättskraft i brottmål även i det fallet att rätten prövat en fråga som inte omfattas av parts yrkande. Formuleringen ”som genom domen prövats” i 30 kap. 9 § RB innebär inte att endast sådana gärningsmoment som faktiskt har prövats av domstolen omfattas av rättskraften. Som framgår av föregående avsnitt så prekluderas även många icke prövade gärningsmoment genom en dom då de anses höra till samma gärning.⁴³ Detta hänger samman med att om varje obetydlig ny omständighet skulle kunna föranleda ett nytt åtal, så skulle regeln i 30 kap. 9 § RB i hög grad förlora sitt värde. Stadgandet skulle inte fylla sin funktion som incitament för åklagare att bedriva förundersökningar med omsorg och noggrannhet.⁴⁴

Rättskraftsinstitutet aktualiserar svåra frågor inom processrätten där bestämmandet av gärningens identitet hör till det svåraste. Frågan om ett nytt åtal skall avvisas på grund av identitet mellan den tidigare prövade gärningen och den nya är ofta vanskligt att avgöra. Jag avser inte att i denna framställning redogöra för de ståndpunkter som framförts i doktrinen och praxis och som gör anspråk på att beskriva kriterier för gärningens identitet. Jag vill i stället med följande figur⁴⁵ åskådliggöra sambandet mellan de paragrafer som har varit föremål för redogörelse i detta kapitel, för att underlätta förståelsen för deras betydelse för rättskraften.

Olika kriterier gäller för gärningens identitet vid tillämpningen av å ena sidan 30 kap. 3 § RB och å andra sidan 30 kap. 9 § RB och 45 kap. 5 § RB. Om åklagaren t.ex. åttalar för stöld så får rätten inte pröva om den tilltalade har gjort sig skyldig till grov stöld förövad genom inbrott då detta skulle innebära att rätten dömde över annan gärning än den, för vilken talan om ansvar förts (30 kap. 9 § RB). Åklagaren kan emellertid enligt 45 kap. 5 § 3 st. RB i efterhand åberopa inbrottsmomentet såsom en omständighet beträffande *samma gärning* som den som beskrivits i den ursprungliga stämningsansökan. Uttrycket korresponderar således inte med uttrycket *annan gärning* i 30 kap. 3 § RB. Figuren ovan visar att inom den mindre cirkeln faller omständigheter som åklagaren åberopar till stöd för åtalet och som rätten får döma över. De ytterligare omständigheter som omfattas av rättskraften, och som åklagaren kunnat åberopa under rättegången, faller inom den större cirkeln.⁴⁶

⁴³ Fitger, *Rättegångsbalken. En kommentar på Internet*, s. 30:9.

⁴⁴ Welamson (1949), s. 118.

⁴⁵ Figuren är hämtad från *Rättegång II* (1996) av Ekelöf m.fl., s. 143.

⁴⁶ Ekelöf m.fl. (1996), s. 142 f.

3 Resning

3.1 Kort historik

Redan i 1614 års rättegångsordinantie fanns regler om ett extraordinärt rättsmedel som hade för avsikt att ge en missnöjd part möjligheten att inför kungens domstol åtala vissa ämbetsmän för åtgärder vidtagna i tjänsten, speciellt domares vägran att ta upp en sak till avgörande eller obehörigt dröjsmål med ett mål. Det var också under 1600-talet som vi i svensk rätt fick en fast instansordning genom inrättandet av Svea hovrätt samt regler om laga kraft och rättskraft. Kungen var den som hade förmånsrätten att bryta domar som meddelats av andra domstolar och det är denna förmånsrätt som utgör ursprunget till de särskilda rättsmedlen i svensk rätt.⁴⁷

Kungens förmånsrätt kom under 1600-talets andra hälft att regleras genom rättsmedlet restitution. Detta avsåg att reglera situationen då nya skäl framkommit efter att domen vunnit laga kraft och syftade till en ny prövning av bevisfrågan. Kungen kunde efter ansökan bryta en lagakraftvunnen dom och återförvisa målet till den domstol som senast dömde i saken. Rättsmedlet som tog sikte på en omprövning av rättsfrågan kallades revision. Med dagens synsätt ligger åtskillnaden mellan de två rättsmedlen i att restitution var ett extraordinärt rättsmedel och revision ett ordinärt rättsmedel.⁴⁸

I 1734 års lag gjordes inte någon principiell skillnad mellan återbrytande av dom och återställande av försutten tid och i praxis använde man sig av det rättsmedel som i varje konkret fall lämpade sig bäst. Det var återigen kungen som gavs denna möjlighet efter en ansökan från part. Återbrytningsgrunden ”nya skäl” var något oklar men torde ha avsett nya bevisfakta. Sökanden skulle inte tidigare ha känt till dessa omständigheter eller inte förstått dess betydelse för saken. Det har gjorts gällande att paragrafen endast avsåg tvistemål och att kungen saknade behörighet att bevilja återupptagande av brottmål. Å andra sidan hävdar andra att stadgandet visserligen var utformat att gälla tvistemål men att det lämnats till kungens fria skön att bestämma om återbrytande av brottmålsdomar. Begreppet resning användes i lagtexten endast beträffande återställande av försutten tid men i rättstillämpningen användes benämningen även för brytande av dom, dvs. det som idag betecknas resning.⁴⁹

I det arbete som föregick införandet av RB utreddes de extraordinära rättsmedlen. Ett behov av att mer ingående reglera vilka omständigheter som kunde ligga till grund för beviljande av ett extraordinärt rättsmedel förelåg. 1938 års förslag till rättegångsbalk av processlagberedningen ledde

⁴⁷ Cars (1959), s. 49 ff.

⁴⁸ Cars (1959), s. 53 ff.

⁴⁹ Cars (1959), s. 65 ff.

så småningom till lagstiftning. Dagens resningsregler infördes emellertid då lagen om extraordinära rättsmedel trädde i kraft 1940, vilken utgjorde en utbrytning av de särskilda rättsmedlen ur processlagberedningens förslag till rättegångsbalk. Då RB sedan infördes överfördes också reglerna i lagen om extraordinära rättsmedel i princip oförändrade till det 58:e kapitlet i RB.⁵⁰

Med de nya bestämmelserna om extraordinära rättsmedel infördes en ny terminologi. Resning hade i 1734 års lag omfattat återställande av försutten tid och återbrytande av lagakraftvunnen dom, men kom med den nya lagen att endast avse det sistnämnda institutet. Till skillnad från tidigare gjordes en principiell åtskillnad de särskilda rättsmedlen emellan, där resning avsåg materiella fel, domvillobesvär grövre formella fel och återställande av försutten tid vissa processuella frister.⁵¹

I den här framställningen har bestämmelserna om domvilla och återställande av försutten tid helt lämnats utanför.

3.2 Resningsinstitutets funktioner

Det har av kapitel två framgått att en tilltalad inte får åtalas mer än en gång för samma gärning. Rättssäkerheten och därmed tryggheten för en part har genom rättskraftsinstitutet getts företräde framför effektivitet och erhållandet av materiellt riktiga avgöranden. Den orubblighetsprincip som rättskraften vilar på kan emellertid inte drivas för långt. Det skulle skada allmänhetens förtroende för rättsväsendet om lagakraftvunna och rättskraftigt avgjorda avgöranden upprätthölls även när de är uppenbart felaktiga.⁵² I förarbetena betonas just möjligheten till undantag från orubblighetsprincipen då en dom av olika anledningar framstår som oriktig. Exempel på situationer som anges i processlagberedningens betänkande är att själva förfarandet har genomförts med åsidosättande av viktiga processuella regler. Rättegången saknar då de garantier för rättssäkerhet som lagen själv ställt upp genom sina regleringar. I förarbetena nämns också situationen att nya omständigheter eller bevis som med viss sannolikhet kan antas leda till en annan utgång i målet kommer i dager efter det att domen vunnit laga kraft.⁵³

En av rättsskipningens viktigaste uppgifter är att producera materiellt riktiga avgöranden. Trots att lagen söker uppställa garantier i detta hänseende, kan det inte undvikas att mål avgörs, som i ljuset av senare upptäckta förhållanden, framstår som materiellt oriktiga. Rättskänslan kräver då att saken tas under förnyad granskning och att den meddelade domen ersätts med en som svarar bättre mot de verkliga förhållandena. Ett avsteg från orubblighetsprincipen måste således tillåtas.⁵⁴ Det bör emellertid påpekas att resningsinstitutet endast öppnar upp möjligheten för en ny prövning.

⁵⁰ Felaktigt dömda (2006), s. 79.

⁵¹ Cars (1959), s. 78 f.

⁵² Welamson (1994), s. 191.

⁵³ SOU 1938:44, s. 65.

⁵⁴ SOU 1926:32, s. 232.

Beslutet att bevilja resning skall inte innebära en garanti för att målet får en annan utgång än i den första, ordinära processen. Den nya processen och prövningen av målet skall äga rum, utan att beakta att resning har beviljats.⁵⁵

Resning är ett av RB:s tre extraordinära rättsmedel mot domstolsavgöranden. De andra två är klagan över domvilla, som tar sikte på situationer där ett grovt rättegångsfel har begåtts, och återställande av försutten tid, som tryggar en parts rätt att utnyttja instansordningen när denne utan egen förskyllan inte har haft möjlighet att utnyttja ett ordinärt rättsmedel. De tre angivna rättsmedlen betecknas oftast som extraordinära eller särskilda då de skiljer sig från de ordinära eller allmänna rättsmedlen på så sätt att ett utnyttjande av dem kräver bestämda angivna omständigheter av extraordinärt slag. En första förutsättning för att ett särskilt rättsmedel skall ha en funktion att fylla är givetvis att rättskraftsreglerna hindrar att en part genom en ny rättegång kan erhålla det resultat denne önskar. De särskilda rättsmedlens tillämpningsområde kan annorlunda uttryckt sägas överensstämma med det område som omfattas av domens rättskraft.⁵⁶

Resning i tvistemål (58 kap. 1 § RB), resning i brottmål till förmån för tilltalad (58 kap. 2 § RB) och resning till nackdel för tilltalad (58 kap. 3 § RB) har alla något olika utformning. Olikheterna sammanhänger med vilken styrka intresset av upprätthållandet av orubblighetsprincipen gör sig gällande. I bestämmelsen om resning till nackdel för en tilltalad framträder vikten av ett avgörandes orubblighet tydligare än i de andra paragraferna om resning. Det ingrepp i den enskildes personliga trygghet som resning till nackdel för denne innebär, upp bärs inte av något enskilt intresse. Man kan knappast säga att resning till men för en tilltalad motiveras av straffets individualpreventiva effekt. Om den frikände har begått andra brott skall han eller hon givetvis straffas för det men har den frikände inte återfallit i brott så visar det på att straff inte är nödvändigt för att stävja en brottsbana. Frågan är då om resning till men för en tilltalad kan motiveras utifrån allmänpreventiva hänsyn, vilket jag kommer att diskutera nedan under avsnitt 3.5.1. I vart fall är det så att starkare skäl föreligger för att upprätthålla orubblighetsprincipen vid resning till nackdel för en tilltalad än vid resning till förmån för denne.⁵⁷

Resningsinstitutet är en kompromiss mellan orubblighetsprincipen och sanningsprincipen. Två intressen vägs mot varandra och de olika reglernas utformning vid resning i brottmål är beroende av vilket intresse som anses väga tyngst vid å ena sidan resning till förmån för tilltalad och å andra sidan resning till nackdel för tilltalad.

⁵⁵ Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 22.

⁵⁶ Welamson (1994), s. 192.

⁵⁷ Ekelöf & Edelstam (2008), s. 185.

3.3 Gemensamma resningsbestämmelser i brottmål

Enligt 11 kap. 11 § RF så beviljas resning i avgjort ärende samt återställande av försutten tid av Regeringsrätten eller av lägre förvaltningsdomstol i den mån det föreskrivs i lag. Paragrafen stadgar vidare att i annat fall beviljas resning och återställande av försutten tid av Högsta domstolen eller, i den mån det föreskrivs i lag, av annan domstol som inte är förvaltningsdomstol. Före den 1 januari 1989 var, såvitt gäller brottmål, endast Högsta domstolen behörig av pröva resningsansökningar. Numera gäller att en resningsansökan skall prövas av instansen närmast över den som har meddelat det lagakraftvunna avgörandet. Högsta domstolen prövar emellertid de ansökningar som avser domstolens egna avgöranden. I 58 kap. 4 § 1 st. RB stadgas således att ansökan om resning prövas av HD beträffande hovrättsavgöranden och egna avgöranden och av hovrätten beträffande tingsrättsavgöranden.

En resningsansökan som bifallits medför att domens rättskraft inte längre fungerar som ett hinder för att målet tas upp till förnyad prövning. I 58 kap. 7 § RB stadgas att om resning beviljas, skall rätten samtidigt förordna att målet igen tas upp till prövning vid den domstol som sist dömt i målet. Paragrafen föreskriver vidare att om resning beviljas i tvistemål eller i brottmål till förmån för den tilltalade och saken är uppenbar, får rätten omedelbart ändra domen. Meningen utgör ett undantag från huvudregeln om att målet skall tas upp till förnyad prövning. För att undvika en onödig rättegång är det således den domstol som beviljar resningsansökan som också ändrar domen. Undantaget tillämpas främst då resning har beviljats på grund av rättstillämpning uppenbart stridande mot lag, men har även kommit till användning i andra fall. Utgången i målet har då oftast varit helt given.⁵⁸

Om domen inte omgående ändras innebär detta att den första, lagakraftvunna domen äger giltighet till dess att ny dom meddelas. En tilltalad som har dömts till fängelse måste således fortsätta att avtjäna sitt straff till dess att en ny, eventuellt frikännande, dom meddelas. Undantag från detta kan emellertid medges genom s.k. inhibition.⁵⁹ Enligt 58 kap. 6 § 3 st. RB kan rätten under ett resningsärendes handläggning eller i samband med beviljandet av resning förordna att vidare åtgärder för verkställighet inte skall äga rum. För beslut om inhibition torde krävas att resningsbeslutet med stor sannolikhet antas leda till ändring av den tidigare domen.⁶⁰ Enligt författarna till *Felaktigt dömda*, visar emellertid HD:s praxis på att tillämpningen inte överensstämmer med uttalanden gjorda i förarbetena.⁶¹

⁵⁸ Fitger, *Rättegångsbalken. En kommentar på Internet*, s. 58:7.

⁵⁹ Welamson (1994), s. 236 f.

⁶⁰ SOU 1938:44, s. 578.

⁶¹ Felaktiga dömda (2006), s. 80-81, särskilt not 10 s. 81.

Berättigade personer att ansöka om resning är normalt de som har fört eller ägt föra talan i egenskap av part i målet. Om resning i mål om allmänt åtal skall sökas i HD, ankommer det således endast på riksåklagaren (RÅ) att söka resning. En åklagare kan ansöka om resning till förmån för en tilltalad men en rättighet för en tilltalad att söka resning till men för sig själv torde inte föreligga.⁶²

Utan att gå in på detaljregleringar av resningsförfarandet kan följande sägas. Förfarandet är i huvudsak skriftligt men vissa undantag finns som tillåter att en part eller annan hörs muntligen. En resningsansökan skall delges motparten och samtidigt föreläggas att komma in med skriftlig förklaring enligt 58 kap. 6 § 1 st. RB. Samma lagrum stadgar att om ansökan är ogrundad får den avslås omedelbart. För bifall till en ansökan krävs emellertid att motparten har förlagts att inkomma med skriftlig förklaring.⁶³

3.4 Resning till förmån för en tilltalad

När man talar om resning som en rättssäkerhetsgaranti syftas ofta till möjligheten för en enskild, som har blivit dömd för brott, att få en överprövning av en slutlig dom. De senaste åren har domstolarna fått utstå en hel del kritik med avseende på rättssäkerheten i brottmål och en av de största kritikerna har varit JK. Ett antal uppmärksammade resningsfall tycks bl.a. i media ha blivit någon form av kvitto på att alltför många oskyldigt dömda avtjänar straff i våra svenska fängelser. Många av målen har rört sexualbrott och särskilt sexuella övergrepp mot barn har stått i fokus. JK har i sin tur fått kritik från bl.a. yrkesverksamma jurister för sin genomförda studie med skiftande motiveringar. Resningsinstitutet har i samband med denna debatt också uppmärksammats. Jag har inte för avsikt att ta ställning i frågan om det råder bristande rättssäkerhet i våra domstolar. Det kan emellertid konstateras att debatten i viss utsträckning, om än inte i min mening tillräckligt stor utsträckning, har lett till mera ingående granskningar av resningsinstitutet. Detta får anses vara välkommet då det är ett relativt outforskat område inom svensk rätt och vidare är bestämmelserna som reglerar företeelsen närmare 70 år gamla.

Följande avsnitt som endast berör resning till förmån för en tilltalad är inte avsett att ge en heltäckande bild av regleringen och konsekvenserna av denna. Som anförts i mitt inledande kapitel har jag i större utsträckning önskat fokusera på resning till men för en tilltalad. Resning till förmån för en tilltalad och till nackdel för densamme har emellertid flera gemensamma nämnare och för en förståelse för resningsinstitutet som sådant krävs i vart fall en begränsad redogörelse av den förstnämnda varianten av resning. I de fall bestämmelserna sammanfaller och tar sikte på att reglera samma sak och är av stor betydelse som resningsgrund, kommer ingående redogörelser för respektive rekvisit att behandlas under kapitel 3.5.

⁶² Cars (1959), s. 128 f. samt Welamson (1994), s. 236.

⁶³ Ekelöf & Edelstam (2008), s. 195 f.

3.4.1 Intresseavvägningar och funktioner

Intresset av en materiellt riktig dom gör sig starkt gällande såvitt avser reglerna om resning till förmån för en tilltalad. För att rättskipningen skall kunna upprätthålla sin moralbildande funktion är det av stor vikt att ingen får förbli oskyldigt dömd eller ens för strängt bestraffad.⁶⁴ I förarbetena anfördes att möjligheten till återbrytande av dom bör vara mer vidsträckt, då återbrytandet gäller till den tilltalades förmån än vid fråga om ny prövning till dennes nackdel. Det är, enligt förarbetena, mer angeläget att bereda den oskyldigt dömda upprättelse än att fälla den som en gång lyckats undgå ansvar.⁶⁵

Ett bifallet åtal har betydelse endast för den dömdes trygghet och inte för någon annan till skillnad från i tvistemål. När en oriktig straffdom har meddelats tillvaratas sålunda tryggheten bäst genom att domen upphävs. Respekten för människovärdet gör sig i sådana sammanhang gällande och denna kan upprätthållas just genom att oriktiga domar kan upphävas. Om man accepterar att oskyldiga straffas så antas detta kunna ha en nedbrytande effekt på den allmänna respekten för människovärdet, även om fallen är enstaka och särskilt speciella. Generellt sett anser människor det vara stötande med felaktiga domar, och än mer så när det gäller oriktiga straffdomar ifråga om grova brott med långa fängelsestraff.⁶⁶

Det kan anföras att resning till förmån för en tilltalad skadar domstolarnas auktoritet och därmed respekten för lag och rätt. Att resning beviljas kan ju tolkas som ett bevis på att skolade jurister inte har förmågan att döma korrekt och begränsade möjligheter att komma så nära sanningen som möjligt genom en rättegång. Mot liknande argument måste emellertid ställas rättskänslans krav på att rättvisa skipas. Visserligen har det skadliga verkningar för domstolarnas auktoritet att det förekommer felaktiga domar. Men för att försöka bibehålla allmänhetens förtroende för rättsväsendet som eventuellt har skadats när det framkommer att en oskyldig person har dömts, är det av största vikt att en ny prövning kan ske.⁶⁷

Resning till förmån för en tilltalad kan tillgodose behovet av upprättelse för en oskyldigt dömd. Upprättelse kan endast nås genom att den fällande domen ersätts med en friande. Detta kan inte uppnås genom nådeinstitutet vilket endast tar sikte på billighetsskäl och enbart leder till suspenderande av vidare verkställighet. Någon rätt till ersättning vid frihetsberövande föreligger inte heller efter benådning till skillnad från när domen ändrats efter utnyttjandet av ett särskilt rättsmedel. Vidare är resning av betydelse för den dömdes släktingar då de kan söka resning i målet i fall då den dömda har avlidit.⁶⁸

⁶⁴ Welamson (1994), s. 212

⁶⁵ SOU 1938:44, s. 69.

⁶⁶ Ekelöf & Edelstam (2008), s. 188 f.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Ekelöf & Edelstam (2008), s. 189 f.

3.4.2 Förutsättningar för resning till en tilltalads förmån

Avvägningen mellan orubblighetsprincipen och sanningsprincipen har i 58 kap. RB utformats på sådant sätt att möjligheterna till resning till förmån för en tilltalad är avsevärt mindre begränsade än vid resning till nackdel för en tilltalad. Förklaringen till detta har jag försökt åskådliggöra i tidigare avsnitt.⁶⁹

Av 58 kap. 2 § RB framgår att sedan en dom i brottmål vunnit laga kraft, får resning till förmån för en tilltalad beviljas under vissa i paragrafen angivna förutsättningar. Bestämmelsen bär stora likheter med regleringen av resning i tvistemål i 58 kap. 1 § RB, men paragraferna har givetvis ganska olika intressen att tillgodose. Som framgått under avsnitt 3.3 så kan 58 kap. 2 § RB utnyttjas av såväl den tilltalade som av åklagaren. Det faktum att ett avgörande redan har verkställts eller att straffpåföljden har bortfallit genom preskription eller nåd innebär i princip inget hinder för tillämpning av paragrafen. Detta följer bl.a. av det jag anför under avsnitt 3.4.1. om att en tilltalads död inte utesluter resning och att nådeinstitutet inte tillgodoser den resningssökandens önskan om upprättelse.⁷⁰

Det är inte alltid uppenbart om en eventuell beviljad resning utgör en förmån för den tilltalade. Några rättsfall från HD syftar till att klargöra denna gränsdragning. I NJA 1991 s. 186 hade en man dömts för misshandel av Svea hovrätt till fängelse. Innan verkställigheten av straffet hade påbörjats dömdes samma man av en tingsrätt till sluten psykiatrisk vård för försök till mord, efter i målet företagen rättspsykiatrisk undersökning. HD uttalade att om uppgifterna om mannens behov av vård i den rättspsykiatriska undersökningen varit tillgängliga för hovrätten vid domstillfället skulle sannolikt påföljden bestämts till en för mannen gynnsammare sådan.⁷¹ Resning beviljades således såvitt avsåg påföljden och HD förordnade att hovrätten skulle ta upp denna del på nytt. Samma resonemang fördes i NJA 1994 s. 620 där resning beviljades i såväl påföljdsfrågan som frågan om utvisning. I NJA 1996 s. 173 ansågs emellertid inte ett överlämnande till rättspsykiatrisk vård vara till den tilltalades förmån. Vid tiden för HD:s prövning hade den dömde avtjänat ett fängelsestraff om ett år och åtta månader och frigetts villkorligt med en återstående strafftid om tio månader. HD anförde att det tidsbestämda frihetsberövande som rättspsykiatrisk vård medför skulle innebära att mannen ifråga skulle komma att undergå två ingripande påföljder för de begångna brotten. Enligt HD skulle en ändring av påföljden till rättspsykiatrisk vård medföra ett för den dömde mindre gynnsamt resultat än om den ådömda fängelsepåföljden kvarstod.⁷² Någon resning beviljades således inte. Frågor om gärningsidentitet och en åklagares möjlighet att

⁶⁹ Se bl.a. avsnitt 3.2.

⁷⁰ Cars (1959), s. 100 samt not 37 och not 38 samma sida.

⁷¹ NJA 1991 s. 186, s. 187.

⁷² NJA 1996 s. 173, s. 175.

justera sitt åtal aktualiseras också vid resningsansökningar. I NJA 1980 s. 686 rörde det sig om en man som genom en lagakraftvunnen dom dömts för häleri. Mannen sökte resning i målet med anförande av att han i själva verket stulit den i målet aktuella egendomen. HD uttalade att när stöld och häleri utgör alternativa förklaringar till en persons innehav av viss egendom är det, oberoende av hur mycket alternativen skiljer sig åt med avseende på tid och plats samt handlingsförloppet i övrigt, fråga om samma gärning i den mening som avses i 45 kap. 5 § 3 st. RB och 30 kap. 9 § RB. Om mannen erkänt stölden under rättegången så skulle det sannolikt ha lett till att han efter justering av åtalet dömts för grov stöld, vilket inte innefattar en mildare straffpåföljd än den i målet straffbestämmelsen för häleri. HD ansåg således att den sökta resningen inte kunde anses vara till mannens förmån och avvisade ansökan.⁷³

I 58 kap. 2 § RB tas de särskilda resningsgrunderna upp i fem punkter. Punkten ett, tre och fem överensstämmer i stort med tre av de olika resningsgrunder som anges i 58 kap. 1 § RB och avser tvistemål. 58 kap. 3 § RB anger förutsättningarna för resning till nackdel för en tilltalad. I den sistnämnda paragrafens första punkt hänvisas i sin tur tillbaka till föreskrivna förutsättningar i 58 kap. 2 § p.1 och p.3. De nyss angivna resningsgrunderna är av mindre praktisk betydelse både såvitt avser resning till förmån och till nackdel för en tilltalad. Dessa ”övriga resningsförutsättningar” kommer att behandlas nedan men är alltså i vissa avseenden alltså gällande såvitt gäller resning till men för en tilltalad.

3.4.2.1 Resning på grund av brottsligt förfarande

Enligt 58 kap. 2 § p.1 RB så får resning till förmån för en tilltalad beviljas om någon ledamot av rätten, där anställd tjänsteman eller åklagaren med avseende på målet har gjort sig skyldig till brottsligt förfarande eller tjänsteförseelse eller om något brott som har avseende på målet ligger ombud, ställföreträdare eller försvarare till last, samt brottet eller tjänsteförseelsen kan antas ha inverkat på målets utgång. Processlagberedningen angav att för att ett förfarande skall anses vara brottsligt måste det vara belagt med straff. Även oaktsamhetsbrott hänförs under bestämmelsen.⁷⁴ Bestämmelsen tar också sikte på tjänsteförseelser, vilket regleras i lagen (1994:260) om offentlig anställning. Det krävs inte att ett fel är av allvarlig beskaffenhet för att det skall anses utgöra en tjänsteförseelse, men för att det ska bli aktuellt att döma ut ett ansvar för tjänsteförseelse krävs att felet inte är att anse som ringa.⁷⁵ Ifråga om nämndemän så är en tjänsteförseelse inte resningsgrundande då de inte omfattas av ovannämnda lag om offentlig anställning.⁷⁶

⁷³ NJA 1980, s. 686, s. 686 f.

⁷⁴ SOU 1938:44, s. 572.

⁷⁵ Fitger, *Rättegångsbalken. En kommentar på Internet*, s. 58:1.

⁷⁶ Prop. 1987/88:23, s. 9.

Enligt processlagberedningen föreligger brottsligt förfarande av ombud eller ställföreträdare då denne gjort sig skyldig till trolöshet mot huvudman.⁷⁷ Bestämmelsen tar sikte på den sökande partens ombud eller ställföreträdare. Med undantag för det som anges i 58 kap. 2 § p.3 RB, är det faktum att motparten gjort sig skyldig till brottsligt förfarande inte i sig resningsgrundande.⁷⁸

Det brottsliga förfarandet eller tjänsteförseelsen måste antas ha inverkat på målets utgång för att resning på denna grund skall vara möjlig. Även i paragrafens andra och tredje punkt krävs ett visst kausalsamband mellan de åberopade resningsskälerna och målets utgång. Med ”målets utgång” avses i första hand domslutet. Hur kausalsambandet skall vara beskaffat torde sällan ställas på sin spets då beviskravet ”kan antas” som anges i både 58 kap. 2 § p.1 och 3 är ganska lågt. Welamson anför emellertid att en tänkbar ståndpunkt såvitt gäller kausalsambandet skulle vara att förfarandet skall ha haft en avgörande betydelse på så sätt, att utgången skulle ha blivit en annan om förfarandet inte förekommit. Enligt Welamson torde det dock vara att föredra en lösning, där det är tillräckligt för att konstatera ett kausalsamband, att förfarandet faktiskt spelat en roll, oavsett om resultatet på en annan grund kunde ha blivit detsamma.⁷⁹

3.4.2.2 Resning på grund av jäv

I 58 kap. 2 § p.2 RB tillåts resning om någon lagfaren domare eller åklagare har varit jävig och det inte är uppenbart att jävet saknat betydelse för målets utgång. Vad som anförts ovan om kravet på kausalsamband som kommer till uttryck genom rekvisitet ”inverkat på målets utgång” i paragrafens första och tredje punkt, gäller också såvitt avser rekvisitet ”betydelse för målets utgång” i 58 kap. 2 § p.2.⁸⁰

Bestämmelsen saknar motsvarighet vid resning till nackdel för en tilltalad och i tvistemål och tillkom efter att problematiken uppmärksammats i ett rättsfall. Enligt förarbetena till denna resningsgrund så är bestämmelsen tillämplig på alla sorters jäv men att jävets art i praktiken kan komma att spela roll för bedömningen av frågan om det skall anses vara uppenbart om jävet har saknat betydelse för målets utgång.⁸¹

3.4.2.3 Resning på grund av falsk bevisning

Som tredje resningsgrund till förmån för en tilltalad anges i 58 kap. 2 § p.3 de fall då en skriftlig handling, som åberopats till bevis varit falsk, eller om ett vittne, en sakkunnig eller en tolk avgett falsk utsaga samt handlingen eller utsagan kan antas ha inverkat på utgången. Enligt processlagberedningen innefattar det faktum att en skriftlig handling är falsk

⁷⁷ SOU 1938:44, s. 572.

⁷⁸ Welamson (1994), s. 214.

⁷⁹ Welamson (1994), s. 215.

⁸⁰ Welamson (1994), s. 215 not 5.

⁸¹ Prop. 1987/88:23, s. 16.

både att den är förfalskad i straffrättslig mening och att dess innehåll annars är medvetet oriktigt. Vid en muntlig utsaga som varit falsk gäller också att dess innehåll varit medvetet oriktigt. I förarbetena anfördes vidare att fall där innehållet i en handling eller i en utsaga rent objektivt visar sig vara oriktigt inte skall hänföras under den aktuella bestämmelsen.⁸²

Det ligger nära till hands att anta att bestämmelsen skall tillämpas då det förekommit ett brottsligt förfarande, t.ex. att ett vittne har begått mened. Resningsskäl enligt punkten kan komma att styrkas genom en meddelad straffdom men något sådant villkor ställs inte upp, och det är heller inte en nödvändighet att förutsättningar för straffansvar föreligger för bestämmelsens tillämpning.⁸³ Ett krav på kausalsamband mellan resningsskålen och utgången i målet finns, som tidigare påpekats, emellertid stadgat.

3.4.2.4 Resning på grund av nya omständigheter eller bevis

Resningsgrunden i 58 kap. 2 § p.4 är den praktiskt viktigaste och bär stora likheter med 58 kap. 3 § p.2 som möjliggör resning till en tilltalads nackdel under återopande av ny omständighet eller nytt bevis. En utförlig redogörelse av de för bestämmelserna gemensamma rekvisiten står att finna under avsnitt 3.5.3. Följande beskrivning tar därför sikte på de förutsättningar som gäller vid resning till förmån för en tilltalad och som skiljer sig åt från motsvarande bestämmelse vid resning till nackdel för densamme.

Resning till förmån för en tilltalad får beviljas om någon omständighet eller något bevis, som inte tidigare har förebringats, återopas och dess förebringande sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade frikännts eller till att brottet hänförts under en mildare straffbestämmelse än den som tillämpats. Meningen utgör första delen av 58 kap. 2 § p.4 och brukar benämnas huvudregeln. Nästföljande del av stadgandet, som brukar kallas för tilläggsregeln⁸⁴, föreskriver att resning också kan beviljas om det med hänsyn till vad som sålunda återopas och i övrigt framkommer, finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om den tilltalade förövat det brott, för vilket han dömts.

För resning enligt huvudregeln krävs således att det nya processmaterialet sannolikt skulle ha lett till ett frikännande eller brottets hänförande under en mildare straffbestämmelse, om det förebringats i den ursprungliga processen.⁸⁵ För tillämpning av tilläggsregeln, som inte är ett självständigt resningsskäl, krävs dels nya omständigheter eller bevis som redan i och för

⁸² SOU 1938:44, s. 573.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Termen används bl.a. av Bengtsson i *Process och exekution* (1990), Welamson i *Rättegång VI* (1994) och av Diesen & Häckter i *JT* 1998/99, s. 21-50.

⁸⁵ Den närmare innebörden av detta behandlas i avsnitt 4.2.

sig är förtjänta av viss hänsyn och dels att det föreligger synnerliga skäl för omprövning.⁸⁶

I förarbetena betonades behovet av att dra en gräns vid omprövningen av bevisningen, vilket också gjordes genom stadgandet att en sådan omprövning förutsätter att något nytt tillkommit. Vidare anfördes att de nya omständigheterna och bevisen inte får bedömas isolerade från vad som tidigare förekommit i målet. Om den tidigare prövade bevisningen har större styrka, måste högre krav kunna ställas på den nya bevisningen, medan tilltron till en mindre bindande bevisning kan ruckas även av relativt obetydliga omständigheter.⁸⁷ Vid resning till en tilltalades förmån finns emellertid enligt förarbetena anledning att kunna gör vissa avsteg från principen att utgången sannolikt skulle ha blivit en annan om de nya bevisen förebringats. Särskilt med hänsyn till allmänhetens förtroende för rättskipningen ansåg processlagberedningen att det borde finnas en möjlighet till omprövning redan då de nya omständigheterna eller bevisen är ägnade att framkalla tvivel om den tilltalades skuld till det brott, för vilket han dömts.⁸⁸ Speciellt vid grova brottmål kan det i enstaka fall vara av betydelse att resning kan beviljas, även då de nya omständigheterna eller bevisen inte är att de inte är av sådan styrka att de sannolikt skulle ha lett till en annan utgång i målet, men att de ändå är ägnade ifrågasätta domens riktighet i detta hänseende.⁸⁹

Uttalandena i förarbetena visar på att syftet med tilläggsregeln är att möjliggöra resning vid en lägre sannolikhetsgrad än enligt huvudregeln. Bestämmelsen aktualiseras ju redan då det nya materialet är ägnat att framkalla tvivel om den tilltalades skuld. Enligt Welamson kan regeln emellertid inte innebära att kravet på sannolikhet skulle sättas ned generellt, då detta skulle innebära att huvudregelns sannolikhetskrav skulle vara helt utan verkan. Rekvisitet ”synnerliga skäl” och hänvisningen till vad ”i övrigt framkommer” måste enligt Welamsons mening ges tolkningen att sannolikhetskravet endast nedsätts när särskilda omständigheter föreligger.⁹⁰

Rättsfallsgenomgångar i doktrinen visar att i vart fall HD allt oftare använder sig av tilläggsregeln, förarbetenas uttalanden om dess karaktär av undantagsregel till trots.⁹¹ Enligt Bengtsson är det utifrån praxis svårt att dra några alltför långtgående slutsatser om tilläggsregelns tillämpning. Det kan emellertid sägas vara vanligt att HD återoppar det aktuella brottets allvarliga art som stöd för resning, vilket torde ligga i linje med förarbetsuttalanden.

⁸⁶ Welamson (1994), s. 227 f.

⁸⁷ SOU 1938:44, s. 74.

⁸⁸ SOU 1938:44, s. 75.

⁸⁹ SOU 1938:44, s. 575.

⁹⁰ Welamson (1994), s. 228.

⁹¹ Jag syftar främst på Bengtssons analyser av flertalet både publicerade och opublicerade rättsfall från HD från 1970- och 80-talet i Process och exekution (1990), s. 1-17. Om tilläggsregelns användning har ökat, avtagit eller förblivit densamma under 1990 och 2000-talet låter jag vara osagt då jag inte själv undersökt frågan eller funnit något skrivet om det i doktrinen. Styckets följande redogörelse utgår således från Bengtssons slutsatser.

Praxis visar inte på att HD begränsat tillämpningen av tilläggsregeln till särskilt medialt uppmärksammade mål eller ens särskilt ömmande fall. Det skulle visserligen till synes överensstämma med motivens resonemang om hänsyn till allmänhetens förtroende för rättskipningen, om resning beviljades mer frekvent vid domar som kritiserats i massmedia som s.k. justitiemord. Det stämmer dock mindre väl överens med vad lagutskottet uttalade om att med orden ”vad i övrigt framkommer” endast åsyftas omständigheter som hänför sig till själva resningsärendet och målets tidigare behandling. Bengtsson anför att vad än lagstiftaren har tänkt sig så förefaller det problematiskt att låta allmänhetens intresse för ett särskilt uppmärksammat mål påverka bedömningen av resningsskäl.⁹² En inte alltför osannolik teori om varför HD oftare hänvisar till tilläggsregeln än till huvudregeln när båda möjligheterna har aktualiserats, är att HD inte velat ge en alltför tydlig anvisning om vad utgången efter resning borde bli, vilket en motivering av tillämpningen av huvudregeln med dess sannolikhetskrav på en annan utgång kan ge.⁹³ Då hovrätt numera också är resningsinstans och HD:s avgörande i resningsärenden skall vara prejudicerande och då tilläggsregeln riskerar att få en karaktär av huvudregel, kan det ovan beskrivna tillvägagångssättet enligt Welamson inte vara att rekommendera.⁹⁴

3.4.2.5 Resning på grund av uppenbart lagstridig rättstillämpning

Både i tvistemål och i brottmål till förmån för den tilltalade kan resning beviljas om den rättstillämpning som ligger till grund för domen, uppenbart strider mot lag. Såvitt gäller den sistnämnda typen av mål stadgas detta i 58 kap. 2 § p.5 RB. Det bör särskilt påpekas att ett sådant förhållande inte är resningsgrundande i brottmål till nackdel för en tilltalad. Har en tilltalad blivit frikänd från ett synnerligen grovt brott eller helt enkelt kommit för lindrigt undan på grund av en uppenbart lagstridig rättstillämpning kan resning sålunda inte komma ifråga till nackdel för den tilltalade.⁹⁵

Den aktuella resningsgrunden avser enligt motiven fall där domstolen förbisett en viss bestämmelse eller uppenbart misstolkat en särskild bestämmelse. Det anfördes vidare att bestämmelsen kan åberopas i fall då rättstillämpningen, trots att den inte innefattat ett uppenbart förbiseende eller misstag, vid resningsfrågans bedömande framstår som klart och oemotsägligt oriktig.⁹⁶

Det skall röra sig om en uppenbart lagstridig *rättstillämpning* vilket innebär att bestämmelsen endast tar sikte på rättsfrågor. Sakfrågor, framförallt sådana som berör bevisvärderingen i målet lämnas därmed utanför, även om t.ex. en oriktig bevisvärdering leder till ett uppenbart oriktigt slutresultat.

⁹² Bengtsson i Process och exekution (1990), s. 15 f.

⁹³ Bengtsson i Process och exekution (1990), s. 17.

⁹⁴ Welamson (1994), s. 229.

⁹⁵ Welamson (1994), s. 212.

⁹⁶ SOU 1938:44, s. 574 samt Welamson (1994), s. 230 f.

Det är emellertid inte alltid nödvändigt för resning att det går att konstatera att domstolens misstag består i en felbedömning av just rättsfrågan.⁹⁷ Praxis visar på att resning vid uppenbart rättstridig rättstillämpning kan beviljas då det råder bristande överensstämmelse mellan en klar och tydlig lagbestämmelse (rättsfråga) och ett obestridligt upplyst faktiskt förhållande (sakfråga), oavsett om det är bestämmelsen eller det faktiska förhållandet som har förbisetts vid avgörandet.⁹⁸

Uttrycket att det skall röra sig om en rättstillämpning som ”ligger till grund för domen” innebär att det begångna felet skall stå i ett direkt samband med avgörandet. Om ett visst rättsligt resonemang har anförts till stöd för domslutet, så måste det kunna sägas ha legat till grund för domen, oaktat att domstolen på en annan grund kunde ha kommit fram till samma slutresultat.⁹⁹ Att rättstillämpningen skall strida mot lag innebär inte med nödvändighet att den bestämmelse som felaktigt har tillämpats eller förbisetts har karaktären av lag i statsrättslig mening.¹⁰⁰ Det kan vara tillräckligt att rättstillämpningen strider mot grunderna för en viss författning.¹⁰¹ För att resning skall kunna beviljas enligt 58 kap. 2 § p.5 krävs vidare att rättstillämpningen är *uppenbart* lagstridig. Det krävs inte, och är heller inte tillräckligt, att det är uppenbart att rättstillämpningen är lagstridig. Uppenbarhetsrekvisitet är inget således inget beviskrav utan en egenskap hos lagstridigheten.¹⁰²

3.5 Resning till nackdel för en tilltalad

Precis som det kan anses stötande för rättskänslan att en oskyldig person sitter i fängelse och avtjänar sitt utdömda fängelsestraff kan det framstå som stötande att den som har gjort sig skyldig till brott kan undgå straff. Enligt svensk lagstiftning kan resning beviljas både till den tilltalades förmån och till dennes nackdel. I våra skandinaviska grannars rättsordningar tillåts också resning till men för en tilltalad. Som kommer att behandlas i senare kapitel skiljer emellertid det danska och norska resningsförfarandet sig åt från det svenska. Möjligheten att bevilja resning till nackdel för en tilltalad är dock inte en självklarhet i resten av Europa. Det är enligt fransk, italiensk och engelsk rätt inte tillåtet med denna typ av resning i brottmål.¹⁰³

Det är med andra ord inte obefogat att ställa frågan varför det tillåts enligt svensk rätt. Resning till nackdel för en tilltalad kan inte anses vara en nödvändig förutsättning för en fungerande rättsordning som tar hänsyn till medborgarnas krav på rättssäkerhet. Det är kort sagt svårare att finna skäl,

⁹⁷ Fitger, *Rättegångsbalken. En kommentar på Internet*, s. 58:1.

⁹⁸ Welamson (1994), s. 231 f och Fitger, *Rättegångsbalken. En kommentar på Internet*, s. 58:1 med hänvisning till rättsfall som NJA 1971 s. 47 och 1972 s. 623.

⁹⁹ Fitger, *Rättegångsbalken. En kommentar på Internet*, s. 58:1.

¹⁰⁰ Cars (1959), s. 193 ff.

¹⁰¹ Fitger, *Rättegångsbalken. En kommentar på Internet*, s. 58:1.

¹⁰² Ibid.

¹⁰³ Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 22.

och särskilt goda skäl, till varför resning till men för en tilltalad möjliggörs, än varför resning till en tilltalads förmån tillåts. Återigen aktualiseras orubblighetsprincipen och sanningsprincipen, men dessa principer tar snarare sikte på reglernas utformning och hur stränga krav som skall ställas än ger svar på frågan om vilka verkliga motiv som ligger bakom gjorda ställningstaganden. Det är i själva verket inte särskilt välutvecklat i förarbetena varför man i svensk rätt har en ordning som tillåter resning till nackdel för en tilltalad.

Inte desto mindre är det för denna framställnings vidkommande av stor vikt att förutsättningarna för resning till men för en tilltalad klargörs. För att kunna diskutera om reglerna är nödvändiga och se till vilken funktion de fyller krävs en genomgång av gällande rätt på området.

3.5.1 Intresseavvägningar

Som anförts tidigare består resningsreglerna i RB av en avvägning mellan å ena sidan orubblighetsprincipen och sanningsprincipen å andra sidan. Möjligheten att bevilja resning till nackdel för en tilltalad är mera begränsad än till förmån för en tilltalad, vilket kan sägas vara ett uttryck för en betoning av orubblighetsprincipen. Man kan emellertid inte bortse från sanningsprincipen vid resning till nackdel för den tilltalade. Denna har ju fått genomslag genom själva existensen av regler om resning till men för en tilltalad. Den i 58 kap. 3 § RB stadgade möjligheten motiveras av att det ansetts vara alltför stötande för rättskänslan att generellt utesluta resning till nackdel för en tilltalad vid särskilt grova brott. Strävan att erhålla en materiellt riktig dom gör sig således gällande även här. Orubblighetsprincipen gör sig endast gällande genom de stränga krav som ställs för att resning skall kunna beviljas.¹⁰⁴

Varför vi i svensk rätt har en ordning som tillåter resning till men för en tilltalad är inte särskilt välutvecklat i förarbetena. Som konstaterats ovan i avsnitt 3.2. kan resning till men för en tilltalad inte motiveras utifrån individualpreventiva hänsyn. Enligt Ekelöf m.fl. tyder uttalanden i förarbetena dock på att resning till men för en tilltalad ytterst motiveras av straffsanktionens allmänpreventiva funktion.¹⁰⁵ I motiven anføres nämligen att det måste vara stötande för rättskänslan om en person, som genom en lagakraftvunnen dom dömts till böter för vållande till annans död, inte på nytt skulle kunna åtalas om nya bevis kommer i dager som otvivelaktigt visar på att brottet som begicks var mord.¹⁰⁶ Enligt författarna så skall med uttalandet förstås att om allmänheten finner det stötande att vissa brottslingar går fria av ”formella skäl” så kan detta minska dess respekt för straffrättskipningen överhuvudtaget. Att allmänheten hyser en sådan respekt

¹⁰⁴ Welamson (1994), s. 212.

¹⁰⁵ Ekelöf m.fl. (2006), s. 244.

¹⁰⁶ SOU 1926:32, s. 237.

är vidare enligt författarna av stor betydelse för rättskipningens förmåga att verka upprätthållande av folkmoralen.¹⁰⁷

Med allmänprevention avses den verkan som bestraffning har på allmänhetens benägenhet att begå brott. Allmänprevention antas verka genom avskräckning men antas också bidra till moralbildning och moralförstärkning.¹⁰⁸ Det bör tilläggas att det finns väldigt lite empirisk forskning kring allmänprevention och att dess moralbildningsaspekter är så gott som outforskade. Vidare förefaller allmänpreventiva effekter generellt sätt vara begränsade.¹⁰⁹

Det må så vara, som Ekelöf m.fl. menar, att resning till men för en tilltalad enligt förarbetena motiveras utifrån allmänpreventiva hänsyn. Att det faktiskt förhåller sig så, att människors respekt för straffrättskipningen skulle minska om resning till men för en tilltalad inte var möjlig i vår rättsordning måste dock starkt kunna ifrågasättas. Det kan enligt min mening inte heller helt okritiskt konstateras att allmänprevention är av stor betydelse för allmänhetens moralbildning då någon forskning inte tycks stödja ett sådant påstående. Det bör vidare påpekas att allmänpreventionens verkan som avskräckningsmedel knappast kan anses vara tillämpligt vid resning till men för en tilltalad då denna verkan förutsätter att brott i allmänhet blir bestraffade.

Stötande för rättskänslan får det i vart fall anses vara om möjligheten till resning till men för en tilltalad inte fanns. Huruvida detta i förlängningen skulle leda till någon typ av moraliskt förfall bland allmänheten låter jag vara osagt. Det bör i detta sammanhang erinras om att resningen i sig inte utgör en omprövning, utan endast medger en sådan prövning av en annan instans (eller av samma instans, HD, men med en annan sammansättning). Några garantier för att domen skall ändras till åklagarens fördel och den tilltalades nackdel finns inte. I värsta tänkbara scenario kan en person således behöva utstå fyra rättegångar där åklagaren försöker bevisa hans eller hennes skuld.

Det finns enligt min mening inte någon argumentation av principiell substans på området som i ljuset av den kunskap som finns idag motiverar resning till nackdel för en tilltalad. Vid resning till förmån för en tilltalad finns inte minst ett enskilt intresse att tillvarata, nämligen den oskyldigt dömdes. Ingreppet i den enskildes trygghet som resning innebär kan också verka till fördel för denne. Men när det rör sig om resning till nackdel för en tilltalad så uppbärs inte ingreppet i den enskildes trygghet av någon enskilt intresse.¹¹⁰ En frikänd person har sällan något att vinna genom att utstå

¹⁰⁷ Ekelöf m.fl. (2006), s. 244.

¹⁰⁸ Definitionen är hämtad från Nationalencyklopedin, band I (1989), s. 232 och är författad av Nils Jareborg.

¹⁰⁹ Nationalencyklopedin, band I (1989), s. 232.

¹¹⁰ Man skulle såklart kunna hävda att målsäganden eller eventuella släktingar till en avliden målsägande har ett intresse av att få saken prövad, men med enskilt intresse i det här sammanhanget syftar jag till den enskilde tilltalade personen.

ytterligare en rättegång. Det kan i detta sammanhang också påpekas att resning på grund av uppenbart lagstridig rättstillämpning inte är tillåtet till men för en tilltalad. Har domstolen förbisett en bestämmelse eller misstolkat dess språkliga innehåll på ett sätt som har gynnat den tilltalade så kan resning inte beviljas.

Bristen på välutvecklade resonemang kring varför resning till nackdel för en tilltalad leder enligt min mening till att behovet av en sådan reglering bör diskuteras, inte minst då andra europeiska länder har valt att utesluta en liknande bestämmelse. Att orubblighetsprincipen betonats anser jag kunna vara en indikation på att lagstiftaren velat kompensera för att det inte finns särskilt starka intressen som motiverar resning till den tilltalades nackdel. Genom att uppställa hårda krav och starkt begränsa denna möjlighet kan lagstiftaren upprätthålla en sådan ordning utan att föra en diskussion om bestämmelsens nödvändighet på ett mer principiellt plan.

Orubblighetens genomslag visar sig bl.a. genom ett krav på brottets svårhet för att resning skall kunna beviljas till nackdel för en tilltalad på grund av nya omständigheter eller bevis. Det är knappast av vikt att tillfälle ges att korrigera en lagakraftvunnen dom genom vilken en tilltalad undkommit en endast ringa påföljd eller blivit dömd till en obetydlig påföljd, för att straffrättskipningens avsedda funktion skall kunna fyllas. Det är också värt att nämna att det ställs strängare krav på den av sökanden åberopade bevisningens styrka vid resning till men för en tilltalad än vid resning till förmån för densamme.¹¹¹

3.5.2 Allmänt om resningsförutsättningarna

Av avsnitt 3.4.2. framgår att flera av resningsgrunderna i 58 kap. 2 § RB till förmån för en tilltalad har sin motsvarighet i 58 kap. 3 § som reglerar resningsförutsättningarna till nackdel för en tilltalad. De regler som är av minst praktisk relevans har jag redogjort för under nyss nämnda avsnitt.

Stadgandet i 58 kap. 3 § p.1 förtjänar dock trots tidigare redogörelser visst omnämnande. Enligt bestämmelsen får sedan en dom i brottmål vunnit laga kraft, resning beviljas till men för den tilltalade om något sådant förhållande som avses i 58 kap. 2 § p.1 (brottsligt förfarande) eller p.3 (falsk bevisning), förelegat och detta kan antas ha medverkat till att den tilltalade frikänns eller till att brottet hänförts under en väsentligt mildare straffbestämmelse än den som borde ha tillämpats. Som framgår av lagtexten kan resning beviljas oberoende av brottets beskaffenhet då angivna förutsättningar är förhanden. När ett avgörande är behäftat med sådana allvarliga brister som anges i 58 kap. 2 § p.1 och 3 hotas rättskipningens yttre auktoritet på ett sådant sätt att det inte finns skäl att ställa upp ett ytterligare krav på brottets svårhet för tillämpning. Har ett brottsligt förfarande eller en tjänsteförseelse föranlett ett frikännande kan således resning beviljas i syfte att uppnå en fällande dom

¹¹¹ Welamson (1994), s. 212 f.

även när det rör sig om en bagatellartad förseelse.¹¹² På samma sätt kan en falsk skriftlig handling eller en falsk utsaga av vittne, sakkunnig eller tolk utgöra resningsgrund till nackdel för en tilltalad om detta har medfört att den tilltalade frikänts eller fått ett alltför lindrigt straff. Det finns dock inte möjlighet att bevilja resning till nackdel för en tilltalad på grund av att en domare eller åklagare befunnits vara jävig. Enligt förarbetena anses detta inte motiverat med hänsyn till motpartens intressen.¹¹³

Ett beviljande av resning är inte möjligt om inte det intresse som sökanden representerar är betjänt av resning. I avsnitt 3.4.2. påpekades att resning till förmån för en tilltalad kan beviljas trots att straffet till fullo är verkställt eller då påföljden har bortfallit till följd av preskription. Ståndpunkten sammanhänger med en oskyldigt dömd persons intresse av upprättelse. Resning till nackdel för en tilltalad har emellertid inte att tillgodose en målsägandes (eller dennes efterlevande) intresse av upprättelse, utan syftar till att få till stånd en fällande (eller straffskärpande) dom vars utdömda straff skall avtjänas. Resning till nackdel för en tilltalad kan alltså inte beviljas när ansvar för den gärning som den tilltalade enligt resningsansökan har begått är preskriberat.¹¹⁴

Resningsgrunden ”nya omständigheter eller bevis” är av störst betydelse både vid resning till nackdel och till förmån för den tilltalade. Bestämmelserna är också långt mer komplexa än tidigare redovisade resningsgrunder. Följande avsnitt kommer därför att ägnas åt denna resningsgrund. Min utgångspunkt är lydelsen i 58 kap. 3 § p.2 samt paragrafens andra stycke, vilka reglerar resning till men för en tilltalad. Mycket av det som kommer att redogöras för har dock sin motsvarighet vid resning till förmån för en tilltalad och gäller alltså vid denna typ av resning.

3.5.3 Nya omständigheter eller bevis

För att resning till nackdel för en tilltalad skall kunna beviljas på grund av nya omständigheter eller bevis krävs att brottet resningsansökan avser är av viss dignitet. I 58 kap. 3 § p.2 föreskrivs att resning till men för en tilltalad får beviljas, om det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än ett år samt någon omständighet eller bevis, som inte tidigare har förebringats, åberopas och dess förebringande sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade dömts för brottet eller till att detta hänförts under en väsentligt strängare straffbestämmelse än den som tillämpats. Ett antal krav ryms i meningen vilka jag härunder skall försöka klargöra innebörden av. Förarbetena ger inte särskilt mycket vägledning i detta avseende varför praxis och doktrin måste användas för att söka klarlägga relevanta rekvisits betydelse.

¹¹² Welamson (1994), s. 214.

¹¹³ Prop. 1987/88:23, s. 15.

¹¹⁴ Fitger, *Rättegångsbalken. En kommentar på Internet*, s. 58:3.

I den aktuella bestämmelsen (och dess motsvarighet såvitt avser resning till förmån för en tilltalad) finns ett nyhetskrav vilket kommer till uttryck genom formuleringen ”som inte tidigare förebringats”. Det är en omständighet eller ett bevis som skall uppfylla detta nyhetskrav för att resning skall kunna beviljas. Att *omständighet* i sammanhang avser rättsfaktum eller moment i rättsfaktum tycks det råda enighet om i doktrinen.¹¹⁵ Rättsfakta utgörs av faktiska omständigheter vilket innebär att det rör sig om förhållanden vars existens eller icke-existens det går att föra bevisning om. Ett rättsfaktum är en faktisk omständighet vartill en rättsföljd är knuten. Rättsfakta kan således ensamt eller i förening med andra rättsfakta direkt leda till att en viss rättsföljd inträder.¹¹⁶

Skilda ståndpunkter om innebörden av *bevis* presenteras emellertid i doktrinen. Det är främst frågan om bevis avser bevismedel, bevisfaktum eller både och som är föremål för diskussion.¹¹⁷ Med bevisfaktum förstås en omständighet som har betydelse som bevis för ett rättsfaktums existens eller icke-existens. Bevisfakta är sådana omständigheter som är av omedelbar betydelse för att styrka eller förkasta bevismat (dvs. gärningsbeskrivningen i brottmål), men är endast av medelbar/indirekt betydelse för rättsföljden.¹¹⁸ Bevismedel är medel som möjliggör slutsatser beträffande bevisfakta. I 36-40 kap. RB finns bestämmelser beträffande de vanligaste bevismedlen. Om man anser att med bevis i 58 kap. 3 § p.2 och 58 kap. 2 § p.4 förstås bevismedel, så accepterar man både bevisfakta och hjälpfakta såsom resningsgrund.¹¹⁹ Hjälpfakta är allt som har värde vid bedömningen av bevisfakta och utgör endast en tolkningshjälp som kan sänka eller höja värdet hos ett bevisfaktum.¹²⁰ Åsyftas istället bevisfaktum så är anförandet av hjälpfakta inte tillräckligt för beviljande av resning, ett faktiskt förhållande av omedelbar relevans måste åberopas för att få till stånd en resning i målet.¹²¹

Av HD:s praxis framgår att bevisning rörande hjälpfakta i vart fall kan vara resningsgrundande vid resning till förmån för en tilltalad.¹²² Enligt Diesen och Häckter torde det även vara tillräckligt att åberopa hjälpfakta vid resning till men för en tilltalad. Slutsatsen dras mot bakgrund av uttalanden i förarbetena som inte ger något stöd för att endast en viss typ av bevisning får åberopas vid resningsärenden samt författarnas ingående analys av HD:s beslut att inte bevilja resning till men för Christer P. i målet om mordet på Olof Palme. I det aktuella rättsfallet (NJA 1998 s. 321) prövades återstående bevis efter att ha konstaterat att man på grund av ettårsfristen och

¹¹⁵ Se Cars (1949), s. 154 f., Ekelöf & Edelstam (2008), s. 181 samt Welamson (1994), s. 221.

¹¹⁶ Cars (1949), s. 152 samt Nordh (2008), s. 17.

¹¹⁷ Se Cars (1949), s. 154 f., Ekelöf & Edelstam (2008), s. 181 samt Welamson (1994), s. 221.

¹¹⁸ Diesen, ”Grunderna för bevisvärderingen”, i: Diesen, Christian [red.] *Bevis* (1997), s. 25 samt s. 46.

¹¹⁹ Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 25.

¹²⁰ Diesen, ”Grunderna för bevisvärderingen”, i: Diesen, Christian [red.] *Bevis* (1997), s. 25

¹²¹ Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 25.

¹²² Bengtsson i *Process och exekution* (1990), s. 7 med gjorda hänvisningar.

ursäktsrekvisitet (se nedan) var tvungen att bortse från viss bevisning. Dessa bevis utgjordes av vittnesiakttagelser i form av att vittnen sett en flyende man i närheten av brottsplatsen och identifierat denne som Christer P. Bevisen var således indirekta, dvs. de utgjorde hjälpfakta till Lisbeth Palmes utpekande av Christer P. som gärningsman.¹²³

Kravet på att en åberopad omständighet eller bevis skall vara nytt, som uppställs såväl vid resning till förmån för en tilltalad som vid resning till nackdel för densamme, kan i vissa fall vålla svårigheter vid tillämpningen. När ett helt nytt vittne träder fram, eller då ett nytt skriftligt bevis anträffas uppfylls helt klart nyhetskravet. En svårare fråga att besvara är emellertid om ett bevis nyhetsvärde prekluderas, om förhållandena var sådana att omständigheten eller beviset var känt vid tiden för målets avgörande, men ändå inte ingick i processmaterialet. Cars framför att nyhetskravet motiveras av en vilja att förhindra en omprövning av bevisning genom ett extraordinärt rättsmedel. Av detta följer enligt honom att det krävs att skälen verkligen prövats i målet för att nyhetsvärdet skall anses ha gått förlorat. Sålunda kan inte av rätten avvisad bevisning anses prekluderad och inte heller under förundersökningen åberopade omständigheter eller bevis. Att resningsskälen åberopats i en tidigare avslagen resningsansökan avseende samma mål innebär inte att dessas nyhetsvärde prekluderats.¹²⁴

En annan fråga som aktualiseras i detta sammanhang är den om nyhetsvärdets preklusion då en omständighet eller ett bevis åberopats till stöd för en ansökan om prövningstillstånd som har avslagits. Enligt 54 kap. 10 § p.2 så utgör nämligen grund för resning samtidigt grund för prövningstillstånd. Diesen och Häckter menar att nyhetskravet inte längre kan anses vara uppfyllt då det nya processmaterialet redan kommit under domstols prövning genom prövningstillståndsansökan. Detta vinner enligt författarna stöd av det i paragrafens andra stycke gällande ursäktsrekvisitet, som skall redogöras för nedan, vilket innebär att resning inte kan beviljas om resningssökanden inte kan göra det sannolikt att han har haft giltig ursäkt att inte åberopa det nya processmaterialet vid den domstol som meddelat domen eller genom fullföljd från den rätten.¹²⁵ Welamson anför att för att omständigheten eller beviset skall kunna betecknas som nytt, torde det krävas att sökanden faktiskt inte har åberopat omständigheten eller beviset genom fullföljd. Det faktum att ansökningar om prövningstillstånd prövas i en mindre kvalificerad ordning än resningsansökningar talar dock enligt Welamson mot det nyss anförda.¹²⁶

Utöver nyhetskravet måste det enligt 58 kap. 3 § p.2 för brottet vara föreskrivet fängelse i mer än ett år samt att den nya omständigheten eller bevisets förebringande sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade dömts för brottet eller till att brottet hänförts till en väsentligt strängare straffbestämmelse än den som tillämpats. Sannolikhetskravet och dess

¹²³ Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 25.

¹²⁴ Cars (1949), s. 169 ff.

¹²⁵ Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 27.

¹²⁶ Welamson (1994), s. 219.

innebörd kommer att behandlas i samband med min redogörelse för beviskraven i resningsärenden. Rekvisitetet att det ”för brottet” måste vara föreskrivet fängelse i mer än ett år hänför sig till den gärningsbeskrivning som redovisats i det tidigare målet eller den som görs gällande i resningsansökan. Vid resning till men för en tilltalad avseende en fällande dom måste gärningen som beskrivs i ansökan åsyfta ett brott för vilket straffskalans maximum är fängelse i mer än ett år. Därtill måste denna straffskala vara ”väsentligt strängare” än skalan för brottet som den ursprungliga, fällande domen avsåg. Welamsons slutsats kring innebörden av rekvisitetet ”väsentligt strängare” är att skillnaden i maximum mellan straffskalorna skall uppgå till fängelse i mer än ett år.¹²⁷

3.5.4 Ursäktsrekvisitet

Av andra stycket 58 kap. 3 § RB framgår att resning till nackdel för en tilltalad på grund av nya omständigheter eller bevis, inte får beviljas med mindre parten gör sannolikt att han inte i den ordinära processen kunnat åberopa det nya processmaterialet eller annars haft giltig ursäkt att inte göra det. En omständighet eller ett bevis som visserligen uppfyller nyhetskravet kan alltså inte nödvändigtvis åberopas i ett resningsärende.

Motsvarande rekvisit finns vid resning i tvistemål men däremot inte vid resning till förmån för en tilltalad. Då orubblighetsprincipen betonas starkt vid resning till nackdel för en tilltalad så skulle det förefalla märkligt om en åklagare kunde spara på bevisning inför en resningsansökan istället för att åberopa den under den ordinära processen. I de flesta fall har åklagare ett intresse av att nå ett slutligt avgörande snarast möjligt men i vissa fall kan det gynna en åklagare att avstå från att överklaga, fortsätta brottsutredningen och efter att bevisningen gentemot den tilltalade har stärkts, kunna återkomma och initiera en omprövning i form av en resningsansökan. Det är således för att förhindra ett sådant förfarande som reglerna om giltig ursäkt har tillkommit.¹²⁸ Att motsvarande ursäktsrekvisit inte finns vid resning till förmån till en tilltalad hänger samman med att den tilltalade inte skall bli lidande på grund av sin underlåtenhet att fullfölja talan genom ett ordinärt rättsmedel.¹²⁹

Precis som vid frågan om nyhetskravet är uppfyllt, kan det vid tillämpningen av 58 kap. 3 § st.2 föreligga självklara fall där omständigheterna är sådana att man med lätthet kan se att de når upp till de krav som ställs. Bestämmelsens första del ”ej kunnat åberopa” ger en fingervisning om de fall som åsyftas. Om de anförda resningsskälerna inte existerade under rättegången eller om de då varit okända för sökanden, så är första ledet i bestämmelsen uppfyllt, under förutsättning att resningssökanden inte heller haft möjlighet eller skälig anledning att föra fram skälerna. Ett nytt vittne kan t.ex. träda fram efter att domen vunnit laga kraft. Har en person som vittnat under rättegången efter en lagakraftvunnen

¹²⁷ Welamson (1994), s. 225.

¹²⁸ Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 26.

¹²⁹ Gärde m.fl. (1994), s. 855.

dom ändrat sin utsaga, så har normalt sett sökanden inte heller kunnat åberopa de nya omständigheterna under rättegången. Det räcker emellertid inte sökanden saknat total visshet, utan om han misstänkt eller borde ha misstänkt att skälen existerade så är resning utesluten.¹³⁰

Kravet på giltig ursäkt visar att det inte ovillkorligen är så, att sökanden först *efter* att domen vunnit laga kraft, måste ha fått kännedom om den nya omständigheten eller det nya beviset. Både Diesen och Häckter och Welamson uttrycker svårigheterna med att uppställa några klara anvisningar om vad som skall anses utgöra giltig ursäkt.¹³¹ I NJA 1966 s. 340 som avsåg resning till men för en tilltalad, tillämpades ursäktsrekvisitet någorlunda liberalt. HD ansåg att giltig ursäkt förelåg för en åklagare att inte justera sitt åtal på grund av den ovisshet som rådde i rättstillämpningen i fråga om gärningsidentiteten mellan stöld och häleri. I NJA 1998 s. 321 uttalade HD dock att en strikt tillämpning av ursäktsrekvisitet bör ske ”i ett fall som det förevarande”.¹³²

Motiven till bestämmelsen ger ingalunda några uttömmande svar. Som vid de flesta ställningstaganden i förarbetena såvitt gäller resning så finns relativt utförliga beskrivningar för vad som skall förstås med diverse rekvisit i resningsärenden som gäller tvistemål, något mindre utförligare beskrivningar såvitt avser resning till förmån för en tilltalad och sedan i princip icke-existerande förklaringar och hänvisningar när motiven behandlar resning till men för en tilltalad. Praxis ger som framkommit inte heller några egentliga riktlinjer som kan anses vara tillfredsställande. Diesen och Häckter har försökt att relativt ingående utreda frågan om innebörden av giltig ursäkt och kommer till slutsatsen att svaret många gånger kommer att grunda sig på en helhetsbedömning av de individuella omständigheterna. Författarna anför att det bör finnas ett visst, om än starkt beskuret, utrymme för en part i brottmål att korrigera en felbedömning avseende bevisningens värde. Giltig ursäkt skulle således kunna föreligga när åklagaren inte insett bevisets betydelse, men att denna bristande insikt varit helt utan hans egen förskyllan.¹³³ Målet NJA 1998 s. 321 i vilket HD avsåg RÅ:s resningsansökan till nackdel för Christer P. har som tidigare nämnts analyserats ingående av författarna. HD:s uttalanden i målet i fråga om ursäktsrekvisitets restriktiva tillämpning är emellertid inte särskilt välutvecklade. Det är förenat med svårigheter att försöka avgöra om HD syftar till en restriktiv tillämpning i allmänhet eller om det är särskilda omständigheter i ett mål som motiverar en återhållsam tolkning t.ex. att det har varit ett oerhört uppmärksammat och omskrivet fall, att det rör sig om ett särskilt grovt brott som mord eller att det har förflutit lång tid mellan friande dom och resningsansökan. Diesen och Häckter anser dock att man inte kan utesluta att åklagarens svårighet att få fram ett bevis i tid i tillräckligt gott skick, i kombination med svårigheten att sätta in beviset i ett

¹³⁰ Cars (1959), s. 177.

¹³¹ Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 28 samt Welamson (1994) s. 229.

¹³² NJA 1998 s. 321, s. 335.

¹³³ Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 30.

meningsfullt sammanhang, skulle kunna godtas som giltig ursäkt i ett annat resningsärende.¹³⁴

3.5.5 Ettårsfristen

Resning till förmån för en tilltalad kan sökas under obegränsad tid vilket får utläsas *e contrario* av 58 kap. 4 § RB. Det kan dock inge betänkligheter att bevilja resning väldigt lång tid efter att den aktuella domen vunnit laga kraft, framför allt då bevismaterialet, särskilt i form av vittnesmål och partsutsagor, många gånger försämrats.¹³⁵ I 58 kap. 4 § 2 st. återfinns en tidsfrist såvitt gäller resning till nackdel för en tilltalad. Där stadgas att en ansökan om resning i brottmål till men för den tilltalade skall göras inom ett år från det att sökanden fick kännedom om det förhållande som ansökningsgrunden grundas på. Samma tidsfrist gäller vid resning i tvistemål som grundar sig på brottsligt förfarande av tjänsteman, falsk bevisning eller nya omständigheter eller bevis.

Precis som vid resning till förmån för en tilltalad så gör sig intresset av en omprövning med dugligt bevismaterial gällande även vid resning till men för den tilltalade.¹³⁶ Ytterligare ett intresse som måste beaktas vid resning till nackdel för en tilltalad är dennes rätt till trygghet. Återigen har orubblighetsprincipen fått genomslagskraft vid utformningen av reglerna. Skulle fristen överskridas så går resningsskälens nyhetsvärde förlorat och processmaterialet kan sålunda inte längre åberopas som grund för resning.¹³⁷

I NJA 1974 s. 595 fastställdes att när resning söks av riksåklagaren till men för den tilltalade så börjar ettårsfristen löpa från det att en under RÅ ställd åklagare fått kännedom om det förhållande som åberopas i ansökan.¹³⁸ Enligt Fitger så får en sökandes uppgift om vid vilken tidpunkt han eller hon fick kännedom om något i princip godtas bevisrättsligt när omständigheterna inte talar mot ett sådant förhållande.¹³⁹ I Cars mening avses med kännedom en absolut visshet, och inte bara mer eller mindre lösa antaganden som t.ex. har grundats på rykten. Med en analogitolkning av ursäktsregeln anser Cars att man i vissa fall kan få räkna ettårsfristens början från den tidpunkt, då sökanden kom till insikt om betydelsen av den resningsgrund han tidigare fått kännedom om. Infallandet av denna tidpunkt får bedömas med hänsyn till målets och resningsgrundens beskaffenhet samt sökandens kvalifikationer.¹⁴⁰ Fristen skulle med den en sådan tolkning således börja löpa inte då sökanden fick kännedom om processmaterialets existens, utan då densamme insåg processmaterialets betydelse i målet. Fitger ställer sig något tveksam till att absolut visshet skall krävas då det

¹³⁴ Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 30 f.

¹³⁵ Cars (1959), s. 236.

¹³⁶ Ibid.

¹³⁷ Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 32.

¹³⁸ NJA 1974 s. 595, s. 597.

¹³⁹ Fitger, *Rättegångsbalken. En kommentar på Internet*, s. 58:4.

¹⁴⁰ Cars (1959), s. 233.

inte särskilt ofta förekommer i verkligheten. I hans mening framstår det som rimligt att nöja sig med mer en mindre grad av medvetenhet.¹⁴¹ Diesen och Häckter anser också att en tolkning i enlighet med Cars' uttalanden står i strid med den restriktivitet som skall iakttas vid resning till nackdel för en tilltalad.¹⁴²

Lagtexten i 58 kap. 4 § 2 st. verkar med sin formulering ”sökanden fick kännedom om *det förhållande* som ansökningsgrunden grundas på” utgå i från att ansökan baseras på *en* ny omständighet eller *ett* nytt bevis, eller flera som kommer till kännedom för sökanden samtidigt. Diesen och Häckter har uppmärksammat de tolkningssvårigheter som uppstår när resningsansökan grundar sig på flera omständigheter eller bevis som har kommit fram successivt. Vad är då det resningsgrundande förhållandet? Författarna skiljer mellan två typsituationer. I den första situationen är omständigheterna sådana att flera bevis har blivit kända och vart och ett av dem utgör ensamt grund för resningsansökan. Sökanden kunde således ha grundat sin ansökan på vilket som helst av de nu åberopade bevisen. För att ettårsregeln inte skall vara verkningslös så får endast de av de åberopade bevisen som har blivit kända inom den stadgade fristen beaktas. De eventuella bevis som sökanden har fått kännedom om för mer än ett år sedan skall alltså inte beaktas då deras nyhetsvärde prekluderas i och med överskridandet av tidsfristen.¹⁴³

Det andra typfallet som ovan nämnda författare beskriver är en situation där flera bevis har blivit kända och utgör sammantaget, men inte vart och ett för sig, grund för resningsansökan. Lösningen på en sådan situation är inte lika självklar som vid det förra fallet. Frågan gäller från vilken tidpunkt ettårsfristen skall räknas då nya bevis, som endast sammantagna kan vara resningsgrundande, framkommer under en längre tid. Ovissheten som före NJA 1998 s. 321 rådde gällde om fristen skulle räknas från det sista beviset, från det mest centrala beviset eller om vart och ett av bevisen eller omständigheterna i sig måste uppfylla ettårsfristen. Nu får det emellertid anses klarlagt att HD förordar den sistnämnda tolkningen.

HD uttalade i målet att 58 kap. 4 § 2 st. inte synes vara avpassad för en sådan situation som den i målet, där ny bevisning kommit fram fortlöpande och där varje nytt enstaka bevis inte för sig utgör grund för resning. HD konstaterade vidare att det av varken lagtexten, förarbetena eller något rättsfall framgår hur frågan skall bedömas och att problematiken inte heller uppmärksammats i doktrinen.¹⁴⁴ RÅ var av den uppfattningen att utgångspunkten för ettårsfristen bör vara när alla nya omständigheter och bevis sammantagna når den styrka som sannolikhetskravet förutsätter, dvs. att tidpunkten då fristen börjar löpa skall bestämmas genom bevisvärdering. Den tilltalade förespråkade istället en tolkning som innebar att varje enstaka

¹⁴¹ Fitger, *Rättegångsbalken. En kommentar på Internet*, s. 58:4. HD tycks emellertid ha accepterat Cars krav på absolut visshet, se NJA 1998 s. 321, s. 337.

¹⁴² Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 33.

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ NJA 1998 s. 321, s. 336.

nytt bevis skall bedömas var för sig i förhållande till den ettårsfrist som gäller för ansökan.¹⁴⁵

HD anförde att då lagstiftaren inte hade förutsett de i målet föreliggande förhållandena och det av rättskällorna inte framgår vilken tolkning av ettårsregeln som äger företräde, så får frågan avgöras med beaktande av resningsinstitutets ändamål och vad som är bäst förenligt med regleringen i övrigt. Övervägande skäl talade enligt HD:s majoritet för att ettårsregeln skall tolkas så att fristen skall räknas särskilt för varje åberopad ny omständighet och varje åberopat nytt bevis. HD påpekade att trots att den ståndpunkten kan medföra praktiska problem, t.ex. i fall då ett vittne vid olika tillfällen lämnat olika uppgifter rörande en händelse, så är detta inte någon avgörande anledning för att välja en annan lösning.¹⁴⁶

Ett justitieråd (Regner) anmälde sig som skiljaktig i frågan om ettårsregeln. Regner anförde att orubblighetsprincipen talar för den uppfattning som HD:s majoritet ställde sig bakom, men menade ändå att övervägande skäl får anses tala för att bestämmelserna bör tolkas så att även nya bevis som blivit kända före ettårsfristen kan läggas till grund för prövningen. Detta då det inte föreligger något hinder att beakta sådana bevis i en ny rättegång efter att resning har beviljats.¹⁴⁷

Diesen och Häckter ställer frågan om inte HD har gått för långt i sin restriktiva tolkning av ettårsregeln. Enligt dem så innebär ett absolut upprätthållande av regeln en stor inskränkning i åklagarnas möjlighet att få till stånd en resning i ärendet, speciellt då det rör sig om omfattande och komplicerade indiciemål. Det aktuella målet är dock av en väldigt speciell karaktär då det rörde sig om mordet på en svensk statsminister och då brottsutredningen varit oerhört omfattande och vid tiden för resningsprövningen pågått i över tolv år. Rättsfallet får således enligt författarna i detta avseende, främst ses som ett uttryck för orubblighetsprincipens centrala betydelse vid resning till nackdel för en tilltalad.¹⁴⁸

3.6 Reglering i EKMR

Genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna inkorporerades Europakonventionen med svensk rätt. Konventionen och dess tilläggsprotokoll gäller som lag här i landet och av 2 kap. 23 § RF framgår att en lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av EKMR.¹⁴⁹

¹⁴⁵ NJA 1998 s. 321, s. 333-334.

¹⁴⁶ NJA 1998 s. 321, s. 336-337.

¹⁴⁷ NJA 1998 s. 321, s. 341.

¹⁴⁸ Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 34.

¹⁴⁹ Danelius (2007), s. 36.

Europakonventionen innehåller en rad fri- och rättigheter som det enligt art. 1 i konventionen åligger konventionsstaterna att respektera. Konventionen syftar till att etablera en europeisk minimistandard avseende mänskliga rättigheter. Nivån av skydd skall således i princip vara samma i alla konventionsstater i den meningen att den inte får underskridas av någon stat. Utöver de rättigheter som anges i konventionen så återfinns i 14 olika tilläggsprotokoll ytterligare rättigheter som konventionen har kompletterats med.¹⁵⁰ För denna uppsats vidkommande är det sjunde tilläggsprotokollet av störst relevans.

Det nyss nämnda tilläggsprotokollet trädde i kraft den 1 november 1988 och utsträckte konventionsskyddet i flera avseenden. Några av de rättigheter som anges är rätt till överklagande i brottmål (art. 2), rätt till skadestånd vid oriktig brottmålsdom (art. 3) och förbud mot nytt åtal efter slutlig brottmålsdom (art. 4). Till protokollet finns också en kommentar som sammanställdes av den kommitté som lade fram förslaget till tilläggsprotokollet. Kommentaren syftar till att klargöra bestämmelsernas betydelse i protokollet.¹⁵¹

Enligt tilläggsprotokollets fjärde artikel så får inte nytt åtal i samma sak väckas, en princip som internationellt sätt brukar kallas *ne bis in idem*. I artikelns första punkt stadgas att ingen får lagföras eller straffas på nytt i en brottmålsrättegång i samma stat för ett brott för vilket han redan blivit slutligt frikänd eller dömd i enlighet med lagen och rättegångsordningen i denna stat. Bestämmelsens motsvarighet i RB kan sägas vara 30 kap. 9 § 1 st. som reglerar rättskraftens betydelse som processhinder. Har en gärning prövats genom en lagakraftvunnen dom och nytt åtal väcks gällande samma gärning så skall domstolen i enlighet med regleringen i RB således avvisa talan.

Fjärde artikelns första punkt är emellertid bara huvudregeln och viktiga undantag finns angivna i artikelns andra punkt. Där föreskrivs att bestämmelserna i första punkten inte skall utgöra hinder mot att målet tas upp på nytt i enlighet med lagen och rättegångsordningen i den berörda staten, om det föreligger bevis om nya eller nyuppdagade omständigheter eller om grovt fel har begåtts i det tidigare rättegångsförfarandet, vilket kan ha påverkat utgången i målet. Tilläggsprotokollet ger därmed utrymme för resning eller undanröjande av en dom på grund av domvilla om sådana förfaranden tillåts enligt nationell rätt.¹⁵² Ett nytt förfarande som endast kan leda till en förmånligare utgång för en dömd person står inte i strid med artikel fyra.¹⁵³ Detta skall förstås mot den bakgrund att bestämmelserna i EKMR och dess tilläggsprotokoll syftar till att ge enskilda rättigheter.

¹⁵⁰ Danelius (2007), s. 17 f samt s. 47.

¹⁵¹ Explanatory report on Protocol no. 7 to the Convention for Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

¹⁵² Danelius (2007), s. 516.

¹⁵³ Explanatory report, punkt 31.

Artikel fyra uppställer inga minimikrav för hur en konventionsstats resningsinstitut skall vara utformat. Att i en konventionsstat tillåta resning till nackdel för en tilltalad står inte uttryckligen i strid med konventionen och dess tilläggsprotokoll och några minimigarantier för den enskilde om en sådan typ av resning är möjlig enligt nationell lag uppställs inte heller. Europadomstolens praxis som anknyter till art. 4 rör nästan uteslutande artikelns första punkt och behandlar frågan om ett senare förfarande avser samma brott som ett tidigare förfarande.

Sammanfattningsvis kan konstateras att art. 4 i det sjunde tilläggsprotokollet inte är av någon större betydelse vad gäller vare sig resning till förmån eller till nackdel för den tilltalade mer än att det tillåts enligt protokollet. Artikeln stadgar endast att resning på grund av nya bevis eller domvilla utgör tillåtna avsteg från principen om *ne bis in idem*. Något belägg för att de i RB ytterligare angivna resningsgrunderna både till förmån och till nackdel för en tilltalad skulle utgöra ett brott mot artikel 4 p.2 har jag inte kunnat finna.

4 Bevisprövning och beviskrav i resningsärenden

Följande kapitel syftar till att redogöra för de regler om bevisningen som gäller vid resningsärenden. En mer allmän redogörelse för bevisprövningen i brottmål har jag ansett vara nödvändig för att kunna klargöra grundläggande begrepp och viktiga principer. Det här kapitlet tar endast sikte på bevisprövningen och de i lagen angivna beviskravet vid resning på grund av nya omständigheter eller bevis. Tilläggsregeln är i det här avseendet utesluten från framställningen.

4.1 Allmänt om bevisning i brottmål

För att en åklagare skall kunna väcka åtal krävs det att en person har brutit mot en straffrättslig regel, dvs. begått ett brott, och att åklagaren på objektiva grunder kan motse den misstänktes sakfällande. För att domstolen skall kunna tillämpa en viss rättsregel krävs att de rekvisit som regeln består av är uppfyllda. I doktrinen (men inte i lagtexten) kallas de för tillämpningen av en rättsregel omedelbart relevanta omständigheterna, för rättsfakta. Abstrakta rättsfakta är de delar av en rättsregel som i brottmål betecknas rekvisit. Konkreta rättsfakta är faktiska omständigheter, ofta ett händelseförlopp, som åklagaren lägger till grund för sin ansvarstalan och som motsvarar rättsregelns rekvisit (abstrakta rättsfakta).¹⁵⁴ Bevisfakta utgörs i sin tur av omständigheter som har betydelse som bevis för ett rättsfaktums existens eller icke-existens och är av omedelbar betydelse för att verifiera eller falsifiera bevistemat. Det slutliga bevistemat i ett mål är alltid ett rättsfaktum.¹⁵⁵ I brottmål kommer bevistemat till formellt uttryck genom gärningsbeskrivningen.¹⁵⁶

Ett centralt moment inom rättskipningen är att värdera fakta i målet, dvs. bevisningen. Genom bevisvärdering avgör rätten hur stark bevisningen är i det enskilda målet. Denna består i att rätten från existensen av ett eller flera fakta (bevisfakta) drar en slutsats avseende sannolikheten för existensen av ett annat faktum (bevistemat).¹⁵⁷ Bevisvärderingen i brottmål går således ut på att genom en sannolikhetsbedömning av den misstänktes skuld till det förövade brottet, försöka få fram ett mått på sambandet mellan åklagarens gärningsbeskrivning och det faktiska händelseförloppet. Det mått som man får fram talar om sannolikheten för ett visst eller vissa rättsfakta.¹⁵⁸

¹⁵⁴ Fitger, *Rättegångsbalken. En kommentar på Internet*, s. 35:1.

¹⁵⁵ Ekelöf & Boman (1992), s. 12 f.

¹⁵⁶ Diesen, "Grunderna för bevisvärderingen", i: Diesen, Christian [red.] *Bevis* (1997), s. 46.

¹⁵⁷ *Ibid.*

¹⁵⁸ Diesen & Häckter, *JT* 1998/99, s. 35.

Enligt 35 kap. 1 § RB så skall rätten efter samvetsgrann prövning av allt som förekommit avgöra vad som är bevisat i målet. Stadgandet, som kan sägas vara en generalklausul, fastslår den fria bevisprövningens princip i svensk rätt. Innebörden av denna är att det i princip inte finns någon begränsning såvitt avser de bevismedel som får användas och det är upp till domstolen att fritt bedöma bevisvärdet av den förebringade bevisningen. Den fria bevisprövningen innefattar således såväl fri bevisföring som fri bevisvärdering. Motsatsen till den fria bevisprövningen inom bevisrätten är den legala bevis teorin, enligt vilken det råder förbud mot vissa bevismedel och det i lagen anges vilket bevisvärde rätten skall tillmäta de bevis som får föras.¹⁵⁹ Trots att det råder fri bevisvärdering enligt svensk rätt så kan inte domstolen förfara hur som helst när den gör sina överväganden. I förarbetena uttalades att rätten skall ta allt i övervägande som framkommit i målet och kan vara av betydelse för utgången och med detta som grund försöka bilda sig en uppfattning om vad som är sant. Rätten får dock inte grunda sitt avgörande på en enbart subjektiv uppfattning om de olika bevisens värde utan skall noga överväga alla förebringade upplysningar och göra en objektiv prövning.¹⁶⁰ Det bör tilläggas att dessa uttalanden ger stort utrymme för tolkningar om hur rätten vid bevisvärderingen egentligen skall gå till väga och flera olika teorier har lanserats i doktrinen. Att redogöra för dessa teorier ligger dock långt utanför syftet för den här framställningen.

I brottmål åvilar bevisbördan för samtliga relevanta omständigheter åklagaren. Undantag från denna princip finns dock och som jag kommer att redogöra för nedan är i vart fall ett undantag av relevans för resningsärenden. Att bevisbördan ligger på åklagaren hänger samman med intresset av att inte oriktiga straffdomar meddelas och den otrygghet det skulle innebära för människor om bevisbördan placerades hos den misstänkte.¹⁶¹

Nära förbundet med bevisbördan är beviskravet. Till skillnad från bevisvärderingen är beviskravet en rättsfråga som bestäms genom en rättsregel. Med begreppet "beviskravet" förstås den styrka som bevisningen måste ha för att ett påstått rättsfaktum till förmån för den part, som har bevisbördan, skall kunna läggas till grund för yrkad rättsföljd.¹⁶² Beroende av vad som skall bevisas och var i brottmålsprocessen man befinner sig, så kan beviskravet se olika ut. I den materiella prövningen av ett brottmål anger gärningsbeskrivningen vad som skall bevisas och rätten måste pröva bevisningen och komma fram till om bevisningens styrka är tillräcklig, dvs. når upp till det ställda beviskravet, för att fälla den tilltalade till ansvar för det brott som lagts honom till last i gärningsbeskrivningen eller inte. Beviskravet i brottmål har formulerats av HD i NJA 1980 s. 725 såsom "ställt utom rimligt tvivel". Det måste alltså vara ställt utom rimligt tvivel att den tilltalade har begått brottet för att han skall kunna fällas till ansvar. Beviskravet gäller i alla brottmål men då åklagaren har att styrka varje

¹⁵⁹ Ekelöf & Boman (1992), s. 20

¹⁶⁰ SOU 1926:32, s. 254 f samt SOU 1938:44, s. 377 f.

¹⁶¹ Ekelöf & Boman (1992), s. 113 f.

¹⁶² Diesen (1994), s. 74.

rättsfaktum i gärningsbeskrivningen är frågan om detta beviskrav gäller för varje enskilt rekvisit och den subjektiva täckningen därav. I praktiken torde kravet enligt Diesen endast kunna tillämpas för de objektiva rekvisiten för brottet men delade meningar tycks gälla härom.¹⁶³ Beviskravet kan visserligen bestämmas med exakta termer. Svårigheten ligger däremot i bedömningen av om bevisningen är av sådan styrka att beviskravet infrias, vilket inte kan bestämmas med samma precision. Av denna anledning kan någon helt säker kunskap om bevisemat väldigt sällan uppnås.¹⁶⁴

4.2 Bevisprövningen i resningsärenden vid nya omständigheter eller bevis

Som redogjorts för ovan måste det vara ställt utom rimligt tvivel att den tilltalade gjort sig skyldig till det aktuella brottet för att han skall kunna fällas till ansvar. Med detta skall dock inte förstås att varje tvivel som inte kan avfärdas som orimligt skall medföra att åtalet ogillas.¹⁶⁵ Det är åklagarens uppgift att genom förebringad bevisning styrka sitt gärningspåstående och det är således gärningsbeskrivningen som anger vad som skall bevisas i målet.

I resningsärenden är det däremot inte den tilltalades skuld till brottet som skall bevisas. Bevisprövningen skiljer sig sålunda åt från den som görs vid en materiell prövning av ett brottmål. Enligt 58 kap. 2 § p.4 så får resning till förmån för en tilltalad beviljas om förebringandet av det nya processmaterialet *"sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade frikänts eller till att brottet hänförts under en mildare straffbestämmelse än den som tillämpats"*. På motsvarande sätt anges i 58 kap. 3 § p.2 att resning till men för en tilltalad kan beviljas om förebringandet *"sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade dömts för brottet eller till att detta hänförts under en väsentligt strängare straffbestämmelse än den som tillämpats"*. Det som skall prövas är alltså vad utgången sannolikt skulle ha blivit om omständigheten eller beviset hade förebringats vid den materiella prövningen av brottmålet.¹⁶⁶ Den sannolikhet som anges i paragraferna är inte ett mått på den tilltalades skuld till brottet, utan ett mått på sannolikheten för en viss bedömning. Det som skall bevisas är alltså inte ett rättsfaktum utan rättsföljden.¹⁶⁷

För att resning skall kunna beviljas till nackdel för en tilltalad avseende en frikännande dom är det inte tillräckligt att det föreligger sannolika skäl för den tilltalades skuld. En sådan styrka hos bevisningen är inte tillräcklig för en fällande dom, beviskravet vid den materiella prövningen av ett brottmål

¹⁶³ Diesen (1994), s. 83 samt s. 98, Fitger, *Rättegångsbalken, En kommentar på Internet*, s. 35:1.

¹⁶⁴ Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 35.

¹⁶⁵ Fitger, *Rättegångsbalken, En kommentar på Internet*, s. 35:1.

¹⁶⁶ Welamson (1994), s. 226.

¹⁶⁷ Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 35.

är som tidigare nämnts ”ställt utom rimligt tvivel”, varför det heller inte är sannolikt att rätten skulle ha fällt den tilltalade till ansvar på en bevisning av sådan styrka.¹⁶⁸ När resning söks till förmån för en tilltalad på grundval av huvudregeln i 58 kap. 2 § p.4 innebär beviskravet att den tilltalade skall göra sannolikt att åklagaren inte skulle ha kunnat infria beviskravet för en fällande dom om de nya omständigheterna eller bevisen hade förebringats i den ursprungliga processen. Om det nya processmaterialet sannolikt skulle ha utgjort rimligt tvivel om den tilltalades skuld kan resning beviljas. Sannolikhetskravet skall alltså inte förstås som att den tilltalade måste göra sannolikt att han inte är skyldig till det brott han en gång dömts för.¹⁶⁹

Det är viktigt att poängtera att resningsinstansen inte kommer till en slutlig slutsats i frågan hur utgången skulle ha blivit om det nya processmaterialet hade förebringats. Sannolikhetskravet tar sikte på frågan om och på vilket sätt det nya processmaterialet *kunnat* påverka utgången av målet.

4.2.1 Beviskravet och dess betydelse

För att resning på grund av nya omständigheter eller bevis skall kunna beviljas så räcker det inte att bevisprövningen i den ursprungliga processen framstår som diskutabel. Oriktig bevisvärdering utgör inte i sig resningsgrund. Det medför att det nya materialet måste ha ett visst bevisvärde. Det kan emellertid inte ens teoretiskt anges generellt hur stort detta värde skall vara för att beviskravet ”sannolikt” av rätten skall anses vara infriat.¹⁷⁰ Av förarbetena framgår dock att det nya processmaterialets bevisvärde måste sättas i relation till värdet av den i den ordinarie processen förebringade bevisningen. Ju mer övertygande den tidigare förebringade bevisningen till stöd för domen ter sig, desto större krav måste ställas på det nya materialet för att resning skall kunna beviljas. Tilltron till bevisning av mindre styrka kan i sin tur rubbas av i och för sig ganska obetydliga omständigheter.¹⁷¹

Den instans som har att pröva resningsansökan skall vid sannolikhetsbedömningen inte utgå ifrån hur den själv skulle vilja avgöra målet. Principiellt är det istället avgörande hur den domstol som avgjorde målet skulle ha dömt om den haft tillgång till och kunnat beakta det nya processmaterialet.¹⁷² Resningsinstansen skall således ha den bevisvärdering som underinstansen gjort av det tidigare förebringade som utgångspunkt och även utgå från hur den tror att underinstansen skulle ha bedömt det nya processmaterialet.¹⁷³ Den här hypotetiska bedömningen av den förra instansens prövning kan vålla vissa problem. Hur en annan domstol skulle värdera viss bevisning låter sig knappast förutsägas med alltför stor säkerhet. Ur praktisk synvinkel torde därmed den hypotetiska bedömningen

¹⁶⁸ Welamson (1994), s. 226 not 1.

¹⁶⁹ Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 35 f.

¹⁷⁰ Welamson (1994), s. 226.

¹⁷¹ SOU 1938:44, s. 74 och 575 samt prop. 1939:307, s. 19.

¹⁷² Welamson (1994), s. 226.

¹⁷³ Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 37.

sammanfalla med resningsinstansens egen bedömning av det samlade bevismaterialet. Enligt Welamsons uppfattning borde därför prövningen av det nya materialets betydelse som ska ske i resningsärendet också kunna innefatta en omprövning av värdet av tidigare förebragd bevisning.¹⁷⁴ Även Diesen och Häckter är av den uppfattningen att resningsinstansen vid sin prognosbedömning måste göra en egen bevisprövning där både det nya och det gamla materialet ingår och anta att en eventuell framtida bevisvärdering, efter beviljande av resning, kommer att utföras på ett riktigt sätt. Författarna menar alltså att trots att oriktig bevisvärdering inte utgör resningsgrund, kan resningsinstansens bedömning i praktiken inte helt ta sikte på hur den domstol som tidigare dömt i målet skulle ha värderat bevisningen. I stället bör utgångspunkten vara den bevisvärdering som man anser att varje domstol skulle ha utfört. Genom att resningsinstansen har ”den ofelbara domstolens” bevisvärdering som referensram så undviker man att uttalat anmärka på den bevisvärdering som har gjorts av den domstol som meddelat avgörandet. Vidare undgår man även de teoretiska problem som följer av att resningsinstansen gör en helt egen bedömning av slutsatserna vid sammanvägningen av bevisen. När det gäller värderingen av enskilda bevis som gjorts i den ursprungliga processen är dock resningsinstansen hänvisad till denna. Detta faller sig naturligt då resningsinstansen inte får del av de gamla bevisen, annat än genom domen, utan endast de nya bevisen. Värderingen av omständigheter, såsom den framställs i underinstansens domskäl, som inte påverkas av de nya bevisen är också bindande för resningsinstansen.¹⁷⁵

Sannolikhetsbedömningen kan även anses innefatta svårigheter såtillvida att prövningen skall avse den hypotetiska situationen att den nya bevisningen hade förelegat till bedömande redan vid målets avgörande. När det rör sig om t.ex. skriftlig bevisning som förelegat tidigare men som påträffats först efter att domen vunnit laga kraft så är denna bedömning inte särskilt komplicerad. Resningsinstansen har då bara att addera det nya skriftliga beviset till den tidigare förebringade bevisningen. Om det emellertid rör sig om ny bevisning i form av en person som tidigare hörts i målet men som nu är beredd att på viktiga punkter ändra sin utsaga, så är det inte lika lätt för domstolen att göra en hypotetisk bedömning. Bedömningen i resningsärendet kan i nämnda situation inte avse det tänkta scenariot att personen från början uttalat sig i enlighet med de nyare uppgifterna. Det kan vid bevisvärderingen inte bortses från att en och samma person har lämnat skilda uppgifter vid olika stadier av rättsprocessen. Resningsinstansen bör heller inte låta den hypotetiska bedömningen utgå ifrån att de olika utsagorna har lämnats i tur och ordning under förhandlingen i målet. Avseende måste således fästas både vid den tid som har förflutit mellan de olika utsagorna, som kan vara avsevärd både vad gäller resning till förmån för en tilltalade och resning till nackdel för densamme, och vilken förklaring personen ifråga kan lämna till varför denne har ändrat sin utsaga. Den sistnämnda faktorn är av stor betydelse inte minst för trovärdighetsbedömningen. Mot bakgrund av det anförda anser Welamson

¹⁷⁴ Welamson (1994), s. 226.

¹⁷⁵ Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 38.

att resningsinstansen inte kan göra annat än att beakta den nya bevisningens nuvärde i relation till det värde den tidigare förebringade bevisningen kan anses ha haft på sin tid.¹⁷⁶

4.2.2 Praxis

Av intresse för bevisprövningen i resningsärenden är om beviskravet ”sannolikt” som återfinns i både 58 kap. 2 § och 58 kap. 3 § har samma betydelse vid resning till förmån för en tilltalad som vid resning till nackdel för en tilltalad. Varken lagtext eller förarbeten ger någon ledning om detta utan svaret får sökas i praxis vilken inte är särskilt rikhaltig. Av HD:s uttalanden i NJA 1998 s. 321 framgår dock att det föreligger en skillnad i tillämpningen av kravet vid de olika typerna av resning. HD anför att trots att ordet sannolikt i och för sig har samma betydelse i bestämmelserna, så torde det rent faktiskt förhålla sig så att det krävs ett mera avgörande nytt material för en ny rättegång mot den som har frikänts än för att ge möjligheten att i efterhand fria någon från en fällande dom.¹⁷⁷

Vid resning på grund av nya omständigheter eller bevis vare sig det gäller resning till en tilltalads förmån eller till dennes nackdel, så krävs att det nya processmaterialet har ett visst bevisvärde. Detta materials värde måste sättas i relation till värdet av den tidigare förebringade bevisningen. I ett fall som Palmemordet där hovrätten friade Christer P. var bevisningen som åklagaren åberopade långt ifrån tillräcklig för att nå upp till beviskravet ”ställt utom rimligt tvivel” som krävs för en fällande dom. För att RÅ skulle kunna få resning beviljad till nackdel för den tilltalade krävdes således bl.a. att det nya processmaterialet var av högt värde för att prognoskravet ”sannolikt” skulle anses vara uppfyllt.¹⁷⁸

Av NJA 1998 s. 321 framgår just att det nya processmaterialets värde alltid måste bedömas i förhållande till det gamla. De nya vittnesuppgifter som RÅ åberopade var inte av sådan styrka att de kunde kullkasta den slutsats som hovrätten kommit fram till i den ordinarie processen, oavsett om de bedömdes var för sig eller ihop. HD anförde att något bärkraftigt bevis inte tillkommit såvitt avsåg själva skotten. Vittnesuppgifter om den tilltalades närvaro i närheten av brottsplatsen strax efter mordet var alltför osäkra för att det skulle ha ansetts tillföra något nytt. Vidare uttalade HD att inte heller den del av bevisningen som avsåg händelseförloppet före mordet eller vapen- och motivfrågorna var av tillräcklig betydelse för att frågan om den tilltalades skuld skulle ha fått en sådan ny belysning att det är sannolikt att åtalet skulle ha bifallits om bevisningen förebringats där under den ordinarie processen.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Welamson (1994), s. 226 f.

¹⁷⁷ NJA 1998 s. 321, s. 335.

¹⁷⁸ Diesen & Häckter, JT 1998/99, s. 42.

¹⁷⁹ NJA 1998 s. 321, s. 338-341.

I rättsfallet tar också HD i beaktande att RÅ:s resningsansökan inte innefattar någon utredning om andra spår som förekommit i utredningen. Christer P. var som bekant inte den enda tänkbara gärningsmannen som figurerade i den omfattande polisutredningen. HD uttalade i detta sammanhang att "[...] det är väl känt att det vid sidan av det händelseförlopp vid mordet som Riksåklagaren påstår i resningsärendet finns eller har funnits andra s.k. spår, vilka inte behandlas i resningsansökningen. Det finns därför inte möjlighet att i detta ärende ställa det påstådda händelseförloppet mot andra alternativ som aktualiserats i fallet."¹⁸⁰ HD kunde alltså inte helt utesluta förekomsten av ett alternativt händelseförlopp eller en alternativ gärningsman. För att uppnå beviskravet "ställt utom rimligt tvivel" krävs att andra tänkbara gärningsmän eller händelseförlopp kan avföras, varför också sannolikheten för ändring av en dom beror av i vilken utsträckning sådana alternativ är undersökta, redogjorda för och avförda.¹⁸¹

I NJA 2001 s. 687 ansökte RÅ om resning till nackdel för en tilltalad som blivit dömd till livstidsfängelse. Den tilltalade ifråga, J.A. hade dömts för mord i ett fall, försök till mord i nio fall, grovt rån i sju fall, rån i ett fall och olaga vapeninnehav i ett fall. Åtalet omfattade också ytterligare två rån och två försök till mord som ogillades genom domen. År 2000 hölls förhör med J.A. varvid han cirka fem år efter livstidsdomen erkände dessa ytterligare brott. J.A. motsatte sig emellertid resning. Frågan i målet gällde huruvida sannolikhetskravet var uppfyllt eller ej. HD konstaterar inledningsvis att om man enbart ser till lagtextens ordalydelse så skulle det ligga nära till hands att anse att sannolikhetsrekvisitet är uppfyllt i ärendet. Om J.A:s erkännanden hade förelegat när målet prövades i hovrätten hade han troligtvis dömts för de brott som han kom att frias från. HD anför dock vidare att ett bifall till RÅ:s resningsansökan torde kräva mer än detta konstaterande.¹⁸²

HD:s majoritet konstaterar att en tilltalads erkännande inte kan läggas till grund för en fällande dom om det inte styrks av andra omständigheter och att ett erkännande således är ett bevisfaktum bland andra bevisfakta i målet.¹⁸³ Vidare beskriver domstolen hovrättens bevisprövning utifrån dess domskäl och i vilka avseende bevisningen inte ansågs vara av tillräcklig styrka för en fällande dom på de skilda åtalspunkterna. HD framhåller att det är mot bakgrund av hovrättens prövning av skuldfrågan som betydelsen av de gjorda erkännandena skall värderas. Vid den här bedömningen kan inte erkännandena enbart adderas till den tidigare förebringade bevisningen. J.A:s trovärdighet (som av både tingsrätten och hovrätten bedömdes vara mycket låg) måste härvid också beaktas, samt det faktum att han lämnat olika uppgifter vid skilda tillfällen och att det förflutit cirka tio år sedan brotten begicks.¹⁸⁴ Någon ny teknisk eller annan bevisning förelåg alltså

¹⁸⁰ NJA 1998 s. 321, s. 338.

¹⁸¹ Diesen & Häckter, JT 1998/99 s. 45.

¹⁸² NJA 2001 s. 687, s. 689.

¹⁸³ NJA 2001 s. 687, s. 689.

¹⁸⁴ NJA 2001 s. 687, s. 690 f.

inte utan den nya bevisning bestod enbart av J.A:s erkännanden som inte var helt förbehållslösa och inte heller styrktes av några nya omständigheter eller bevis. HD poängterade därtill att J.A:s låga trovärdighet varit en viktig faktor i domstolarnas prövning av åtalet. Dessa omständigheter tillsammans med det faktum att J.A. avtjänade livstidsstraff för de brott han dömts för, föranledde enligt HD att särskild försiktighet skall iakttas vid bedömningen av hans erkännanden. HD:s majoritet uttalade avslutningsvis att de av J.A. gjorda erkännanden inte kunde tillmätas sådan betydelse att resning i målet borde beviljas och avtog således resningsansökan.¹⁸⁵

Två justitieråd var av dock av en annan uppfattning i målet. De ansåg att J.A. sannolikt skulle ha fällts till ansvar för gärningarna om han erkänt brotten under förhandlingen. De skiljaktiga var av den meningen att erkännandet skulle ha tillagts ett sådant bevisvärde att det tillsammans med övrig bevisning och med hänsyn till den övriga brottsligheten som J.A. befanns vara skyldig till, skulle ha lett till en fällande dom. Dock uttalades vidare att det inte går att bortse från att erkännandet gjorts lång tid efter domen i målet föll, att erkännandets värde förringas av att J.A. bestridit bifall till resningsansökan och hans trovärdighet ansågs vara allmänt låg. Sammanfattningsvis anfördes att trots att skälen till J.A:s erkännanden inte varit helt klagörande, fick det anses sannolikt att erkännandena skulle medföra att en fällande dom kunde förväntas i en ny rättegång. Med beaktande av detta faktum samt omständigheten att det av hänsyn till målsägandena fick anses vara viktigt att ansvaret för mordförsöken blev fastställt ansåg de skiljaktiga justitieråden att resning till men för J.A. borde beviljas.¹⁸⁶

4.3 Sammanfattande synpunkter

Svårigheten med bevisprövningen i resningsärenden ligger i att resningsinstansen måste göra hypotetiska bedömningar på grundval av skriftligt material. Att uttala sig generellt om graden av säkerhet som ligger i beviskravet ”sannolikt” låter sig knappast göras. Vissa hållpunkter kan dock ställas upp som kan fungera som vägledande för bedömningen. Som Welamson anför och som också ges uttryck för i praxis så måste den tid som förflutit mellan två olika utsagor beaktas vid prövningen. Trovärdigheten till varför en person har ändrat sin ståndpunkt eller varför en person som tidigare inte hörts i målet har valt att framträda, kanske lång tid efter det lagakraftvunna avgörandet, är ytterligare faktorer som skall beaktas.¹⁸⁷

Den viktigaste slutsatsen som man enligt min mening kan dra utifrån uttalanden i praxis och doktrin är att en bedömning av sannolikhetskravet måste göras i varje enskilt fall i ljuset av den tidigare förebringade bevisningen. Den bevisstyrka som krävs för att resning skall kunna beviljas

¹⁸⁵ NJA 2001 s. 687, s. 691

¹⁸⁶ NJA 2001 s. 687, s. 691 ff.

¹⁸⁷ Welamson (1994), s. 226 f. samt NJA 1998 s. 321, s. 339 och NJA 2001 s. 687, s. 691.

kan inte avgöras fristående utan måste bedömas i förhållande till vad som förelåg eller saknades i bevisstyrka vid målets avgörande.

5 Resningsförfarandet i Sverige och Norge

Det här kapitlet har resning i brottmål i stort som fokus. Till skillnad från tidigare kapitel är dock denna jämförelse av störst intresse såvitt gäller resning till förmån för en tilltalad. Detta beror på att de lagändringar som för några år sedan trädde ikraft i Norge främst motiverades utifrån dömda personers intresse av att få resning beviljad och därmed få till stånd en ny prövning av målet. I de norska förarbetena som föregick ändringarna diskuteras således behovet av att reformera resningsförfarandet i störst utsträckning mot bakgrund av ”oskyldigt dömdas” förbättrade möjligheter till resning. Anledningen till att jag valt att närmare undersöka i vilken ordning resningsärenden prövas och alternativen till denna gällande ordning är de kritiska röster som hörts i samband med utgivandet av JK:s rapport felaktigt dömda. Till skillnad från i svensk rätt där det är en domstol som prövar resningsansökan, så har man i norsk rätt ett från domstolarna fristående organ som har motsvarande uppgift. Bakgrunden till inrättandet av detta organ i Norge kommer att redogöra för under avsnitten 5.2.2. och 5.2.3. Att jag har valt att just undersöka resningsförfarandet i Norge beror som ovan nämnts på att det relativt nyligen skett omfattande lagändringar på området vilka föranleddes av kritik av den förutvarande ordningen. För att en jämförelse av den omfattning som förekommer i den här uppsatsen ska te sig meningsfull är det också enligt min mening av vikt att den rättsordningen man ställer upp som alternativ inte är alltför olik vår egen.

5.1 Svensk rätt

5.1.1 Behörig domstol

Av 11 kap. 11 § RF framgår att resning beviljas av HD eller, i den mån det föreskrivs i lag, av annan domstol. I 58 kap. 4 § 1 st. RB föreskrivs vidare att ansökan om resning skall göras hos hovrätten om domen har meddelats av en tingsrätt och i annat fall hos HD. Hovrätter gavs behörighet att besluta om resning i vissa fall då 58 kap. 4 § ändrades år 1989. Ändringen motiverades med att HD var i behov av avlastning för att kunna ägna ytterligare tid och kraft åt sin huvuduppgift, dvs. prejudikatbildande verksamhet.¹⁸⁸

I förarbetena som föregick ändringen kom frågan om hovrätters möjlighet att också pröva resningsansökningar beträffande hovrättsavgöranden upp då några remissinstanser hade föreslagit en sådan ordning. Det anfördes i propositionen att en sådan ordning visserligen skulle medföra en ännu större arbetslättning för HD då många resningsärenden gäller just hovrättsavgöranden. Man var dock inte villig att utvidga hovrätters

¹⁸⁸ Prop. 1987/88:58, s. 19.

kompetens förrän erfarenheter vunnits av en reform beträffande tingsrättsavgöranden då det enligt departementschefen var av vikt att så långt som möjligt hålla fast vid principen att frågor rörande de särskilda rättsmedlen prövas av en instans som är högre än den som meddelat det angripna avgörandet.¹⁸⁹

Att resning beviljas innebär ju som bekant att målet skall prövas på nytt. En ansökan om resning eller ett bifall till en sådan ansökan påverkar principiellt sett inte giltigheten av den dom som ansökan avser att angripa. Om den aktuella resningsansökan bifalls så skall rätten förordna att målet tas upp av den domstol som sist dömt i målet. Avser ansökan en hovrättsdom torde inte HD kunna förordna att målet skall tas återupptas vid tingsrätten. Den hovrätt som har förordnats att handlägga målet har dock möjlighet att själv besluta om återförvisning till lägre instans.¹⁹⁰

5.1.2 Åklagarens roll

Vid resning till nackdel för en tilltalad är RÅ den sökande parten eller, om ansökan avser en tingsrättsdom, allmän åklagare. Den sökanden parten vid resning till förmån för en tilltalad är vanligtvis den dömde själv. Det är då den dömde som har bevisbördan i resningsärendet och denne måste kunna visa att resningsskäl föreligger. Som enskild är det svårt att införskaffa utredning, t.ex. att hålla förhör och genomföra tekniska analyser, i syfte att få tillräckligt med material för att kunna påvisa resningsskäl. Det är därför för den dömde ofta en förutsättning att åklagaren bistår med utredningsåtgärder.¹⁹¹ Som huvudregel föreligger emellertid inte någon skyldighet, och oftast inte heller någon laglig rätt, för åklagare (och polis) att bistå enskilda dömda med utredningsåtgärder efter en lagakraftvunnen dom.¹⁹²

I enlighet med orubblighetsprincipen så är den förundersökning som föregått en lagakraftvunnen dom definitivt avslutad. I ett ärende där förundersökningsledaren anser att brott går att styrka avslutas förundersökningen när slutdelgivning har skett enligt 23 kap. 18 § RB och den enligt 23 kap. 21 § RB redovisas i protokoll. Trots att förundersökningen är avslutad kan den kompletteras enligt 23 kap. 23 § RB och även rätten kan efter föreläggande i pågående mål begära att den skall kompletteras i enlighet med 45 kap. 11 § och 46 kap. 12 § RB. Dessa regler är emellertid inte tillämpliga ifråga om resning. Detta medför dock inte att en lagakraftvägande dom utgör ett definitivt hinder mot ett återupptagande av förundersökningen. Någon lagreglering på området finns inte men av JO:s uttalanden framgår att det krävs mycket starka skäl för att en åklagare skall kunna vidta utredningsåtgärder som syftar till att rubba en lagakraftvunnen dom.¹⁹³ Det följer av orubblighetsprincipen att åklagaren kan vidta

¹⁸⁹ Prop. 1987/88:58, s. 23 f.

¹⁹⁰ Se 58 kap. 7 § RB samt Welamson (1994), s. 237 särskilt not 2.

¹⁹¹ Felaktigt dömda (2006), s. 92.

¹⁹² JO 2000/01 s. 69, s. 74.

¹⁹³ Ibid.

utredningsåtgärder endast om denne har fått kännedom om förhållanden som inte tidigare var kända och att dessa är av sådan tyngd att det föranleder skäl att aktualisera resningsfrågan. Ett brott som omfattas av en tidigare doms rättskraft kan inte förutsättningslöst utredas för att undersöka om nya omständigheter eller bevis föreligger som skulle kunna motivera en resningsansökan. Enligt JO får det anses stå i strid med gällande rätt att en åklagare återupptar en förundersökning i syfte att få till stånd ett beslut om resning till nackdel för den tilltalade, om det inte redan från början föreligger ett välgrundat antagande att utredningen kommer att resultera i att resning beviljas. Företas en utredning utan att denna förutsättning är uppfylld skulle detta stå i oöverensstämmelse med principer om den tilltalades rättssäkerhet, hänsynen till målsägande, vittnen och sakkunniga. Även intresset av att samhällets brottsutredande resurser inte tas i anspråk i onödan gör sig här gällande.¹⁹⁴

5.1.3 Jävsproblematik

En avdelning av HD är domför med fem justitieråd. En resningsansökan skall prövas av en sådan fullsuttet avdelning. Är prövningen av enkel beskaffenhet är emellertid avdelningen domför med tre ledamöter.¹⁹⁵ Vid vissa angivna förutsättningar är också en avdelning domför med ett justitieråd såvitt gäller resningsansökningar. I 3 kap. 6 § 3 st. RB anges att så är fallet när det rör sig om ett avslag eller en avvisning av en ansökan om resning om HD tidigare beträffande samma avgörande har avslagit en ansökan från samma sökande, och sökanden inte anför något nytt som är av betydelse för prövningen av ansökningen. Som påpekats tidigare skiljer sig detta från reglerna om domförhet vid prövningstillstånd. Vid en sådan tillståndsprövning består avdelningen av en ledamot eller högst tre ledamöter.¹⁹⁶

Då HD kan bevilja resning i mål de själva har avgjort är det av vikt att regleringar finns för att undvika en typ av jävsituation. Det framstår enligt min mening inte som lämpligt att ett justitieråd som deltagit i exempelvis ett avgörande där man fällt den tilltalade, senare skall avgöra om den dömde skall beviljas resning som ett led i dennes försök att få sitt namn rentvätt. I 3 kap. 7 § RB stadgas att när en avdelning behandlar en ansökan om resning i ett mål som har avgjorts av Högsta domstolen, får inte någon ledamot som har deltagit i det tidigare avgörandet tjänstgöra på avdelningen, om det ändå finns tillräckligt med ledamöter att tillgå inom domstolen. Samma princip tillämpas så långt det är möjligt när det är fråga om en förnyad resningsansökan. Man undviker då att låta samma ledamöter delta som har deltagit i det tidigare extraordinära ärendet. Det här skulle emellertid kunna leda till praktiska svårigheter vid upprepade resningsansökningar från samma sökande då HD består av 16 ledamöter och resningsansökningar vanligtvis prövas av fem eller tre ledamöter. Hur det här problemet löses har anförts i föregående stycke med hänvisning till 3 kap. 6 § 4 st. RB.

¹⁹⁴ JO 2002/03 s. 116, s. 125 samt s. 136 f.

¹⁹⁵ Se 3 kap. 6 § st.1 och 2 RB.

¹⁹⁶ Se 3 kap. 6 § st. 4 RB.

Hovrätt är domför i resningsärenden vid fullsuttan avdelning, dvs. tre lagfarna ledamöter, vilket står att utläsa av 2 kap. 4 § 1 st. RB. Då några regler om hovrätters behörighet att pröva resningsansökningar som avser hovrättsavgöranden aldrig infördes i samband med lagändringen år 1989, finns inte någon egentlig jävsproblematik i detta avseende.

5.1.4 Övriga regler

I 58 kap. 5 § RB anges vilka krav som ställs på resningsansökans innehåll. Bestämmelsen överensstämmer i stort med det som gäller vid överklagande, dvs. utnyttjandet av ett ordinärt rättsmedel. Sökanden skall uppge vilken dom ansökningen avser, det förhållande ansökan grundas på och skälen för ansökan samt de bevis den sökande vill åberopa och vad denne vill styrka med varje särskilt bevis. Vittnesattester torde principiellt godkännas som bevis i resningsförfarandet trots att sådana i stort sett är förbjudna enligt 35 kap. 14 § RB. Om vittnesattester inte skulle tillåtas skulle detta medföra stora besvär då resningsförfarandet nästan uteslutande är skriftligt.¹⁹⁷

Frågan om resning skall beviljas eller ej avgörs både i hovrätt och HD på handlingarna efter föredragning. Muntliga inslag är möjliga men inte särskilt vanligt förekommande. Om utredningen kräver det får resningsinstansen höra part eller annan muntligen.¹⁹⁸ Av 58 kap. 6 § 1 st. RB framgår att resningsansökan skall delges motparten och denne motpart skall samtidigt föreläggas att inkomma med skriftlig förklaring. Är ansökan ogrundad kan den enligt samma lagrum avslås utan föregående kommunikation. Bifall förutsätter dock att motparten har förelagt att inkomma med skriftlig förklaring.

5.1.5 Kompetent myndighet?

I svensk rätt är det domstolarna, dvs. HD och hovrätterna, som tar ställning till resningsansökningar. För det fall målet en gång har avgjorts av HD finns ingen högre instans som har att ta ställning till resningsansökan. Det är HD:s uppgift att bedöma en sådan resningsansökan men om möjligt i en annan sammansättning. Prövningstillstånd krävs enligt 54 kap. 9 § RB för att HD skall pröva en hovrätts dom och förutsättningarna för att ett sådant prövningstillstånd skall meddelas anges i 54 kap. 10 § RB. Mot bakgrund av dessa krav och det faktum att HD är en prejudikatbildande instans ter det sig ganska självklart att de flesta resningsärenden tar sikte på avgöranden från hovrätterna. Rent praktiskt torde det vara sällsynt förekommande att HD har att pröva resningsansökningar som avser domar som HD själva har meddelat. Desto vanligare torde det vara att en sökande upprepade gånger ansöker om resning hos HD. För att undvika att samma ledamöter prövar en återkommande ansökan från en och samma person har en bestämmelse införts som innebär att en sådan ansökan kan prövas av endast en ledamot.

¹⁹⁷ Ekelöf & Edelstam (2008), s. 195.

¹⁹⁸ Se 58:6 st.2 RB som hänvisar till 56:11 och 52:11 st.1 RB.

Det kan emellertid finnas andra skäl att ifrågasätta den rådande ordningen såvitt gäller resningsförfarandet. Trots den lagändring som infördes år 1989 torde det vara HD som i störst utsträckning prövar resningsansökningar. En person som har fällts i tingsrätten låter sig knappast nöja sig med domen utan överklagar denna i merparten av fallen. Motsvarande kan antas gälla ur åklagarens perspektiv. Är åklagaren övertygad om den tilltalades skuld talar mycket för att ett överklagande kommer till stånd om den tilltalade har frikänts. Jag utgår således från att HD är den domstol som vanligast fungerar som resningsinstans.¹⁹⁹

Av avsnitt 5.1.2. ovan framgår att det är åklagaren som i de flesta fall bedriver förundersökningen i ett mål. Det är också åklagaren som har kompetensen och möjligheten att bedriva en utredning efter att en dom vunnit laga kraft, även om detta inte kan ske förutsättningslöst. Av detta följer givetvis en ojämn maktbalans. Både vid resning till nackdel för en tilltalad och till förmån för densamme är den enskilde i hög grad beroende av åklagarens vidtagna åtgärder. För en tilltalad som har blivit frikänd genom en lagakraftvunnen dom är det, med hänsyn till dennes trygghet, särskilt viktigt att åklagaren iakttar orubblighetsprincipen och inte återupptar en förundersökning på lösa grunder. För den som blivit fälld mot sitt nekande och önskar ansöka om resning är intresset snarare det motsatta, nämligen att åklagaren utreder saken vidare med hjälp av de medel som står till buds inom ramen för förundersökningen. En resningssökande som vill få sitt namn rentvätt är med andra ord hänvisad till åklagaren vilket kan tyckas vara märkligt med beaktande av åklagarens partställning i en rättegång.

Det är mot bakgrund av att den dömdes möjlighet att frambringa tillräcklig bevisning ofta är avhängig åklagarens ingripande i form av utredningsåtgärder, som röster för en fristående instans som tar ställning till resningsansökningar i ett inledande skede, har hörts.²⁰⁰ Enligt de förslag som läggs fram i JK:s rapport *Felaktigt dömda* bör en sådan instans ges mandat att avgöra om resningsansökan bör föranleda utredningsåtgärder eller ej. Den här bedömningen bör vara relativt generös och en eventuell utredning bör företas av andra kriminalpoliser än de som arbetat med den ursprungliga förundersökningen. Det är i sin tur, enligt de framförda förslagen, den fristående instansen som i första hand bör kunna ansöka om resning till förmån för den tilltalade och den dömda ges i andra hand möjlighet att ansöka med återopande av den utredning som har tagits fram. Författarna till rapporten anser dock att bedömningen av om resning skall beviljas eller inte även fortsättningsvis skall ligga kvar i domstolarnas händer.²⁰¹

En tid efter utgivandet av *Felaktigt dömda* anordnades ett seminarium av Lunds Domarakademi om rättssäkerhet i brottmål med utgångspunkt i rapporten. De respektive deltagarnas inledningsanföranden sammanställdes

¹⁹⁹ Bengtsson företräder också denna ståndpunkt, se *Process och exekution* (1990), s. 2.

²⁰⁰ Se *Felaktigt dömda*, s. 493 ff.

²⁰¹ *Ibid.*

senare i en bok där några av deltagarnas inställning till en fristående instans kan utläsas.²⁰² Som företrädare för Åklagarmyndigheten anförde överåklagare Lisbeth Johansson att hon inte var negativ till själva grundtanken med en fristående instans. Johansson ansåg dock att det förtjänade att påpekas att det är den dömde som har bevisbördan för att resningsskäl föreligger och att man bör se till den internationella utvecklingen för att där kunna finna möjliga lösningar till hur en fristående instans skulle kunna fungera.²⁰³ Av justitierådet Johan Muncks anförande framgår att också han ställer förhållandevis positiv till tanken att en fristående instans kan bedöma om en resningsansökan bör föranleda ytterligare utredning och i sådant fall genomföra denna utredning. Munck betonar dock att orubblighetsprincipen bara bör kunna brytas av domstol och att det måste vara en domstol som prövar själva resningsansökningen, någon annan ordning skulle förmodligen inte vara förenlig med regeringsformen.²⁰⁴

Kritiken mot resningsförfarandet tar som framgångsikt på den ojämna maktbalansen mellan å ena sidan den dömde och å andra sidan åklagarväsendet. För att undvika att en dömd person som vill söka resning skall vara hänvisad till åklagaren för att kunna nå framgång med sin ansökan, har införandet av en fristående instans föreslagits. En sådan instans skulle enligt författarna till *Felaktigt dömda* enbart ta ställning till om resningsansökan bör föranleda utredningsåtgärder eller ej och på ett eller annat sätt i så fall förordna om att dessa utredningsåtgärder skall vidtas. Instansen skulle också få möjlighet att söka resning till förmån för den dömde. Bedömningen av om resning skall beviljas skulle trots införandet av en ny instans ligga kvar hos domstolarna. Bortsett från Muncks konstaterande att en ändring i RF skulle vara nödvändig om själva prövningen av resningsansökan gjordes av någon annan instans än HD eller hovrätterna, så motiveras inte detta ställningstagande. Förmodligen har man inte ansett det vara av värde att diskutera en lösning där den fristående instansen också beviljar eller avslår resningsansökan och därefter förordnar att den domstol som fällde avgörandet skall ta upp målet till förnyad prövning.

Hur en ”resningsnämnd” eller liknande på ett mer utförligt sätt skall fungera finns ännu inget material om. I skrivande stund pågår ett arbete med att utforma ett uppdrag till en särskild utredare inom Justitiedepartementet. Uppdraget skall innefatta en översyn av förundersökningsförfarandet samt överväganden kring behovet av förfaranderegler i anledning av ansökan om resning i brottmål och möjligheterna till rättsligt biträde i sådana fall.²⁰⁵ Det

²⁰² *Rättssäkerheten i brottmål – ifrågasatt av Justitiekanslern*, utgiven av Lunds Domar akademi Lund 2007.

²⁰³ *Rättssäkerheten i brottmål – ifrågasatt av Justitiekanslern* (2007), s. 126 f.

²⁰⁴ *Rättssäkerheten i brottmål – ifrågasatt av Justitiekanslern* (2007), s. 145.

²⁰⁵ Uppgifterna är lämnade av Anne-Therése Byström, Åklagarenheten vid Justitiedepartementet efter fråga per mail från mig. Komm Ju 2007:G med titeln *Översyn av vissa särskilda frågor när det gäller förfarandet i samband med en ansökan om resning i brottmål* föranledde min kontakt med Regeringskansliet och sedermera Justitiedepartementet.

får i nuläget emellertid anses stå klart att en eventuell resningsnämnd endast kommer att hantera ansökningar som görs av den dömda och alltså syftar till resning till förmån för en tilltalad. De fördelar som man enligt min mening möjligtvis kan stå att vinna med en oberoende resningsinstans som dels gör bedömningen av om resning skall beviljas eller ej och dels prövar ansökningar som såväl rör resning till förmån för en tilltalad som resning till nackdel för en tilltalad, kommer jag redogöra i min analys.

5.2 Norsk rätt

Den 1 januari 2004 trädde en lagändring i norsk rätt i kraft. Det rörde sig om en revidering av det 27:e kapitlet i den norska Straffprocessloven. Genom dessa relativt omfattande ändringar inrättades ett nytt organ, *Gjenopptakelseskommissjonen* som nu har att avgöra om resning skall beviljas i brottmål. Lagstiftningsarbetet påbörjades efter att ett antal så kallade justitiemord uppmärksammats av media och den debatt detta gav upphov till. Den främsta anledningen till att Gjenopptakelseskommissjonen inrättades var den kritik som riktades mot den förutvarande ordningen där domstolarna skulle ta ställning till resningsansökningar som avsåg domar de själva meddelat.²⁰⁶

Det bör påpekas att följande framställning på inget sätt avser att ge en fullständig redogörelse av det norska rättssystemet eller i detalj redovisa för samtliga processuella regler som rör det norska resningsförfarandet. Syftet är inte att göra en fullständig komparativ studie utan snarare att se till lösningar i annat rättssystem än det svenska för att få inspiration och förslag på hur vissa problem i vår rättsordning möjligen kan lösas.

5.2.1 Domstolsväsendet

Till de allmänna domstolarna i Norge hör Høyesterett, Høyesteretts ankeutvalg (anke= överklaga²⁰⁷), lagmannsrettene och tingsrettene. Dessa domstolar avgör både civilmål och brottmål. Høyesterett är landets högsta domstol och tre av høyesterettsdomarna utgör Høyesteretts ankeutvalg. Denna del av Høyesteretten räknas som en egen domstol och för att ett mål skall kunna prövas av Høyesterett så måste ankeutvalget ge sitt samtycke till detta. Ankeutvalget fungerar således som en sällningsinstans för alla överklaganden från lägre rätt och denna instans avgör om målet är av sådan betydelse att det skall prövas av Høyesterett (323 § Strpl.). Till skillnad från i svensk rätt där det är HD själva som meddelar prövningstillstånd finns det alltså i norsk rätt en särskild instans, förvisso bestående av Høyesterettsdomare, som avgör om målet får prövas av landets högsta domstol. Ankeutvalget kan träffa slutliga avgöranden och själva förfarandet är skriftligt. Någon obetingad rätt av få sin sak prövad i Høyesterett finns

²⁰⁶ Bratholm och Eskeland (red) (2008), s. 25.

²⁰⁷ Nordstedts norsk-svenska ordbok (1992).

alltså inte.²⁰⁸ En viktig begränsning av de brottmål som kan prövas av Høyesterett stadgas i 306 § andra stycket Straffeprocessloven. Enligt paragrafen kan ett överklagande till Høyesterett inte grundas på en oriktig bevisvärdering i skuldfrågan.

Lagmannsrettene, som till antalet är sex, kan liknas vid de svenska hovrätterna. Dessa domstolar behandlar överklagade avgöranden meddelade av tingsrettene. I brottmål där det i lagen föreskrivna straffet är fängelse i sex år eller mer, så skall skuldfrågan prövas av en jury som består av tio personer. I likhet med de svenska tingsrätterna utgör tingsrettene i Norge första instans.²⁰⁹

5.2.2 Gjenopptakelse/gjenåpning²¹⁰

”En sak som er avgjort ved rettskraftig dom, kan etter begjæring av en part gjenopptas til ny prøvning når vilkårene i §§ 390-393 foreligger.”²¹¹

Precis som resning i svensk rätt är gjenopptakelse ett extraordinärt rättsmedel. Det utgör en säkerhetsventil som under viss angivna förutsättningar kan användas för att angripa en dom som har vunnit laga kraft. Också i norsk rätt har reglerna om gjenopptakelse utformats mot bakgrund av intresset av att ett avgörande som vunnit laga kraft är slutgiltigt. Gjenopptakelse till men för en tilltalad (til skade for siktede²¹²) är möjlig enligt Straffeprocesslovens 393 §, men i likhet med 58 kap. 3 § RB uppställs högre krav än vid gjenopptakelse till förmån för en tilltalad (til gunst for siktede).²¹³

Någon utförlig redovisning av resningsförutsättningarna i norsk rätt anser jag inte vara nödvändig i detta sammanhang. Det kan konstateras att de olika resningsgrunderna, som både tar sikte på resning till nackdel och till förmån för en tilltalad, anges i 390- 393 §§ Straffeprocessloven. Den praktiskt viktigaste grunden är den som anges i 391 § p. 3 respektive 393 § p. 2, nämligen att det har framkommit nya omständigheter eller bevis.²¹⁴

Före den lagändring som har nämnts ovan trädde i kraft, stadgades i 394 § Strpl. att en ansökan om resning skulle göras hos den domstol som hade

²⁰⁸ www.domstol.no, hämtat 2008-12-01.

²⁰⁹ www.domstol.no, hämtat 2008-12-01.

²¹⁰ Gjenåpning är från och med den 1 januari 2008 den korrekta benämningen på det norska extraordinära rättsmedlet som förut kallades gjenopptakelse. Ändringen är av uteslutande terminologisk art och jag kommer fortsättningsvis att använda benämningen gjenopptakelse då det i mina källor är denna terminologi som används. Se Bratholm och Eskeland (red.) (2008), s. 23, särskilt not 1.

²¹¹ 389 § första meningen Strpl.

²¹² Den korrekta översättningen av ”siktete” är ”den misstänkte, den anklagade”. Jag använder för enkelhetens skull dock termen ”den tilltalade” då detta är benämningen i RB. Se Nordstedts norsk-svenska ordbok (1992).

²¹³ Andenæs (2000), s. 128 f.

²¹⁴ Andenæs (2000), s. 132 samt s. 136.

avkunnat den dom som sökanden önskade angripa. Om domen hade överklagats till högre instans och den högre instansen inte prövat den del av domen som ansökan om resning syftade till så skulle ansökan om resning göras till underinstansen. Då samma domstol som hade fällt avgörandet skulle ta ställning till resningsansökan stadgades i 395 § att de domare som hade avgjort målet inte fick delta i bedömningen av resningsansökan. Om resning beviljades så skulle enligt 400 § Strpl.:s förra lydelse en helt ny prövning av målet företas av den domstol som fällt det ursprungliga avgörandet.²¹⁵

Det var mot bakgrund av det ovan anförda som ett behov av att se över det norska resningsförfarandet ansågs föreligga. Att samma domstol som avgjort ett mål senare kunde få i uppgift att bedöma om resning skulle beviljas och därmed köra över domarkollegors tidigare avgöranden kan bädda för en intressekonflikt samt att domstolarna inte framstår som objektiva och opartiska i allmänhetens ögon, vilket också uppmärksammades i Norge.

5.2.3 Gjenopptakelseskommisjonen²¹⁶

I England inrättades år 1997 ett oberoende offentligt organ, The Criminal Cases Review Commission (CCRC), vars uppgift är att granska domar där det finns misstanke om att någon har dömts felaktigt.²¹⁷ År 1999 deklarerade den dåvarande norska justitieministern att han önskade utreda möjligheterna för att inrätta ett motsvarande organ i norsk rätt och en arbetsgrupp från det norska justitiedepartementet reste till England för att närmare undersöka den engelska ordningen.²¹⁸ Den 20:e april år 2001 lades en proposition²¹⁹ om lagändringar efter engelsk modell i Straffprocessloven avseende resningsförfarandet fram och denna proposition låg till grund för de nya reglerna som trädde ikraft den 1 januari 2004.²²⁰

I den nyss nämnda propositionen utvecklades skälen till varför det förelåg ett behov att ändra reglerna om resning. En del remissinstanser hade vid olika tillfällen hävdade att en ändring inte var nödvändig. Argumenten för att behålla den gamla ordningen var att det inte fanns några empiriska studier som stödde påståendet att allmänhetens förtroende till domstolarna hade rubbats och att hela rättssystemet bygger på att domstolarna överprövar varandras avgöranden. Departementet anförde att de tagit till sig invändningarna men att de likväl ansåg att de dåvarande reglerna borde

²¹⁵ Andenæs (2000), s. 137 ff.

²¹⁶ Kommissionen ändrade inte namn i samband med att den norska beteckningen för resning ändrades från "gjenopptakelse" till "gjenåpning". Se Brathol och Eskeland (red.) (2008), s. 24 not 2.

²¹⁷ <http://www.ccrc.gov.uk/about.htm>, hämtat 2008-12-02.

²¹⁸ Andenæs (2000), s. 138.

²¹⁹ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001).

²²⁰ Bratholm och Eskeland (red.) (2008), s. 24 f.

ändras så till vida att den domstol som avgjort ett mål inte skall göra bedömningen av om resning senare skall beviljas i samma mål. Något bevis för att domstolarna generellt sett hanterade resningsansökningar på ett sätt som var ägnat att rubba allmänhetens tilltro till domstolarna fanns inte. Inte heller kunde det enligt departementet hävdas att de norska domstolarna var särskilt restriktiva ifråga om att bevilja resning i brottmål.²²¹ Departementet anförde dock vidare följande:

*”Det følger imidlertid ikke av dette at reglene bør forbli som de er. Den offentlige debatten har i flere år blitt preget av kritiske holdninger til dagens system. Det kan med god grunn hevdes at dagens ordning i unødig grad legger opp til kritikk, og at domstolene og påtalemyndigheten dermed er spesielt sårbare når kritikken kommer. Det er viktig å motvirke at tilliten til domstolene og påtalemyndigheten svekkes i fremtiden, og det er ikke noen grund til å vente med forebyggende tiltak til skaden allerede har skjedd.”*²²²

Avslutningsvis anförde departementet att resningsärenden intar en sådan särställning i rättssystemet att förfarandet inte kan jämföras med överklagandet av en dom. Att det inte funnits påståenden om att domstolarna tar kollegiala hänsyn eller på annat sätt försöker skydda underinstanserna när en dom överprövas av en annan domstol på grund av att den har överklagats, kunde inte tas till intäkt för att samma sak skulle gälla när en resningsansökan prövas. Det är en sak att en högre instans kan ändra en dom och göra en annan bedömning än underinstansen då den överklagas, en annan sak att bevilja resning i fall där resningsansökan innebär kritik av åklagarmyndighetens förfaranden eller av den domstol som slutligen avgjorde målet. Bland allmänheten får uppfattningen nog anses vara att det är mer stötande att en rättskraftig och slutgiltig dom är felaktig än att en överklagad dom är det.²²³

Av vikt för ändringen av det befintliga resningsförfarandet var också en utredning som regeringen fått i uppdrag av Stortinget (det norska parlamentet och den lagstiftande församlingen, den svenska motsvarigheten får sägas vara riksdagen)²²⁴ att genomföra. Utredningen, som presenteras i NOU 1996:15, tog sikte på att granska och utvärdera polisens och åklagarmyndighetens agerande i Liland-målet, ett (av många)²²⁵ uppmärksammat ”justitiemord” i norsk rätt. Liland blev år 1970 dömd till livstidsfängelse för två mord och frigavs år 1983. Hans andra resningsansökan var framgångsrik och 1994 frikändes han för mordet och tillerkändes ersättning för de år han avtjänat sitt straff i fängelse.²²⁶ Det undersöktes bl.a. om polisen och åklagarmyndigheten kunde kritiseras för att de inte på eget initiativ hade utrett saken vidare efter domen och

²²¹ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 22.

²²² Ibid.

²²³ Ibid.

²²⁴ Se <http://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/>, hämtat 2008-12-10.

²²⁵ Se Bratholm och Eskeland (red.) (2008), *Justismord og rettssikkerhet*, för fler exempel.

²²⁶ Bratholm och Eskeland (red.) (2008), s. 20.

eventuellt begärt resning till förmån för Liland.²²⁷ Justitiedepartementets uppföljning av utredningen föranledde att departementet uttalade att förhållandena inte borde vara sådana att en person som kan vara oskyldigt dömd är beroende av att det finns frivilliga personer som kan hjälpa denne att få resning till stånd i ärendet. Behovet av en oberoende kommission som prövade resningsansökningar i brottmål motiverades således bl.a. med det nyss anförda.²²⁸

Revideringen av 27 kap. Straffprocessloven innebar såväl mindre ändringar av vissa resningsgrunder som inrättandet av kommissionen för gjenopptakelse av straffesaker (Gjenopptakelseskommisjonen). Numera skall en ansökan om resning göras hos nyss nämnda kommission vilket framgår av 394 § nuvarande lydelse och både den tilltalade och åklagarmyndigheten har rätt att ansöka om resning. För åklagarmyndighetens del gäller att de kan ansöka om resning till såväl den tilltalades förmån som till dennes nackdel.²²⁹ Kommissionen är ett fristående förvaltningsorgan och alltså inte en specialdomstol. Då det till kommissionens arbetsuppgifter hör att inhämta upplysningar och vidta utredningsåtgärder skiljer verksamheten sig mycket från den som bedrivs i en domstol. Den fyller snarare vissa funktioner som bär likheter med åklagarmyndighetens.²³⁰ Kommissionens oavhängighet fastställs i 395 § Strpl. och den kan varken instrueras av regeringen (justitiedepartementet) eller domstolarna. Vidare skall kommissionen ha fem fasta medlemmar och tre suppleanter som biträder vid förfall. Alla medlemmar behöver inte vara jurister men i 395 § första stycket Strpl. stadgas att kommissionens ordförande, ytterligare två av de fasta medlemmarna samt två av suppleanterna skall ha en juristexamen.

Mot bakgrund av Liland-målet och efter engelsk modell så infördes bestämmelser om Gjenopptakelseskommisjonens möjligheter att vidta egna utredningsåtgärder. I Straffprocesslovens 397-398 b §§ anges bl.a. att kommissionen kan förhöra den tilltalade, vittnen, begära att en personundersökning skall göras osv., för att se till att saken är tillräckligt utredd så att de kan ta ett välgrundat beslut om resning skall beviljas eller ej. En plikt att vägleda den som ansöker om resning finns också, så att denne på bästa sätt kan tillvarata sina intressen. Om särskilda skäl föreligger kan även kommissionen utnämna en offentlig försvarare till den tilltalade.²³¹

Om resning beviljas så skall målet hänvisas till den domstol som är sidoordnad rätten som avgjorde den angripna domen för en ny fullständig prövning enligt 400 § Strpl. Den är alltså en domstol på samma hierarkiska nivå som den som avgjorde den lagakraftvunna domen som skall ta upp målet till förnyad prövning. Om den lagakraftvunna domen t.ex. är meddelad av en lagmannsrett så hänvisar kommissionen sitt beslut att

²²⁷ Ot.prp. nr. 70 (2000-2001), s. 62 f.

²²⁸ Ot.prp. nr 70 (2000-2001), s. 64.

²²⁹ Jfr. 389 § Strpl. Se även Ot.prp. nr 70 (2000-2001), s. 73.

²³⁰ Ot.prp. nr 70 (2000-2001), s. 29 f.

²³¹ Se 397 § Strpl.

bevilja resning till Høyesteretts ankeutvalg som i sin tur pekar ut en lagmannsrett vars domkrets gränsar till den domkrets inom vilken den domstol som meddelade det ursprungliga avgörandet i målet finns. Har Høyesterett meddelat domen skall saken på nytt behandlas av Høyesterett.²³²

För att resning skall kunna beviljas skall givetvis någon av förutsättningarna i 390-393 §§ Strpl. vara uppfyllda. Revisionen av 27 kap. Straffprocessloven innebar inte några ändringar i de materiella resningsgrunderna, med undantag för 391 § p.2 Strpl. Med lagändringarna utvidgades möjligheten att begära resning när ett avgörande står i strid med Norges folkrättsliga förpliktelser. I 391 § p.2 Strpl. anges att resning till förmån för en tilltalad kan beviljas när en internationell domstol eller FN:s människorättskommitté i en sak mot Norge har funnit att avgörandet eller behandlingen av ärendet som ligger till grund för avgörandet, strider mot en folkrättslig regel som Norge är bunden av på ett sådant sätt att det finns anledning att anta att en ny behandling av saken kommer att leda till ett annat resultat.

Sammanfattningsvis kan sägas att ändringarna i den norska Straffprocessloven har varit omfattande och av betydande karaktär. Den största skillnaden i förhållande till den tidigare ordningen är att det är Gjenopptakelseskommissjonen, ett fristående och oberoende organ som inte är en domstol, som avgör om resning i brottmål skall beviljas eller ej. Det är först när målet (om resning har beviljats av kommissionen) skall tas upp till förnyad prövning som domstolarna kommer in i bilden.

Kritiken mot den förra ordningen, som gick ut på att den domstol som meddelat ett avgörande också skulle ta ställning till en eventuellt senare resningsansökan som avsåg den då lagakraftvunna domen, var så pass omfattande och allvarlig att lagändringar var nödvändiga för att allmänhetens förtroende för domstolarna och åklagarmyndigheten i framtiden inte skulle riskeras att svikta. I ett försök att jämma ut den maktobalans som ligger i att en dömd som ansöker om resning har begränsade möjligheter att utreda omständigheter som talar till dennes fördel medan en åklagare som ansöker om resning till nackdel för den tilltalade har omfattande resurser till sitt förfogande, skall Gjenopptakelseskommissjonen i och med lagändringarna också själv se till att saken är tillräckligt utredd genom att bl.a. använda sig av olika utredningsåtgärder.

Om resning väl har beviljats så målet prövas på nytt, vilket görs av en domstol som är sidoordnad den domstol som fällde det ursprungliga avgörandet. Enligt den förutvarande regleringen var det en och samma domstol som tog ställning till resningsansökan (som avsåg den av domstolen meddelade domen) och sedan prövade målet på nytt. Skälen till detta är desamma som skälen till inrättandet av en fristående instans, nämligen att

²³² Se 400 § andra stycket Strpl.

man ville undvika att det skulle finnas grund för misstanke om att medvetna eller omedvetna kollegiala hänsyn togs eller att hänsynen till domstolens prestige skulle påverka målets prövning.²³³

²³³ Ot.prp. nr 70 (2000-2001), s. 48 f.

6 Analys

I januari 2007 försvann ett par från sitt hem i Båstadtrakten. Ett omfattande sökande efter paret påbörjades men de återfanns inte. En då 21-årig man häktades efter att det upptäckts att han hade sålt den försvunne mannens bil och polisen hittade blodspår som kunde knytas till paret i bilen. När åtal slutligen väcktes mot mannen omfattade det åtalspunkterna mord alternativt grov misshandel och vållande till annans död alternativt människorov. Den misstänkte 21-åringen friades i tingsrätten på dessa åtalspunkter då offer, mordplats och mordvapen saknades men dömdes för grovt bedrägeri bl.a. då han använt den försvunne mannens körkort för att ta banklån. Åklagaren valde att inte överklaga tingsrättens dom och den vann således laga kraft.²³⁴

I maj 2008 återfanns dock det försvunna parets kroppar i en sjö i mellersta Skåne. Om åklagaren nu vill ha den vid tidpunkten för rättegången 21-årige mannen fälld för dubbelmordet måste han ansöka om resning i hovrätten till mannens nackdel för att en sådan prövning överhuvudtaget skall kunna vara möjlig.

I november 2008 kan man i dagspressen läsa att den omtalade Thomas Q. som dömts för åtta mord och till rättspsykiatrisk vård återtar sina gjorda erkännanden. Genast börjar det spekuleras i huruvida Thomas Q. nu kommer att begära resning i fallen. Både åklagaren som drev målet och den dömdes biträde är förtegnade men åklagaren uttalar att Thomas Q. i princip måste bevisa sin oskuld för att en ny rättegång skall kunna komma till stånd.²³⁵

Med dessa två exempel vill jag illustrera att resning i brottmål i hög grad är aktuellt. Den del av processrätten som reglerar resning får dock anses vara ett relativt utforskat område inom svensk rätt. Först de senaste åren har regleringen av resning uppmärksamats, vilket bl.a. får anses vara JK:s förtjänst. Tyvärr har fokus i stor utsträckning styrts bort från de svåra och intressanta rättsfrågor och sakfrågor som regleringen av resning medför i och med den debatt som följde av JK:s rapport *Felaktigt dömda*. Professorer, domare och andra verksamma jurister anklagar JK för att ha gått långt utöver sina arbetsuppgifter, vara olämplig som justitiekansler och att han genom rapporten och sina uttalanden har skadat både rättsväsendet och enskilda personers rättssäkerhet.²³⁶ Särskilt påståendet att det i rapporten granskade domsmaterialet uppvisar tendenser till ”domarhybris” har häftigt kritiserats.²³⁷ JK och en av författarna till rapporten, Hans-

²³⁴ Se Dagens nyheter samt Sydsvenska Dagbladet, <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=147&a=690920> (2007-09-10) och <http://sydsvenskan.se/skane/article265277/21-aring-frias-fran-dubbelmord.html> (2007-09-10), hämtat 2008-12-05.

²³⁵ <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=853980> (2008-11-20), hämtat 2008-12-05.

²³⁶ Se Diesen, Leijonhufvud och Nyström i Dagens nyheter 2006-12-20, <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=572&a=598884>, hämtat 2008-12-05. Se även Diesen, *Inget bevis för oskyldigt dömda*, i JT 2006/07, s. 231-246.

²³⁷ Felaktigt dömda (2006) s. 446.

Gunnar Axberger, anser i sin tur att det är obehagligt att jurister ser personer som har friats efter beviljad resning som skyldiga och riktar hård kritik mot vissa gjorda uttalanden av professorer.²³⁸ Utspelen har varit många och långa från båda hållen men det hör inte till detta arbete att granska rapporten eller de uppfattningar som företräts av ”motståndarna” till den för att försöka få en uppfattning om vems ståndpunkter som har mest fog för sig. Jag kan endast konstatera att det är en förlust att debatten mest har innefattat personangrepp och inte inneburit en mera ingående översyn över och diskussion kring de befintliga resningsbestämmelserna. Huvudfokus i JK:s rapport har förvisso inte varit resningsbestämmelserna i sig men det skulle enligt min mening ha varit intressant och önskvärt om debatten utsträcktes till att gälla även detta.

Några påståenden om att alltför många människor i Sverige just nu avtjänar fängelsestraff trots att de är oskyldiga eller att alltför många skyldiga går fria har aldrig varit min utgångspunkt i det här arbetet. Jag har inte velat komma till en punkt där jag tvingas dra slutsatser som är spekulativa och dåligt underbyggda. En sådan diskussion kan inte heller enligt min mening föras på ett meningsfullt sätt om inte grundläggande principer och ställningstaganden klagörs och penetreras. Såvitt gäller själva resningsbestämmelserna så har jag i den här uppsatsen i vissa avseenden i större utsträckning valt att fokusera på resning till nackdel för en tilltalad framför resning till densammes förmån. JK:s rättssäkerhetsprojekt hade endast resning till förmån som fokus vilket också innebar att den efterföljande debatten var koncentrerad kring just denna typ av resning. Diskussionen kring resning till nackdel för en tilltalad är dock i det närmaste obefintlig. Av goda skäl skulle många troligen hävda, då resning till men för en tilltalad är av väldigt liten praktisk betydelse. Det stämmer visserligen men jag har trots detta funnit det vara av värde att undersöka dessa resningsregler i de avseenden de skiljer sig från resning till förmån för en tilltalad. Det intressanta med resning till en tilltalads nackdel är att det ställer saker och ting på sin spets. Enligt min, och troligen de flesta människors mening, ligger det inget kontroversiellt i att man anser att det borde finnas en säkerhetsventil som innebär att felaktiga domar, genom vilken en oskyldig person dömts, kan korrigeras. Det skulle givetvis vara stötande om vår rättsordning inte tillät en omprövning av ett mål där en person som dömts till ett fängelsestraff på grund av senare framkomna omständigheter visar sig vara oskyldig. Lika självklart är det däremot inte att resning till en tilltalads nackdel skall finnas i en rättsstat. I varken Frankrike eller England tillåts en sådan ordning. De bakomliggande motiven till varför det i svensk rätt finns en sådan möjlighet är helt enkelt att det skulle anses vara stötande för rättskänslan om en frikännande dom skulle stå fast trots att det är uppenbart att personen ifråga är skyldig till det aktuella brottet.

²³⁸ Se bl.a. <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=572&a=599533> (2006-12-22) och <http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=572&a=600054> (2006-12-24), hämtat 2008-12-05.

I de följande avsnitten avser att mera ingående söka besvara mina i inledningen uppställda frågeställningar. I de avseenden jag anser det vara möjligt kommer jag också att dra egna slutsatser, peka på brister och ge förslag till tänkbara förändringar.

6.1 Rättskraftsreglernas betydelse för resningsinstitutet

Rättskraftsinstitutet infördes under 1600-talet då Sverige också fick en fast instansordning med inrättandet av Svea hovrätt. Regler om det vi idag kallar resning började även vid denna tid ta form. För att kunna förstå behovet av ett resningsinstitut måste man ha en uppfattning om centrala principer, som de om rättskraft, inom processrätten. Reglerna om rättskraft fyller i svensk rätt, och i de flesta andra rättsordningar, en ytterst viktig funktion. I brottmål är rättskraftreglerna av betydelse för medborgarnas personliga trygghet.

Första steget mot en brottmålsprocess innefattar åklagarens väckande av åtal för ett brott. I svensk rätt föreligger obligatoriskt åtal vilket innebär att en åklagare inte bara är berättigad att väcka åtal för brott som hör under allmänt åtal, utan faktiskt är skyldig att göra så. Principen om obligatoriskt åtal kommer till uttryck i 20 kap. 6 § RB men från denna princip finns vissa lagstadgade undantag. En ytterligare begränsning i skyldigheten för en åklagare att väcka åtal kan utläsas ur förarbetena till rättegångsbalken. Skyldigheten inträder först då åklagaren på objektiva grunder kan emotse den misstänktes sakfällande. Att sannolika skäl om den misstänktes skuld föreligger kan inte anses vara tillräckligt för att åklagaren skall vara skyldig att väcka åtal. Begränsningen är viktig och säkert inte alltför lätt att ta ställning till. Man skulle till exempel kunna fråga sig om åklagaren i ett mål som det ovan angivna med det försvunna Båstadparet, verkligen på objektiva grunder kunde emotse den misstänkte 21-årigens sakfällande såvitt gällde mordåtalet. Vid tiden för åtalet var ju varken kroppar eller mordvapen funna.

Ännu en viktig uppgift som åligger åklagaren är att utforma gärningsbeskrivningen. Denna utgör processens ram och sätter gränser för vad domstolen har att döma över enligt 30 kap. 3 § RB. Genom angivandet av den tilltalade, målsäganden, tid och plats för brottets förövande i gärningsbeskrivningen så individualiseras gärningen och kan särskiljas från andra händelseförlopp. Åklagarens utformande av gärningsbeskrivningen är av inte bara av betydelse för rättens prövningsrätt utan också för rättegångens och domens verkan som processhinder. Enligt 30 kap. 9 § RB så skall ett nytt åtal som väcks avseende samma gärning som tidigare prövats i en lagakraftvunnen dom avvisas på grund av res judicata vilket är domens negativa rättskraft. Då åklagaren enligt 45 kap. 5 § 3 st. RB beträffande samma gärning som anges i gärningsbeskrivningen, kan inskränka sin talan, åberopa ett annat lagrum eller en ny omständighet till stöd för åtalet (åtalsjustering) får också detta konsekvenser för rättskraften. De omständigheter en åklagare hade kunnat åberopa avseende samma

gärning i en rättegång omfattas av rättskraften och utgör processhinder för en ny rättegång. Figuren i avsnitt 2.2. illustrerar förhållandet mellan 30 kap. 3, 45 kap. 5 § 3 st. och 30 kap. 9 § RB.

Åklagarens gärningsbeskrivning är direkt avgörande för domens rättskraft. Domens rättskraft är i sin tur avgörande för om ett nytt åtal kan väckas. Det är först då det rör sig om samma gärning som domens rättskraft utgör hinder för en ny rättegång och således först då som reglerna om resning kan bli aktuella. En samstämmighet mellan rättskraftsregler och resningsregler bör alltså råda.

Rättskraftsregler är inte något unikt för Sverige. Att nytt åtal för samma gärning inte skall tas upp till prövning (30 kap. 9 § RB) kommer också till uttryck i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna. I art. 4 p.1 i konventionens sjunde tilläggsprotokoll fastslås den fundamentala principen som på latin benämns *ne bis in idem*. Av artikeln kan utläsas att ingen får lagföras eller straffas på nytt i en brottmålsrättegång i samma stat för ett brott för vilket han eller hon redan blivit slutligt frikänd eller dömd i enlighet med lagen och rättegångsordningen i denna stat.

Regler om rättskraft fyller flera funktioner. I brottmål är det främst trygghetsfunktionen som gör sig starkt gällande. Varje människa bör kunna förlita sig på att ett avgörande är slutligt och att det inte finns en överhängande risk för att åtal om samma sak senare kan väckas. Detta får anses gälla oberoende av om den misstänkte faktiskt gjort sig skyldig till brottet han eller hon står åtalad för, då rättskraftsregeln i 30 kap. 9 § RB också verkar till fördel för den som felaktigt undsluppit straff eller kommit för lindrigt undan. Att det förhåller sig på detta vis hänger samman med att man genom rättskraftsregler i brottmål gett orubblighetsprincipen företräde framför sanningsprincipen. För att tillgodose de krav på erhållandet av materiellt riktiga domar som kan tänkas ställas, finns resningsinstitutet.

Det är inte bara ur trygghetshänsyn viktigt att domar upprätthålls. Både vid friande och fällande domar ger rättskraften avgörandet yttre auktoritet. Är inte en dom slutgiltig kan detta dels få negativa sociala konsekvenser för den som blivit befriad från en brottsanklagelse och dels medföra problem för verkställigheten av domar som är av fällande slag. Ur processekonomisk synvinkel innebär rättskraftinstitutet fördelar på så sätt att dyra dubbelprocesser kan undvikas. Rättskraftsreglerna verkar också som en drivkraft för åklagare att bedriva förundersökningar med stor omsorg och att åtal väcks först då åklagaren på objektiva grunder kan förvänta sig en fällande dom.

Det är mot denna bakgrund som resningsinstitutet måste studeras. En fundamental processrättslig princip i vårt rättssystem är att samma gärning inte skall tas upp till förnyad prövning. Orubblighetsprincipen har alltså fått väga tyngst i förhållande till sanningsprincipen. Resning är och skall förbli ett undantag, ett *extraordinärt* rättsmedel, och reglerna som omgärdar

institutet måste enligt min mening tolkas med beaktande av de ställningstaganden som gjorts genom införandet av rättskraftsreglerna.

6.2 Vilka funktioner fyller resningsinstitutet?

Det får av framställningen anses klarlagt att resningsinstitutet fungerar som en säkerhetsventil genom vilket felaktiga domar kan rättas till i efterhand. Avgörandens orubblighet är viktig grundpelare inom processrätten men detta kan inte upprätthållas förutsättningslöst. För att återknyta till uttalanden i förarbetena till RB så måste det vara möjligt att göra avsteg från orubblighetsprincipen när en dom av någon anledning framstår som oriktig. Om materiellt oriktiga domar obetingat skulle upprätthållas skulle inte detta bara skada den enskilde som berörs av det, utan också rubba allmänhetens förtroende för rättsväsendet samt vara stötande för rättskänslan. Detsamma gäller om ett avgörande har tillkommit i en procedur där viktiga rättssäkerhetsgarantier har åsidosatts. Att det i vår rättsordning finns ett behov av ett institut som resning får anses stå klart. För att människor skall kunna känna förtroende för rättskipningen är det av vikt att eventuella misstag erkänns och rättas till när de kommer till rättsväsendets kännedom. Hur oriktiga avgöranden i så stor utsträckning som möjligt kan undvikas är en intressant fråga men den problemställningen kan inte behandlas inom ramen för detta arbete.

Om man i detalj studerar hur resning till förmån och resning till nackdel för en tilltalad motiveras kan skillnader dessa resningstyper emellan skönjas. I avsnitt 3.4.1. har jag redogjort för de argument som hänför sig till resning till förmån för en tilltalad. Sammanfattningsvis kan sägas att de intressen som här gör sig gällande är upprätthållandet av rättskipningens moralbildande funktion, respekten för människovärdet, allmänhetens förtroende för rättsväsendet och möjligheten till upprättelse för en oskyldigt dömd. Av de två motstående principer som genomsyrar framförallt resningsinstitutet är det sanningsprincipen som fått störst genomslag vid resning till förmån för en tilltalad. Erhållandet av en materiellt riktig dom är mer angeläget när det rör sig potentiellt felaktigt dömda. Betoningen av sanningsprincipen tar sig till uttryck i förutsättningarna för resning till en tilltalads förmån. Dessa är i förhållande till resning till men för en tilltalad mer generöst utformade. Några av bestämmelserna är identiska med dem som gäller till nackdel för en tilltalad, men skillnader är tydliga om man ser till 58 kap. 2 § p.4 och 5 RB. Det krävs enligt 58 kap. 2 § p.4 inte att brottet som personen ifråga blivit dömd för är av en särskild svårhetsgrad. Inte heller måste den dömde (till skillnad från åklagaren när denne ansöker om resning till nackdel för en tilltalad) visa att han eller hon haft giltig ursäkt att inte åberopa den aktuella omständigheten i det ordinära förfarandet. Det finns också i paragrafens fjärde punkt en s.k. tilläggsregel som möjliggör en sorts skälighetsbedömning av resningsfrågan som inte annars förekommer när bevisning om brott prövas av en domstol. Vidare finns inte någon tidsfrist som den i 58 kap. 4 § 2 st. RB som är knuten till förutsättningen att

få resning till men för en tilltalad, såvitt gäller resning till den tilltalades förmån. I 58 kap. 2 § p.5 RB stadgas att resning kan beviljas om den rättstillämpning som ligger till grund för domen uppenbart strider mot lag. Denna grund för resning har inte någon motsvarighet i 58 kap. 3 § RB. Avsaknaden av en liknande bestämmelse med avseende på resning till men för en tilltalad är ytterligare en omständighet som kan tas till intäkt för sanningsprincipens betydelse vid resning till en tilltalads förmån och orubblighetsprincipens betydelse vid resning till nackdel för en tilltalad.

Resning till förmån för en tilltalad fyller flera funktioner. Jag finner det inte svårt att instämma i de argument som framförs i förarbetena, praxis och doktrin för en sådan ordning. Lika lätt är det emellertid inte att identifiera och godta de skäl som anförs för att motivera att resning till nackdel för en tilltalad hör hemma i vår rättsordning.

En av rättskipningens viktigaste uppgift är att producera materiellt riktiga avgöranden. Mot den här bakgrunden måste resning till men för en tilltalad vara högst motiverad. Har emellertid rättsväsendet misslyckats med denna uppgift i enstaka fall måste det finnas vitala intressen som uppstår behovet av att rätta till ett sådant misstag. Något enskilt intresse som berättigar det ingrepp i den enskildes trygghet som resning till men för en tilltalad innebär, finns inte. Den som har blivit frikänd eller dömd till ett lindrigt straff har givetvis inget intresse av att genomgå ytterligare en rättegång och därmed också riskera att den nya bedömningen som görs faller ut till dennes nackdel. Hänsyn till den enskildes rättssäkerhet i form av erhållandet av en materiellt riktig dom kan alltså inte anses motivera resningsreglerna i 58 kap. 3 § RB. Individualpreventiva skäl kan inte heller motivera resning till nackdel för en tilltalad. Begår den frikände nya brott så kan han straffas för dessa och gör han inte det så pekar detta på att något straff inte behövs för hans tillrättaförande.

Frågan är då om resningsbestämmelserna i detta avseende kan anses vara motiverade av allmänpreventiva hänsyn. Som jag har redogjort för under avsnitt 3.5.1. tycks uttalanden i förarbetena tyda på detta. Allmänprevention antas verka genom avskräckning men antas även bidra till moralbildning och moralförstärkning. Resning till men för en tilltalad kan dock inte antas verka avskräckande då denna effekt antas uppnås av att brott i allmänhet blir bestraffade. Istället skulle allmänpreventionens moralbildande funktion vara central vid denna variant av resning. Om människor anser det vara stötande för rättskänslan att skyldiga personer går fria för att målet inte kan tas upp till prövning igen så kan detta inverka menligt folkmoralen enligt Ekelöf m.fl. Jag ställer mig något tvekan till om detta verkligen är godtagbara argument för en ordning som tillåter resning till men för en tilltalad särskilt med beaktande av allmänpreventionens begränsade effekter. När en person har frikänts för ett brott och en prövning troligtvis skett i två instanser så borde det kunna ifrågasättas om det är av någon betydelse för människors moral om resning senare kan beviljas till nackdel för den frikände. Det är viktigt att ha i minnet att resning är ett extraordinärt rättsmedel som inte bör användas för att uppnå ett syfte som på ett tidigare stadium borde ha infriats.

Människors uppfattning om att brott i allmänhet blir bestraffade skulle troligtvis bibehållas oavsett om möjligheten till resning till nackdel för en tilltalad fanns.

Oaktat det nyss anförda har lagstiftaren ansett det vara alltför stötande för rättskänslan om denna möjlighet inte fanns i svensk rätt. Allmänhetens krav på rättvisa i verkligt grova fall är således skälet till vår nuvarande ordning. Några ingående övervägande om varför resning till men för en tilltalad skall tillåtas utöver det som redan anförts, finns inte i förarbetena, utan det tas till synes för självklart att detta inte generellt kan uteslutas. För egen anser jag att motivuttalandena är ofullständiga. De är visserligen av en svunnen tid men det talar snarare i riktningen att de möjligtvis bör ses över. När det i brottmål talas om att man "hellre skall fria än fälla" och en viktig princip inom processrätten som *in dubio pro reo* (ung. vid tvivel för den tilltalade) ständigt måste beaktas, finner jag det anmärkningsvärt att ett sådant ingrepp i den enskildes rättstrygghet som resning till nackdel för en tilltalad innebär, inte har diskuterats mer ingående. Det må så vara att denna typ av resning är av mindre praktisk betydelse, men det är trots allt en ordning som tillåter betydande avsteg från grundläggande processprinciper, till nackdel för den enskilde.

En indikation på att resning till nackdel för en tilltalad inte är en nödvändighet för en fungerande rättsordning är att möjligheten inte finns i fransk, engelsk eller italiensk rätt. Detta kan emellertid inte enbart tas till intäkt för att resningsinstitutet såvitt gäller till men för en tilltalad i svensk rätt borde avskaffas. Skillnaderna mellan det svenska brottmålsförfarandet och de nyss nämnda ländernas motsvarande förfarande är alltför stora. I England prövas t.ex. skuldfrågan i brottmål av en jury bestående av lekmän. Om man ser till våra skandinaviska grannländer så tillåts resning till men för en tilltalad både i norsk och i dansk rätt.²³⁹ Resningsförfarandet i länderna är emellertid av något annan karaktär än det i Sverige. Det norska resningsförfarandet i jämförelse med det svenska kommer att diskuteras nedan.

Både resning till förmån för en tilltalad och resning till nackdel för densamme motiveras i högre eller mindre grad av att det skulle vara stötande för den allmänna rättskänslan om möjligheten var utesluten. Det är onekligen intressant att syftet i grund och botten är detsamma, nämligen att uppnå materiellt riktiga domar, men att detta kan få vitt skilda konsekvenser för den enskilde. Det är enligt min mening utan tvivel så att det skulle vara stötande för rättskänslan om en person som frikänts för mord på grund av bristande bevisning inte senare kan dömas då tillförlitliga uppgifter som

²³⁹ I norsk rätt stadgas detta i 393 § Straffprocessloven vilket har nämnts under avsnitt 5.2.2. I dansk rätt återfinns förutsättningarna för resning till men för en tilltalad i 976 § Retsplejeloven. Resningsärenden behandlas i Danmark av Den Saerlige Klageret som också har att avgöra ytterligare två typer av ärenden. När domstolen beslutar om resning skall beviljas eller ej är den sammansatt med tre juristdomare (den danska motsvarigheten till en tingsrättsdomare, en hovrättsdomare och en HD-domare) samt en advokat och en universitetslektor i juridik. Se Lindenchrone & Werlauff (2007), s. 24 f samt Smith m.fl. (2005), s. 841 ff.

talat för dennes uppenbara skuld kommer i dager. Jag anser alltså inte att man generellt bör utesluta möjligheten till resning till men för en tilltalad. Däremot skulle det vara önskvärt om mer djupgående resonemang fördes där för och nackdelar med en sådan ordning på ett tydligare sätt vägdes mot varandra och motiverades på ett klarsynt sätt. När det rör sig om ett sådant ingrepp i den enskildes trygghet som resning till nackdel för en tilltalad innebär, så skulle det vara eftersträvansvärt om tydligare ståndpunkter redovisades i förarbetena.

6.3 Resningsbestämmelserna aktualiserar svåra rättsfrågor och sakfrågor

Resning på grund av nya omständigheter eller bevis är den resningsgrund som ur praktisk synvinkel är av störst betydelse. Stor fokus i uppsatsen har således legat vid denna resningsgrund och har också varit utgångspunkten för arbetets fjärde kapitel. Övriga resningsförutsättningar har dock förtjänats visst utrymme inte minst för att kunna åskådliggöra skillnader mellan resning till förmån och resning till nackdel för en tilltalad.

I 58 kap. 2 § p.1, 2, 3 och 5 RB anges de ”övriga resningsförutsättningar” som gäller vid resning till förmån för en tilltalad. I 58 kap. 3 § p.1 som avser resning till men för en tilltalad hänvisas till den föregående paragrafens första och tredje punkt. Lagtexten ger således *e contrario* besked om att resning till men för en tilltalad på grund av domar-, eller åklagarjäv eller uppenbart lagstridig rättstillämpning inte är möjlig.

En del av de övriga resningsbestämmelserna kan ge upphov till svårigheter vid tolkningen. Ett återkommande rekvisit i 58 kap. 2 § p.1, 2 och 3 är att ett visst förfarande eller en omständighet skall ha ”inverkat på målets utgång” respektive haft ”betydelse för målets utgång”. Innebörden av detta är att det ska finnas ett kausalsamband mellan resningsskäl och domslutet. Kausalförhållandets beskaffenhet kan ej anges med exakthet men Welamson presenterar två möjliga lösningar och ansluter sig slutligen till ett av resonemangen. Welamson är dock av den uppfattningen att på grund av det låga beviskravet ”kan antas” som uppställs såvitt gäller resning på grund av brottsligt förfarande och falsk bevisning så ställs frågan om kausalförhållandets beskaffenhet sällan på sin spets.²⁴⁰ Beviskravet vid resning på grund av jäv är ännu lägre då det är tillräckligt att det inte framstår som uppenbart att jävet har saknat betydelse för utgången. Även resning på grund av uppenbart lagstridig rättstillämpning kan vålla tolkningsproblem i vissa avseenden. Relativt rikhaltig praxis finns dock att tillgå i det här hänseendet.²⁴¹

²⁴⁰ Se avsnitt 3.4.2.1.

²⁴¹ Se Fitger, *Rättegångsbalken. En kommentar på Internet*, s. 58:1 samt Welamson (1994), s. 230-234 för hänvisningar till relevanta rättsfall.

Processlagberedningens åsikt att det är mer angeläget att ge den som har blivit oskyldigt dömd möjlighet till upprättelse än att fälla den som en gång lyckats undkomma ansvar, manifesteras genom dagens bestämmelser. Möjligheterna till resning till förmån för en tilltalad är till antal fler än vid resning till nackdel för densamme och den praktiskt viktigaste resningsgrunden är mer generöst utformad vid den förra typen av resning. Till rättsfrågorna vid resning till nackdel för tilltalad på grund av nya omständigheter och bevis hör bl.a. om det förebringade beviset eller omständigheten är att anse som ny, om giltig ursäkt föreligger och om ettårsfristen är uppfylld. Samtliga dessa rekvisit påbjuder vissa svårigheter vid tolkningen. I förarbetena ges i stort sett ingen vägledning utan man är hänvisad till praxis och doktrin för att närmare kunna klargöra innebörden av rekvisiten. Resning till nackdel för en tilltalad är relativt ovanligt och få rättsfall finns att tillgå. I de avseenden uttalanden från HD om specifika rekvisit saknas blir man tvungen att ställa sig frågan i vilken utsträckning resonemang som förs i mål som gäller resning till förmån för en tilltalad (eller i tvistemål) äger tillämpning vid resning till nackdel för en tilltalad.

Något generellt svar kan jag inte ge på frågan. Det är emellertid viktigt att inte dra några analogier utan att beakta de bakomliggande intressena och motiven till respektive bestämmelse. Ett exempel på detta är frågan om preklusion av nya omständigheter. I avsnitt 3.5.3. har jag redogjort för nyhetskravet i 58 kap. 3 § p.2. Delade meningar tycks råda om nyhetsvärdet för en omständighet eller bevis prekluderas genom att parten åberopar omständigheten eller beviset till stöd för en ansökan om prövningstillstånd. Å ena sidan finns ståndpunkten att domstolens uppgift vid dispensprövningen rimligen borde innefatta en prövning av frågan om det föreligger grund för resning och att detta vinner stöd av ursäktrekvisitet. Nyhetsvärdet prekluderas sålunda om sökanden har åberopat omständigheten eller beviset genom fullföljd. Å andra sidan kan det hävdas att det nya beviset inte borde prekluderas genom att en ansökan om prövningstillstånd har gjorts då sådana ansökningar prövas i mindre kvalificerad ordning än resningsansökningar och dispensansökan prövas främst med sikte på prejudikatfrågan.

Lagstiftaren har knappast förutsett situationen, men möjligen kan det förhålla sig så att processmaterialet behåller sitt nyhetsvärde efter dispensprövning endast vid resning till förmån för en tilltalad. Mot detta kan framföras att det är olyckligt att låta svaret på frågan om en omständighet anses vara ny eller ej, skilja sig så markant beroende på sammanhanget. Att samma rekvisit ges olika innebörd vid de två resningstyperna i brottmål kan skapa en osäkerhet i rättstillämpningen. Det som emellertid talar för att göra en åtskillnad är orubblighetsprincipens betydelse vid resning till men för en tilltalad.

Några långtgående slutsatser om begreppet giltig ursäkt kan knappast dras. I NJA 1998 s. 321 uttalas att en strikt tillämpning av rekvisitet skall ske ”i ett

fall som det förevarande”.²⁴² Då målet rörde riksåklagarens resningsansökan till men till Christer P. för mordet på Olof Palme, ligger det vissa svårigheter i att tolka HD:s uttalande. Menar HD att rekvisitet skall tillämpas strikt i det konkreta fallet då det rörde sig om en omfattande polisutredning och ett uppmärksammat fall eller för att det rörde sig om ett mycket grovt brott och då resningsansökan kommit lång tid efter den friande domen? Trots att målet rörde ett exceptionellt mord på Sveriges dåvarande statsminister så torde man enligt min mening kunna sluta sig till uppfattningen att ursäcksrekvisitet skall tolkas restriktivt vid resning till men för en tilltalad mot bakgrund av orubblighetsprincipen. Då inget fall är det andra likt kan några svårligen kriterier ställas upp för vad som kan betecknas som ursäkt och huruvida denna är giltig utan rimlighetsöverväganden får istället ge ledning.

Den tidsmässiga frist som anges i 58 kap. 4 § st.2 RB, inom vilken åklagaren måste ha gjort sin ansökan om resning till men för den tilltalade, har gett upphov till flera tänkbara tolkningar av när fristen skall beräknas börja löpa när det rör sig om resning på grund av nya omständigheter eller bevis och flera nya bevis som inte vart och ett för sig utgör grund för resning. HD:s avgörande i NJA 1998 s. 321 får anses sätta punkt för spekulerandet men utgör givetvis inte det sista ordet i diskussionen huruvida denna tolkning är den bästa. Praxis visar således numera att en restriktiv tolkning av ettårsfristen skall gälla. Enligt HD så skall fristen räknas särskilt för varje åberopad ny omständighet och för varje åberopat nytt bevis och betonade att denna tolkning var bäst förenlig med orubblighetsprincipen. Tidpunkten för kännedomen om det sista beviset i en bevismängd eller det mest centrala beviset kan alltså inte utgöra den dag då ettårsfristen börjar löpa. Åklagarens linje i målet, att beräkningen av tidsfristen skall relateras till sannolikhetsrekvisitet genom att låta fristen börja löpa då de nya omständigheterna och bevisen sammantagna når den styrka som sannolikhetskravet förutsätter vann inte heller genomslag.

Diesen och Häckter är något kritiska till HD:s strikta tillämpning av ettårsfristen vilket kan utläsas ur avsnitt 3.5.5. Enligt deras mening begränsas åklagarnas möjligheter att få resning till stånd alltför starkt med HD:s tolkning av ettårsregeln. Personligen anser jag att HD har gjort en korrekt bedömning. Orubblighetsprincipen måste starkt betonas, särskilt med beaktande av de argument som kan framföras mot en ordning med resning till men för en tilltalad. Restriktivitet bör iakttas då det rör sig om ingrepp i den enskildes rättstrygghet, särskilt om det förflutit lång tid mellan den friande/lindriga domen och insamlandet av bevis och resningsansökan.

Syftet med ettårsregeln kan knappast vara att åklagare och polis kontinuerligt och under lång tid skall kunna samla på sig bevis och först när en viss grad av säkerhet infinner sig kunna ansöka om resning. JO:s uttalanden om återupptagande av förundersökningar kan också sägas peka i den här riktningen.²⁴³ Enligt JO så skall åklagaren endast vidta

²⁴² NJA 1998 s. 321, s. 335.

²⁴³ Se avsnitt 5.1.2.

utredningsåtgärder om tidigare icke kända omständigheter kommer till dennes kännedom och att dessa förhållanden är av sådan tyngd att resningsfrågan kan bli aktuell. Ett välgrundat antagande om att utredningen kommer leda till att resning beviljas måste föreligga från början. Tidsfristens början, såsom åklagaren argumenterade för den i NJA 1998 s. 321, får enligt min mening stå direkt i strid med JO:s uttalanden. Det må så vara, som Diesen och Häckter menar, att HD:s beräkning av ettårsfristen är väldigt teoretisk och inte lämpar sig i praktiken, men det är onekligen så att de bakomliggande principiella ställningstagandena måste beaktas och få genomslagskraft i bestämmelserna.

Resningsbestämmelserna aktualiserar inte bara rättsfrågor som har redogjorts för ovan, utan givetvis också sakfrågor. Min framställning har såvitt gäller bevisning i resningsärenden koncentrerats till sannolikhetskravet i 58 kap. 3 § p.2 RB (och i 58 kap. 2 § p.4 RB). Bevisrätt hör till något av det svåraste inom processrätten och avsikten har inte varit att göra en grundlig genomgång av samtliga bevisrättsliga utgångspunkter, det skulle kräva ett helt arbete i sig självt. Med hjälp av praxis och doktrin har jag istället, i den mån det låter sig göras, försökt beskriva tillvägagångssättet vid bevisprövningen i resningsärenden och precisera de kriterier som kan användas vid bevisvärderingen.

Själva beviskravet ”sannolikt” är en rättsfråga. Hur bevisen i det enskilda fallet förhåller sig till denna norm är emellertid en sakfråga som avgörs genom bevisvärdering. Bevisvärderingen är emellertid ingen exakt vetenskap. En viss grad av osäkerhet följer av detta varför man sällan uppnår någon helt säker kunskap om beviset. Den materiella prövningen i brottmål skiljer sig från den i resningsärenden. I åklagarens gärningsbeskrivning anges vad som skall bevisas och rätten skall ta ställning till om den tilltalade är skyldig eller ej till det brott han har lagts till last i enlighet med gärningsbeskrivningen. Bevisvärderingen syftar till att få ett mått av sannolikhet på den tilltalades skuld till brottet. I resningsärenden (enligt 58 kap. 3 § p.2 RB) så avser prövningen vad utgången sannolikt skulle ha blivit om omständigheten eller beviset hade förebringats i den ordinarie processen. Sannolikheten avser alltså inte här ett mått på den tilltalades skuld till gärningen utan ett mått på sannolikheten för en viss bedömning.

De uttalanden som gjordes i förarbetena till resningsbestämmelserna avseende hur stort bevisvärde det nya processmaterialet måste ha för att nå upp till sannolikhetskravet är bärande än idag. Är den i den ordinarie processen förebringade bevisningen av stor styrka till stöd för domen, så ställs i sin tur stora krav på det nya processmaterialet för att resning skall kunna beviljas. Mindre övertygande bevisning i den ursprungliga processen kan således ruckas av nytt material av inte fullt så stor betydelse. Själva prövningen som resningsinstansen skall göra är en hypotetisk sådan och torde i praktiken oftast involvera en omprövning av värdet av tidigare förebringad bevisning trots att oriktig bevisvärdering inte är resningsgrund. Enligt Diesen och Häckter kan detta problem lösas genom att

resningsinstansens har den bevisvärdering som man menar att varje domstol skulle ha utfört som utgångspunkt. När bevisen vägs samman gör alltså inte resningsinstansen en helt egen bedömning utan gör som den "ideala domstolen" skulle ha gjort. Då processen i resningsärenden nästan uteslutande är skriftlig är dock resningsinstansens i hög grad hänvisad till den värdering av enskilda bevis som gjorts i den ordinarie processen.

Det kan onekligen vara vanskligt för domstolen att bedöma de nya bevis som anges i resningsansökan. En svårighet ligger i att resningsinstansen skall göra en prövning som skall avse den hypotetiska situationen att den nya bevisningen förelåg redan vid målets avgörande. Personer som av olika anledningar har hörts i målet kan ha ändrat sina utsagor. Den är då av stor vikt att resningsinstansen bl.a. beaktar den tid som har förflutit mellan utsagorna och förklaringen som ges till varför utsagan har ändrats. Har utsagor lämnats om något som ligger väldigt långt bak i tiden så förringas i hög grad värdet av den bevisning som skulle kunna förebringas i en rättegång efter att resning beviljats. Det är i sådana fall svårt för resningsinstansen att göra bedömningen att bevisningen sannolikt skulle komma att leda till en annan utgång.

Av den praxis jag har redogjort för under avsnitt 4.2.2. framgår att sannolikhetskravet sin lydelse till trots, inte är av samma innebörd när det gäller resning till men för en tilltalad som vid resning till förmån för densamme. I NJA 1998 s. 321 uttalade HD att ordet sannolikt i och för sig har samma betydelse i bestämmelserna men att det rent faktiskt torde krävas mera avgörande nytt material för att resning till men skall kunna beviljas. Av målet framgår också att nya bevis måste beaktas i ljuset av den bevisbild som förelåg vid målets avgörande. I detta ligger också att beakta alternativa gärningsmän eller händelseförlopp. Sannolikheten för att en dom skall ändras beror alltså också på i vilken utsträckning alternativa gärningsmän och händelseförlopp är utredda, redogjorda och avförda. I domen kommer detta till uttryck genom HD uttalar att det var väl känt att det vid sidan av det händelseförlopp vid mordet som RÅ anförde i resningsansökan fanns eller hade funnits andra så kallade spår som inte upptogs i resningsansökningen.

NJA 2001 s. 687 klargör att enbart ett erkännande inte räcker för att resning skall kunna beviljas till men för en tilltalad. HD konstaterar i målet att rätten skall pröva vilken bevisverkan ett erkännande skall ha och att ett erkännande inte bör läggas till grund för fällande dom om det inte styrks av andra omständigheter. Ett erkännande är således endast ett bevisfaktum bland andra bevisfakta i målet. I det aktuella fallet anförde HD att den tilltalade J.A. bedömdes av underrätterna ha väldigt låg trovärdighet, att lång tid förflutit mellan domen och de nya erkännandena samt att det inte framkommit några andra nya omständigheter såsom teknisk bevisning som kunde utgöra stöd för den tilltalades erkännanden. HD avslog resningsansökan men två ledamöter var skiljaktiga och anförde att det fick anses sannolikt att de nya erkännandena skulle medföra att en fällande dom kunde påräknas i en ny rättegång. Mot bakgrund av de skiljaktiga

meningarna bör möjligtvis viss försiktighet iaktas vid tillmätandet av rättsfallets betydelse.

Om ett inträffat faktum är sådant att det är hänförligt under ett visst rekvisit i en viss rättsregel är en rättsfråga. Om ett påstått faktum har inträffat eller inte är en sakfråga. Rättsfrågor avgörs genom rättstillämpning medan sakfrågor avgörs genom bevisvärdering. Det kan konstateras att vissa av resningsbestämmelserna medför tolkningsproblem, det vill säga att de rör rättsfrågor. I viss utsträckning ger NJA 1998 s. 321 vägledning ifråga om de redovisade rekvisiten. Rättsfallet ger dock långt ifrån tillfredsställande svar på alla frågor som kan aktualiseras. Utifrån en principiell ståndpunkt är rättsfallet emellertid väldigt viktigt, då det klargör orubblighetens betydelse och värde vid resning till men för en tilltalad. Orubblighetsprincipen kan inte nog understrykas när det rör sig om ett ingrepp i den enskildes rättstrygghet.

Bevisvärdering är komplicerat och förenat med flera osäkerhetsmoment. Av 58 kap. 3 § p.2 RB framgår att de nya omständigheterna eller bevisen måste vara av visst värde. Detta värde kan knappast anges generellt men vid bedömningen måste det nya materialets värde sättas i relation till värdet av den tidigare förebringade bevisningen. Resningsinstansen skall vid sannolikhetsbedömningen principiellt utgå ifrån hur den domstol som avgjorde målet skulle ha dömt om den hade haft tillgång till det nya materialet. Oriktig bevisvärdering är visserligen inte resningsgrundande men i praktiken kan resningsinstansens bedömning inte helt ta sikte på domstolens värdering av bevisningen. Viktiga aspekter vid bedömningen som betonas i både NJA 1998 s. 321 och NJA 2001 s. 687 och som måste tas i beaktande, är det faktum att utsagor kan ha ändrats lång tid efter det ursprungliga avgörandet. Den ettårsfrist som finns vid resning till men för en tilltalad innefattar ju inte ett krav på att utsagan ändras efter avgörandet i den ordinarie processen. Regeln tar som framgått sikte på när uppgifterna kommer till åklagarens kännedom, vilket kan vara långt senare. I särskilt uppmärksammade fall bör nog särskild försiktighet iaktas och vid trovärdighetsbedömningen av de inblandade är den förklaring till varför uppgifterna har ändrats av stor betydelse.

6.4 I vems händer bör avgörandet ligga?

Svaret på frågan är knappast något som kan sammanfattas i en mening, om det ens finns något riktigt svar. Jag har i tidigare avsnitt velat åskådliggöra att andra lösningar än den svenska är möjlig och kanske i vissa avseenden bättre. Flera saker måste dock tas i beaktande när slutsatser skall dras utifrån det jag har presenterat.

Som en första hållpunkt får det konstateras att den förutvarande norska regleringen av resningsförfarandet inte är densamma som den svenska nu gällande ordningen. I svensk rätt prövas en resningsansökan av en domstol på en annan hierarkisk nivå. Undantaget är ansökningar som syftar till att

angripa en dom av HD, vilka alltså prövas av HD själva. Antalet sådana fall får dock enligt min uppfattning vara exceptionellt få. De legitimitetsproblem som de norska domstolarna hade i resningsförfaranden låg alltså delvis i att de prövade resningsansökningar som avsåg domar de själva meddelat. Det säger sig självt att en sådan ordning kan ge upphov till misstanke om att särskilda hänsyn tas i bedömningen av en resningsansökan när ansökan avser ett mål som ens närmsta kollega har avgjort. Särskilt känsligt torde det vara när det rör sig om grova våldsbrott där den dömde avtjänat merparten av sitt straff i fängelse. Utgångspunkten i svensk rätt är alltså något annorlunda än vad den var i Norge innan lagändringarna. Icke desto mindre har kritik riktats mot det svenska resningsförfarandet. Kritiken har främst gällt den dömdes beroende av att åklagaren i målet bistår med utredningsåtgärder vid resning till förmån för en tilltalad. Samma problem konstaterades finnas i NOU 1996:15 som behandlade ett känt norskt "justitiemord", Liland-målet. En av anledningarna till att Gjenopptakelseskommissjonen inrättades var just att komma till rätta med denna ojämna maktbalans.

De ännu väldigt löst formulerade förslagen på hur man i svensk rätt skall lösa denna fråga, tar sikte på ett inrättande av en "resningsnämnd" som liksom Gjenopptakelseskommissjonen har egna utredningsmöjligheter. Där tar emellertid likheterna i stort sett slut. Av de åsikter som framförts och som jag har redogjort för under avsnitt 5.1.5. framgår att en svensk resningsnämnd inte bör göra bedömningen av om resning skall beviljas eller inte, utan att detta fortfarande bör ligga på domstolarnas bord. Inte heller tycks det vara aktuellt att ett mål där resning har beviljats på nytt skulle prövas av en annan domstol än den som avgjorde målet från början.

Förslaget och de instämmande kommenterar som lämnats visar på att författarna inte anser det föreligga några problem i domstolarnas hantering av resningsärenden. Snarare är det så att den gällande ordningen missgynnar den dömde i förhållande till åklagarmyndigheten, vilket på inget sätt har att göra med allmänhetens förtroende för domstolarna. Det har förvisso inte förts en debatt under lika lång tid i Sverige som det hade i Norge innan ändringarna kom till stånd, och omfattningen av konstaterade "justitiemord" är inte lika stor här som i Norge, men det är trots detta värt att fundera på om problemen med själva resningsförfarandet endast ligger i den dömdes begränsade utredningsmöjligheter.

Efter att ha undersökt regleringen av det norska resningsförfarandet finner jag det anmärkningsvärt att frågan om en eventuell resningsnämnds möjlighet att själv pröva resningsansökan tycks ha avfärdats helt. Ett sätt att öka allmänhetens förtroende torde ju kunna vara att låta en oberoende instans, utan anknytning till eller intresse av målet i sig, pröva resningsärenden. Enligt min mening formulerades behovet av ett fristående organ väl i den norska propositionen som föregick lagändringen i 27 kap. Straffprocessloven, en formulering som vi i Sverige också borde ta fasta på: *"Det är viktigt att motverka att förtroendet för domstolarna och åklagarmyndigheten försvagas i framtiden, och det finns ingen anledning att*

vänta med att vidta förebyggande åtgärder till dess att skadan redan är skedd.”²⁴⁴ (egen översättning)

Det bör tilläggas att det är främst resning till förmån för en tilltalad som diskuteras i den norska propositionen och i litteraturen. Det har således varit förenat med svårigheter att finna några självständiga skäl till varför resning till men för en tilltalad också omfattas av Gjenopptakelseskommissjonens prövningsrätt som det faktiskt gör. Givetvis kan inte behovet av en oberoende resningsinstans som prövar resningsansökningar till nackdel för en tilltalad motiveras utifrån den frikändes begränsade utredningsmöjligheter då det är åklagaren som (vanligtvis) ansöker om resning till men för en tilltalad. I det här avseendet så kan endast de intressen som en dömd person som söker resning har läggas till grund för argument för en fristående resningsinstans. Skälen till varför resning som syftar till att fälla en tidigare frikänd person skall prövas av en ”resningsnämnd” är med andra ord inte helt lätta att formulera. Möjligen skulle man kunna påstå att det kan motiveras utifrån allmänhetens förtroende för rättsväsendet. Det är dock troligen så att självständiga argument för en sådan ordning är svåra att finna. Istället får det anses vara motiverat att också låta en oberoende resningsinstans prövning omfatta resning till men för en tilltalad om resning till förmån av en tilltalad prövas av en sådan instans. En ordning där en typ av resning prövas av en domstol och den andra varianten av resning prövas av ett oberoende organ får anses vara väldigt märklig och tämligen opraktisk. Jag kan inte heller i det här avseendet se några nackdelar med att en oberoende resningsinstans skulle pröva resningsansökningar till men för en tilltalad.

Mot bakgrund av att vissa av de problem som den norska förutvarande ordningen medförde inte på samma sätt gör sig gällande i svensk rätt är incitamenten att ändra reglerna om resningsförfarandet i RB inte desamma. Om en ändring skulle bli aktuell i svensk rätt är det dock enligt min mening av stort intresse att i större utsträckning än vad jag har gjort i denna framställning, studera de norska förarbetena och resultaten av den nu gällande regleringen, för att i möjligaste mån komma fram till vilka förändringar som är bäst förenliga med den svenska ordningen och vilken typ av ändringar som på bästa sätt kan åtgärda de problem som RB:s regler om resningsförfarandet kan medföra.

6.5 Avslutande kommentarer

I den här uppsatsen har jag i grova drag undersökt resningsinstitutets grunder, förutsättningarna för resning och själva resningsförfarandet. Min primära fokus har varit att diskutera två av dessa områden utifrån resning till men för en tilltalad. Valet kan möjligen kritiseras då denna form av resning är av liten praktisk betydelse. Ur principiell synvinkel och då denna variant av resning är än mer utforskad, har jag dock funnit det mest intressant att

²⁴⁴ Ot.prp. nr 70 (2000-2001), s. 22.

ha denna inriktning. När enbart resning till förmån för en tilltalad diskuteras tycks diskussionen alltid sluta med hur bevisvärdering av utsagor i brottmål skall utföras för att minska risken för att oskyldiga personer döms, särskilt i sexualbrottmål. Det är förvisso en väldigt intressant diskussion att föra men enligt min mening något som har stötts och blötts i doktrin, massmedia och flera tidigare examensarbeten. Det är med andra ord lätt att komma ifrån själva ämnet resning och de frågeställningar institutet i sig aktualiserar.

Uppsatsen har visat att resningsinstitutet fyller viktiga funktioner och tillgodoser intressen som inte kan tillvaratas av något annat rättsligt institut. Möjligheten att få resning till nackdel för en tilltalad beviljad kan inte anses vara en förutsättning för en fungerande rättsordning men kan alltså motiveras utifrån allmänhetens krav på att rättvisa skall skipas. Allmänhetens rättskänsla, ett diffust begrepp som knappast med enkelhet låter sig studeras eller mätas, har fått en framträdande betydelse i detta sammanhang.

Genom att låta utformningen av resningsbestämmelserna skilja sig åt på det sätt de gör, har lagstiftaren önska signalera att det är mer angeläget att tillåta resning till förmån för en tilltalad framför resning till men för en tilltalad. Reglerna om resning utgör ju en avvägning mellan två motstående intressen; intresset av avgörandens orubblighet och erhållandet av materiellt riktiga domar. Framställningen har visat att enskilda rekvisit i resningsbestämmelserna kan vålla problem vid tillämpningen. Komplicerade situationer kan uppstå inte minst då resningsärendet prövas långt efter en friande eller fällande dom. Många av dessa tolkningsproblem förutsågs inte av lagstiftaren varför den praxis som finns är av särskild betydelse. För att inte syftet med lagstiftningen på området skall urholkas är det således av yttersta vikt att bestämmelserna tolkas i enlighet med de intressen som skall tillvaratas genom reglerna. I det här avseendet anser jag det vara fullt riktigt att dem vid resning till men för en tilltalad stadgande rekvisiten tolkas restriktivt för att inte orubblighetsprincipen skall förlora sitt värde.

JK:s rättssäkerhetsprojekt och omtalade fall i massmedia det senaste året har medfört en debatt kring resningsinstitutet. Frågan om en översyn av resningsförfarandet har aktualiserats. Om detta kommer leda till lagändringar på området kan ännu inte besvaras. Presentationen av det norska resningsförfarandet i den här uppsatsen har syftat till att visa att andra lösningar än den svenska är möjliga. Ytterligare studier krävs dock för att kunna sluta sig till uppfattningen att en lösning liknande den norska skulle lämpa sig i vår rättsordning.

Framtiden får utvisa om resningsinstitutet kommer att finnas kvar i dess nuvarande form. Under tiden kommer troligtvis intressanta resningsärenden avgöras. Inte minst om Thomas Q:s återtagna erkännanden kommer leda till att resning till hans förmån beviljas och om åklagaren i målet med det mördade paret från Båstad lyckas få resning till men för den tidigare åtalade 21-åringen.

Käll- och litteraturförteckning

Svenskt offentligt tryck

Statens offentliga utredningar

- SOU 1926:32 Processkommissionens betänkande. Andra delen. Rättegången i brottmål.
- SOU 1938:44 Processlagberedningens förslag till Rättegångsbalk II. Motiv m.m.
- SOU 1976:47 Färre brottmål. Betänkande av åtalsrättskommittén med förslag till ökade möjligheter till åtalsunderlåtelse och förundersökningsbegränsning.

Propositioner

- Prop. 1939:307 Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om särskilda rättsmedel, m.m.;given Stockholms slott den 12 maj 1939.
- Prop. 1987/88:23 Regeringens proposition om ändring i rättegångsbalken (resning i brottmål vid jäv).
- Prop. 1987/88:58 Regeringens proposition om rätten att besluta om resning m.m.

Övriga myndighetspublikationer

Justitieombudsmannens ämbetsberättelse 2000/01 s. 69
Justitieombudsmannens ämbetsberättelse 2002/03 s. 116

JK:s rättssäkerhetsprojekt Felaktigt dömda – Rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt, 2006.

Komm Ju 2007:G Översyn av vissa särskilda frågor när det gäller förfarandet i samband med en ansökan om resning i brottmål

Norskt offentligt tryck

NOU 1996:15 Liland-saken

Ot.prp. nr. 70 (2000-2001) Om lov om endringer i straffeprocessloven mv.
(gjenopptakelse)

Litteratur

Andenæs, Johs., *Norsk Straffeprocess, Bind II*, Universitetsforlaget, Oslo 2000

Axberger, Hans-Gunnar, Lambertz, Göran, Johansson, Lisbeth, Levén, Staffan, Munck, Johan, Ramberg, Anne, Westberg, Peter, *Rättssäkerheten i brottmål – ifrågasatt av Justitiekanslern*, Lunds domarakademi, Lund 2007

Bengtsson, Bertil, ”Resning i brottmål vid synnerliga skäl” i: *Process och exekution: vänbok till Robert Boman [red.: Per Henrik Lindblom]*, Iustus Förlag, Uppsala 1990

Bodgan, Michael, *Komparativ rättskunskap*, 2:a uppl., Nordstedts Juridik, Stockholm 2003

Bratholm, Anders, Eskeland, Ståle [red.], *Justismord og rettssikkerhet*, Universitetsforlaget, Oslo 2008

Cars, Thorsten, *Om resning i rättegångsmål*, Nordiska Bokhandeln, Stockholm 1959

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis. En kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*, 3:e uppl., Nordstedts Juridik, Stockholm 2007

Diesen, Christian, *Bevisprövning i brottmål*, Nordstedts Juridik, Stockholm 1994

Diesen, Christian, ”Grunderna för bevisvärderingen” i: Diesen, Christian [red.] *Bevis. Värdering av erkännande, konfrontationer, DNA och andra enskilda bevis*, Nordstedts Juridik, Stockholm 1997

Ekelöf, Per Olof, *Rättegång. Andra häftet*, 8:e uppl., Nordstedts Juridik, Stockholm 1996

Ekelöf, Per Olof, Bylund, Torleif, Edelstam, Henrik, *Rättegång. Tredje häftet*, 7:e uppl., Nordstedts Juridik, Stockholm 2006

Ekelöf, Per Olof, Boman, Robert, *Rättegång. Fjärde häftet*, 6:e uppl., Stockholm 1992

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik, *Rättsmedlen*, 12:e uppl., Iustus Förlag, Uppsala 2008

Gärde, Natanael, Engströmer, Thore, Strandberg, Tore, Söderlund, Erik, *Nya rättegångsbalken*, Nordstedts Juridik, Stockholm 1994

Haugen, Finn, *Strafferett – håndbok*, 3. utgave, J.W. Cappelens Forlag as, Oslo 2004

Lindencrone Petersen, Lars, Werlauff, Erik, *Dansk retspleje – med procesreformen 2007/08*, 4. udgave, Forlaget Thomson A/S, København 2007

Nationalencyklopedin: Ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av statens kulturråd, Band I, Bokförlaget Bra Böcker, Höganäs 1989

Nordh, Roberth, *Processens ram i brottmål. Om gärningsbegreppet, ändring och justering av åtal m.m.*, 2:a uppl., Iustus Förlag, Uppsala 2006

Nordh, Roberth, *Rättegångshinder. Forum, talerätt, åtalsrätt m.m.*, Iustus Förlag, Uppsala 2008

Nordstedts norsk-svenska ordbok, Svenska språknämnden, Norsk språkråd och Nordstedts Ordbok AB (Nordstedts Förlag AB), Stockholm och Oslo 1992

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, Nordstedts Juridik, Stockholm 2006

Smith, Eva, Jochimsen, Jörgen, Kistrup, Michael, Poulsen Lund, Jakob, *Straffeprocessen*, Forlaget Thomson A/S, København 2005

Welamson, Lars, *Om brottmålsdomens rättskraft*, Nordiska Bokhandeln, Stockholm 1949

Welamson, Lars, *Rättegång VI*, 3:e uppl., Nordstedts Juridik, Stockholm 1994

Artiklar

Diesen, Christian, Häckter, Carin, "HD:s beslut i Christer Pettersson-ärendet klargör orubblighetsprincipens primat" i: Juridisk Tidskrift vid Stockholms Universitet 1998/99, s. 21-50

Diesen, Christian, "Inget bevis för oskyldigt dömda" i: Juridisk Tidskrift vid Stockholms Universitet 2006/07, s. 231-246.

Stridbeck, Ulf, "Rättssäkerhet i praxis" i: Juridisk Tidskrift vid Stockholms Universitet 1999/00, s. 388-400

Träskman, Per Ole, "Rätten till riktig resning" i: Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab Nr. 3 2005, s. 249-270

Elektroniska källor

Dagens Nyheters hemsida

"Lambertz är olämplig som Justitiekansler", 2006-12-20,
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=572&a=598884>, hämtad 2008-12-05

"Obekvämligt att jurister ser friade som skyldiga", 2006-12-22,
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=572&a=599533>, hämtad 2008-12-05

"Jag riskerar helt medvetet förtroendet för rättsväsendet", 2006-12-24,
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=572&a=600054>, hämtad 2008-12-05

"Frikänns för mord på saknat par", 2007-09-10,
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=147&a=690920>, hämtad 2008-12-05

"Läkarna i styckmordsmålet måste beviljas resning", 2008-09-18
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=829353>, hämtad 2008-10-22

"Thomas Quick begär troligen resning", 2008-11-20,
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=853980>, hämtad 2008-12-05

Övriga elektroniska källor

Criminal Cases Review Commission's hemsida,

<http://www.ccr.gov.uk/about.htm>, hämtad 2008-12-04

Fitger, Peter,

”Rättegångsbalken. En kommentar på Internet.”, uppdaterad per den 1 september 2008, tillgänglig via Zeteo, Nordstedts Juridik, www.zeteo.nj.se

Norges domstolars hemsida,

www.domstol.no, hämtad 2008-12-04

Norska Stortingets hemsida,

www.stortinget.no, hämtad 2008-12-04

Sydsvenska dagbladets hemsida,

”21-åring frias från dubbelmord”, 2007-09-10,

<http://sydsvenskan.se/skane/article265277/21-aring-frias-fran-dubbelmord.html>, hämtad 2008-12-05

Samtliga elektroniska källors existens kontrollerades den 30 januari 2008

Övrigt material

E-post meddelande från Anne-Therése Byström vid Åklagarenheten på Justitiedepartementet angående en översyn av resningsförfarandet

Explanatory report on Protocol no. 7 to the Convention for Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms

Rättsfallsförteckning

Från Högsta domstolen

NJA 1966 s. 340

NJA 1971 s. 47

NJA 1972 s. 623

NJA 1974 s. 595

NJA 1980 s. 686

NJA 1980 s. 725

NJA 1991 s. 186

NJA 1994 s. 620

NJA 1996 s. 173

NJA 1998 s. 321

NJA 2001 s. 687